

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2018–2020

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Petr Šopejstal

Vzdělávání odsouzených mužů ve Věznici Ostrov

Praha 2020

Vedoucí diplomové práce:

Ing. František Vlach, MBA, LL.M., Ing-Paed IGIP

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2018-2020

DIPLOMA THESIS

Petr Šopejstal

Convicted Men's Education in Ostrov Prison

Prague 2020

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Ing. František Vlach, MBA, LL.M., Ing-Paed IGIP

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 16. února 2020

Petr Šopejstal

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce a řediteli Akademie Vězeňské služby České republiky Ing. Františku Vlachovi, MBA, LL.M., Ing-Paed IGIP, který mi svými radami, znalostmi a zkušenostmi pomohl vypracovat diplomovou práci. Dále bych rád vyjádřil poděkování Bc. Davidu Slavíkovi a Lucii Zemanové za pomoc při realizaci výzkumné části práce.

Anotace

Diplomová práce se ve své teoretické části zabývá historickými proměnami a konsekvencemi přístupu společnosti k odsouzeným a postupným začleňováním odborné vzdělávací a výchovné práce do systému zacházení s vězněnými osobami. Přináší i historický pohled na lokaci prováděného výzkumu, Věznici Ostrov. Vymezuje teoretické základy a pojmy charakterizující téma vzdělávání vězněných osob, které jsou užité ve výzkumné části práce. Předkládá důvody, záměry a právní rámce nutné pro realizaci výchovně vzdělávacích činností ve Vězeňské službě České republiky.

Empirická část využitím kvalitativního výzkumu metodou částečně řízeného, polostrukturovaného rozhovoru odpovídá na otázku subjektivního hodnocení významu a přínosu vzdělávání realizovaného Vězeňskou službou České republiky u odsouzených mužů ve Věznici Ostrov po dobu jejich výkonu trestu odnětí svobody jako prostředku ke snížení kriminogenních faktorů u odsouzených.

Klíčová slova

Andragogika, odsouzený, penitenciární péče, recidiva, věznice, výchova, výkon trestu odnětí svobody, vzdělávání.

Annotation

In its theoretical part, the thesis deals with historical changes and consequences of the society's approach to convicts and the gradual integration of vocational education and training work into the system of treatment of prisoners. It also brings a historical view of the location the Ostrov Prison. It defines the theoretical foundations and concepts characterizing the theme of education of prisoners, which are used in the research part of the thesis. It presents reasons, intentions and legal frameworks necessary for the implementation of educational activities in the Prison Service of the Czech Republic.

The empirical part, using qualitative research using the method of semi-structured interview, answers the question of subjective evaluation of the importance and benefits of education provided by the Prison Service of the Czech Republic to convicted men in Ostrov Prison during their imprisonment as a means of reducing criminogenic factors in convicts.

Keywords

Andragogy, cultivation, education, imprisonment, penitentiary care, prison, prisoner, recidivism.

ÚVOD

TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE	12
1 HISTORIE VĚZEŇSTVÍ A ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI NA NAŠEM ÚZEMÍ	12
2 HISTORIE A CHARAKTERISTIKA VĚZNICE OSTROV	18
3 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMŮ	20
3.1 Vzdělávání a vzdělání	20
3.2 Vyučování a učení	21
3.3 Výchova	22
3.4 Andragogika	22
3.5 Prevence a její druhy	23
3.6 Resocializace	24
3.7 Recidiva a její druhy	24
3.8 Prizonizace a její druhy	25
3.9 Trest odnětí svobody, jeho principy a význam	26
4 PRINCIPY A ZÁSADY VZDĚLÁVÁNÍ VE VĚZEŇSKÉ SLUŽBĚ ČESKÉ REPUBLIKY	29
5 VZDĚLÁVÁNÍ V DOBĚ VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY S ROZŠÍŘENÍM O OSTATNÍ INSTRUMENTY PENITENCIÁRNÍ ANDRAGOGIKY	35
5.1 Programy zacházení	36
5.1.1 Vzdělávací aktivity	37
5.1.2 Pracovní aktivity	37
5.1.3 Speciální výchovné aktivity	38
5.1.4 Zájmové aktivity	39
5.1.5 Udržení a tvorba vztahů s okolím	40
5.2 Varianty programů zacházení	41
5.3 Specializovaná oddělení	43
5.4 Standardizované programy	44
5.5 Duchovenská péče	46

EMPIRICKÁ ČÁST.....	47
6 METOLOGIE.....	47
6.1 Metody použité při sběru dat.....	47
6.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	49
6.3 Charakteristika výzkumného vzorku	53
6.4 Etické aspekty provádění výzkumu	54
6.5 Průběh rozhovorů.....	54
6.6 Nakládání se získanými daty	55
6.7 Analýza a interpretace empirického šetření	55
6.8 Komparace s evropskými vězeňskými systémy	74
6.9 Diskuse a závěr	82
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	87
SEZNAM ZKRATEK	94
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK.....	95
SEZNAM PŘÍLOH	96

ÚVOD

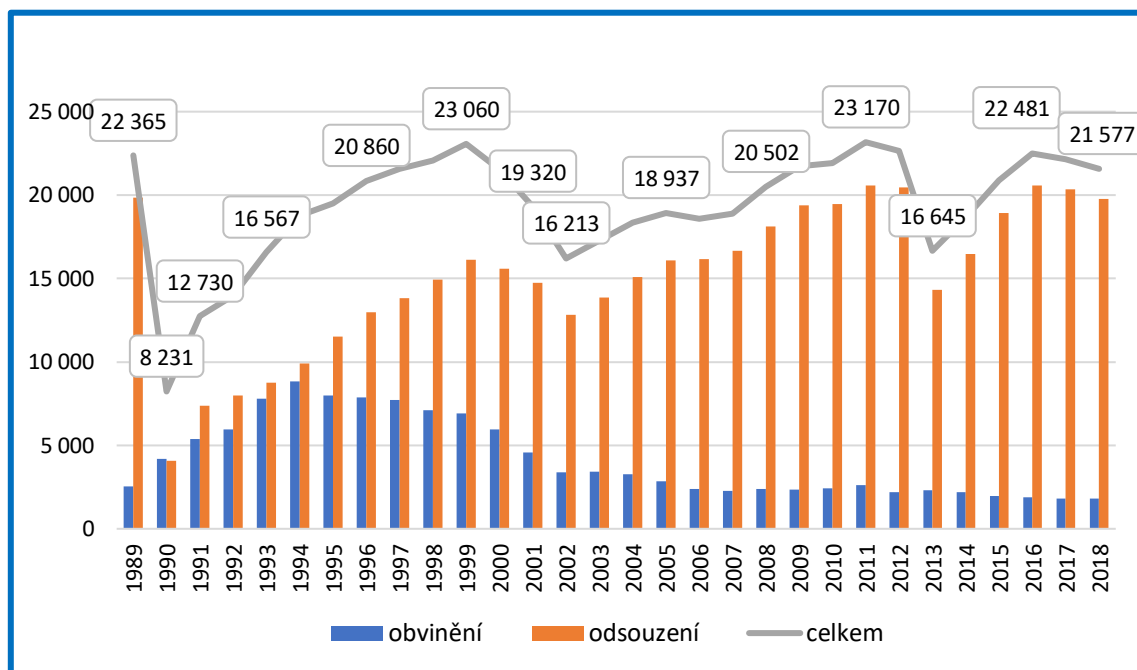
Úroveň penitenciární péče a přístupu k organizaci vězeňství obecně je lakmusovým papírkem vyspělosti a demokratičnosti společnosti. Humanita ve vězeňství nikdy nešla dost dobře ruku v ruce s režimy, pro které nejsou jedinec a lidská práva nedotknutelným prvkem hodným zvláštní ochrany. Pokud vláda většiny zadupává práva menšin a jedinců do prachu, vězeňství z tohoto přístupu nevyjímá.

Významným milníkem novodobého směřování vězeňství se proto stal revoluční rok 1989. Sbor nápravné výchovy Československé socialistické republiky se přerodil ve Vězeňskou službu České republiky k 1. lednu 1993. Název není pouze novou vnější skořápkou, ale je odrazem k novému směřování vězeňství a novému zacílení péče o vězněné osoby. V rámci změn je proklamována apolitičnost vězeňské služby, nastaven příklon k vyspělým evropským standardům vězeňství a k odbornému působení na vězněné osoby nejen s cílem jejich izolace, ale zejména jejich resocializace. Příprava odsouzených na život po propuštění se rozbíhá jako standardní součást penitenciární praxe. Stěžejním bodem snahy o návrat odsouzeného do společnosti je zlepšení jeho šance na vedení řádného života bez recidivy v trestní oblasti. K tomuto je nutno přijmout, že odsouzení není dobou, kterou má odsouzený vytrpět ve tvrdých podmínkách, ale je obdobím, kdy se dá s odsouzeným pracovat a vzdělávat jej. Neboť vzdělání otevírá nové možnosti v jeho společensky přijatelném uplatnění po výkonu trestu odnětí svobody. Ekonomická soběstačnost nenuť propuštěné pokračovat v kriminálně závadném jednání.

Přes všechna vykročení k modernímu pojetí vězeňství a rozmáchnutí křídly v novátorském přístupu penitenciární péče má Vězeňská služba České republiky několik přetrvávajících neuralgických bodů.

Jedním z nich je dlouhodobá přeplněnost věznic, která negativně ovlivňuje možnosti individualizace práce s odsouzenými. Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I (2018) uvádí, že Vězeňská služba České republiky disponovala v roce 2018 kapacitou 21006 normovaných ubytovacích míst. Vzhledem ke skutečnému počtu vězněných osob připadalo v průměru na 100 normovaných ubytovacích míst v českých věznicích 105,5 vězně. Komparační porovnání kapacity a naplněnosti věznic v jiných evropských zemích je uvedeno v tabulce 6.

Graf 1: Počet vězňených osob v ČSSR, ČSFR a ČR v letech 1989–2018

Zdroj: ČSÚ, online, cit. 2020–01–02 (viz příloha P), vlastní zpracování

Dalším problémem je historické dědictví podfinancování věznic, kdy jejich stav, vybavení a možnosti využití neodpovídají západoevropským standardům. A jako třetí bod jsem si ponechal zděděný nelichotivý až ostrakizující společenský náhled na práci ve vězeňství, kdy určitá latentní stigmatizace pracovníků vězeňské služby selektuje až omezuje nástup a prolínání nových a mladých odborníků z civilních oblastí. Tímto zůstává resort vězeňství v kontextu s historickou zkušeností jeho zneužití pro politickou persekuci určitou enklávou, která není pro ostatní společnost dobře přehledná, pochopená a srozumitelná.

S tímto souvisí i mediální prezentace vězeňství navenek, kdy převládá povrchní až bulvární náhled na oblast vězeňství. Obecně je pro média vězeňství zajímavé až tehdy, nastane-li vyloženě negativní událost. Prezentovány jsou zejména ty mediálně vděčné výseče, ve kterých se jedná o závažnou trestnou činnost, trestnou činnost veřejně známých osob či útky z věznic. Téma reálného vězeňského života odsouzených a způsobu odborného zacházení s nimi není dle mého názoru tabuizováno, pouze je pro nezajímavost opomíjeno. Čestnou výjimku přinesly v posledních letech například některé projekty televizních stanic, které se bez snahy o skandalizaci či bulvarizaci tématu pokusily přinést reálný a nezkrácený náhled na život ve vězení, např. dokumentární série

Holky pod zámek (TV NOVA, 2017) či dokument mapující rodičovství ve vězeňských podmínkách S mámou v base (ČT, 2014). Oblast odborného vzdělávacího a výchovného působení na odsouzené v rámci snahy o jejich nápravu a o opětovné řádné začlenění do společnosti po propuštění však dosud v obecném povědomí české veřejnosti rozšířena není a je diskutována pouze v úzkých, zpravidla odborných kruzích. Osvětlení soudobého systému a nastavených principů vzdělávání a dalšího odborného zacházení s odsouzenými k trestu odnětí svobody směrem k získání dovedností, vědomostí a vlastností vedoucích u nich k přijetí žádoucích životních postojů, chování a ke snížení recidivy trestné činnosti po ukončení výkonu trestu včetně nástinu recipročního přístupu odsouzených k nabízenému vzdělávání během výkonu trestu odnětí svobody je kladen jako hlavní cíl této práce. Neboť v této oblasti současná Vězeňská služba České republiky navázala v plné míře nejen na odkaz Františka Josefa Řezáče, ale i na základní principy humanity garantované Listinou základních práv a svobod.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

1 HISTORIE VĚZEŇSTVÍ A ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI NA NAŠEM ÚZEMÍ

Učenci 18. století Michail Vasiljevič Lomonosov a Antoine Laurent Lavoisier. Zákon o zachování hmoty. Zákon o zachování energie. Základní principy existence hmotného světa.

Dovolím si tímto zdánlivě nesouvisejícím uvozením z oblasti přírodních věd zahájit exkurz do historie vězeňství na našem území. Jako je středobodem obou výše uvedených fyzikálních zákonů rovnováha, shodně bylo v historii nahlíženo i na vztah zločinu a trestu. Oko za oko, zub za zub. Zločin. Msta a odplata. Rovnováha.

Prvotním nositelem práva na potrestání zločinu byli oběť, pozůstalí nebo příbuzní. Proměnou doby právo trestat přešlo na nositele moci, přeneslo se na vládcy a církve. Trest měl pachatele zastrašit a odradit od dalšího provádění, trestní exekuce byly veřejné pro posílení účinku na ostatní společnost. Mučení bylo standardní součástí cesty směřující k priznání viny. Škála trestů sahala od zbavení života, mrzačení těla, veřejného vystavení posměchu (pranířování), přes bití, peněžní tresty až k věznění, které však nebylo užíváno nijak hojně. Provázelo ho udržování o hladu a žízni a ve své podstatě plnilo ve středověku roli nucené izolace a likvidace. V podmínkách tehdejšího věznění nebylo prakticky možno dlouhodobý trest přežít.

Postupný obrat náhledu společnosti od odplaty k osobě samotného pachatele byl nastartován v 18. století, kdy se začal konstatovat mimo jiné i vliv sociálního prostředí jako kriminogenního faktoru. České země, byvše součástí rakousko-uherské říše, ovlivňovala i v otázce vězeňství soudní a trestní politika habsburských panovníků. Zákaz mučících postupů během výslechů nastal rozhodnutím císařovny Marie Terezie, císař Josef II. zasáhl v rámci svých širokých celospolečenských reforem i do oblasti vězeňství mimo jiné tím, že stanovil tři druhy vězení dle přísnosti režimu – s umožněním pohybu po cele, s připoutáním nohou a v nejtěžším byli odsouzenci znehybnění připevněním těla ke zdi (Frais, 2005).

Významným milníkem českého vězeňství byla v 19. století osoba pedagoga, spisovatele, politika a kněze Františka Josefa Řezáče (1819–1879). Po svém věznění v revolučním roce 1848 upřel v 50. a 60. letech 19. století svou pozornost na školství a vězeňství. Syntézou svého vědeckého zaměření formuloval vztah výchovy a vzdělávání jako atributu ke snížení zločinnosti. Negativní konstelaci osobnosti pachatele a nepříznivých vnějších vlivů (jeho vzdělanost, působení rodiny, společenský vliv) považoval za příčiny zločinnosti (Uhlík, 1997).

Ve stejné době byly v rámci zestátněného vězeňství položeny základy vcelku moderního penitenciárního přístupu k vězňům, kdy kromě jejich zaměstnávání vzešlo do popředí i jejich vzdělávání. Pro vězněné osoby stáří 14–21 let věku bylo povinné, stejně tak i pro pologramotné a nigramotné až do 35 let jejich věku. Osvojovány byly základy znalostí obecné školy a hospodářství, z dovedností pak hudba a kreslení (John, 2010, s. 2).

Po rozpadu monarchistického Rakouska-Uherska a vzniku samostatného Československa v roce 1918 přešla správa a řízení oblasti vězeňství i samotné věznice na nově vzniklý stát. Dne 14. prosince 1918 proběhlo složení prvního služebního slibu věrnosti vězeňských dozorců samostatnému Československu a tento akt byl základem pro pozdější vyhlášení Dne českého vězeňství. Vývoj vězeňství za první republiky lze charakterizovat jako pokračování cíleného postupu od retributivní k restorativní justici. Byly aplikovány kroky ke zlepšení podmínek v samotných věznicích, které v průběhu války nebyly prioritou zájmu společnosti a jejich stav byl tristní z hlediska užívání i bezpečnosti. Správa také činila opatření pro zlepšení hygieny ve věznicích (Uhlík, 1997).

Stran výchovně vzdělávacího působení na odsouzené byla navázáno na monarchistickou tradici. Speciálního přístupu se dostávalo mladistvým odsouzeným, pro které byla po ukončení povinné školní docházky připravena možnost pokračování ve vzdělávání pro řemeslné vyučení v určitém oboru. Pro dospělé odsouzené možnost řemeslného vyučení navazovala na doplňující výuku znalostí základního školství. Pro obě skupiny to zásadně zvyšovalo šance pro zařazení do společnosti po propuštění. Vyjma tradičního vzdělávání bylo vězňům poskytována i přednášková činnost a církevní bohoslužby (John, 2010, s. 2).

Systemově byla nastavena progresa v opatřeních během výkonu trestu, kdy v reakci na postup nápravy odsouzeného mohla být snižována i bezpečnostní opatření vůči němu. Směrem k vězeňskému personálu byla zavedena povinnost resortního vzdělávání, které nebylo do té doby vyžadováno. Negativní silou při nastavování těchto procesů byla nutnost vězeňské správy vyrovnat se s masivní vlnou poválečné zločinnosti, která vrcholila v letech 1922–1923 a způsobila vysokou přeplněnost věznic (Uhlík, 1997).

Období okupace Německem po rozbití první a druhé republiky v letech 1939–1945 nepřineslo do vězeňství legislativní změny, systém byl však silně destruován v samotném smyslu svého fungování. Vězeňská zařízení spadala pod kombinovanou českou protektorátní a německou říšskou správu. Personál české protektorátní správy byl nucen složit slib věrnosti Adolfu Hitlerovi a složit jazykovou zkoušku z němčiny. Období bylo tragicky poznamenáno kvůli okupační moci a jejím zneužíváním jako součásti represivních opatření proti českému obyvatelstvu včetně poprav odpůrců nacistického režimu za tzv. trestné činy proti Velkoněmecké říši (Kýr, 2006).

Krátké období mezi lety 1945–1948 bylo ve znamení snah o restauraci a navázání na předokupační období. Zvrat přichází s komunistickým převratem v roce 1948. Legislativní rámec, organizace vězeňských zařízení a vězeňský režim v nich se silně inspiruje sovětským systémem. Vzdělávání ustupuje do pozadí, akcent se klade v souladu s novým Vězeňským řádem na výkon práce jako na základní převýchovný prvek a dále i na agitační a přednáškovou činnost, nejčastěji spojenou s politickými tématy komunistické ideologie a bipolárního rozdělení světa na socialistický a kapitalistický tábor. Současně dochází k revizi dostupné literatury ve vězeňských knihovnách a k masivním cenzurním zásahům do jejich nabídky. Stejně tak byla uplatněna silná restrikce pro zasílání knih a časopisů trestancům do věznic. Jako jádro výchovné činnosti byla zavedena funkce osvětových instruktorů místo učitelů (Uhlík, 1997).

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, slouží k věznění odpůrců komunistického režimu, zákon č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce, generuje další osoby omezené na svobodě, avšak bez soudního rozhodnutí.

Doba vězeňství v 50. letech a počátku 60. let je poznamenána existencí trestaneckých pracovních táborů a táborů nucených prací.

- Trestanecké (nápravně) pracovní tábory byla zařízení, kam byli zařazováni k pracovní činnosti trestanci. Bez ohledu na spravedlivost tehdejších odsouzení se jednalo o osoby odsouzené k věznění soudní mocí.
- Tábory nucených prací byla zařízení, kam byli „přikázáni“ chovanci, kteří neprošli soudním systémem ani odsuzujícím rozsudkem soudu a nespáchali žádný trestný čin. Umístění nebylo trestem, avšak do rejstříku testů se zaznamenávalo. Jako důvod postačovalo podezření ze spáchání trestné činnosti či bylo aktem prosté politické represe. Zařazen mohl být člověk ve věku 18–60 let života bez řádného soudu na dobu 3 měsíců až 2 let. O přikázání do táborů rozhodovaly komise při Krajských národních výborech. Konec těmto táborům přinesl až zákon č. 102/1953 Sb., o novelizaci některých ustanovení trestního práva správního (Věznice Ostrov, 2019).

V roce 1956 vstupují v oblasti výchovně vzdělávací práce na scénu Směrnice pro kulturně osvětovou činnost mezi vězni. Převýchovu vidí hlavně ve výkonu práce, dodržování stanoveného táborového režimu a kulturně osvětové činnosti. Ta měla formou přednášek působit na vězněné osoby. Přednášky byly koncipovány jako politické, se zaměřením na vysvětlování politických událostí, souvislostí a vazeb, a dále jako vzdělávací k doplnění všeobecných znalostí. Oproti počátku 50. let byl směrnicemi vězňům povolen odběr tisku, samozřejmě pouze schváleného. Dále směrnice stanovují oblast zájmových aktivit (kroužků) – pro negramotné a málo gramotné, hudební a pěvecké, literární a výtvarné, dramatické, tělovýchovné a kroužky ruského jazyka (John, 2010, s. 4).

Náznak snahy o narovnání vězeňského systému směrem k výchovné funkci trestu přinesl zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který byl první zákonnou právní normou upravující podmínky výkonu trestu. Opustil třídní pojetí výkonu trestu a ve svém duchu byl i reakcí na přijetí Standardních minimálních pravidel OSN pro zacházení s odsouzenými při zasedání kongresu Organizace spojených národů v Ženevě v roce 1955. Avšak trestné činy proti republice byly stále součástí právního řádu a umožňovaly věznění režimních odpůrců po celou dobu komunistické vlády.

Novátorským přínosem zákona bylo zavedení tří diferenciačních nápravně výchovných skupin s odpovídajícím počtem věznic neboli nápravně výchovných ústavů (John, 2010, s. 4–5).

Normalizační období po srpnové okupaci Sovětským svazem v roce 1968 sice opět utáhlo otěže politického ovlivňování, neuzavřelo však nakročenou cestu vzdělávání odsouzených z uplynulé dekády. Přes politické působení, např. formou výuky občanské nauky, přednášek či povinného poslechu vybraných rozhlasových a sledování filmových děl, zůstaly kurzy vzdělávání pro negramotné, přibyly kurzy základního vzdělání a zavedlo se střední odborné vzdělávání odsouzených. V roce 1983 bylo Střední odborné učiliště Sboru nápravné výchovy zařazeno do sítě školských zařízení (John, 2010, s. 7).

Nové období českého vězeňství nastalo v roce 1989 ruku v ruce se zbavením se socialistického státního zřízení a komunistického vedení státu a přechodem k pluralitnímu demokratickému uspořádání. V prosinci 1989 vyhlásil nový prezident Československé socialistické republiky Václav Havel rozsáhlou amnestií, která se dotkla a propustila na svobodu tři čtvrtiny vězňených osob. Ve výkonu trestu po amnestii zůstalo zhruba čtyři tisíce odsouzených (ČSÚ, 2019).

Jako každá překotná změna ve společnosti spojená s rozvratem dosavadního systému, i tato přinesla v oblasti vězeňství personální destabilizaci za současného prudkého nárůstu kriminality. Rozmělnění pravidel režimu ve věznicích přineslo i násilná vystoupení odsouzených formou vzpour, kdy nejtragičtější incident ve věznicích Leopoldov stál v listopadu 1991 život pěti příslušníků. Stabilizace bezpečnostní situace a v neposlední řadě i obměna a náhrada vězeňského personálu, odborných zaměstnanců nevyjímaje, byla v té době zásadní prioritou. Vzdělávání odsouzených systémově nezaniklo, bylo však utlumeno.

Rozdělení české a slovenské části federativního státu vyústilo ke vzniku samostatné České republiky dne 1. ledna 1993. Novodobé české vězeňství se muselo v rychlém čase zařadit po bok rozvinutých evropských zemí, které ve svém vývoji nebyly bržděny přístupem totalitního systému. Zároveň se přihlásilo k zásadám depolitizace řízení vězeňství, decentralizace, humanizace penitenciární péče, přiměřeného užívání nástrojů omezování svobody a respektu důstojnosti vězňených osob v duchu Evropských vězeňských pravidel (Mařádek, 2005, s. 93, 94).

Legislativní stabilitu přineslo přijetí zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci, zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, a zákona č. 294/1993 Sb., upravující tehdy platný zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Následně byla tato norma nahrazena zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. První polovina 90. let 20. století přinesla v oblasti vzdělávání odsouzených koncepční návrhy v rámci připravované reformy českého vězeňství.

V duchu Evropských vězeňských pravidel a zkušeností jiných evropských vězeňských systémů byly formulovány základní teze:

- postavit na roveň statut vzdělávání a pracovní činnost,
- vzdělávání přenést do všech věznic,
- umožnit získání nebo rozšíření kvalifikace během výkonu trestu odnětí svobody,
- umožnit vzdělání v rozsahu základní, popř. zvláštní školy,
- rozšířit nabídku a modernizovat skladbu učebních oborů (John, 2010, s. 8).

2 HISTORIE A CHARAKTERISTIKA VĚZNICE OSTROV

Vznik Věznice Ostrov se datuje dnem 1. března 1949, kdy byl severně od města Ostrov na Karlovarsku v Krušných horách založen tábor nucených prací a trestanecký pracovní tábor pod názvem Vykmánov I. s krycím označením „C“. Ještě v průběhu roku 1949 je v něm zřízena Stanice Sboru vězeňské stráže Ostrov, která spravuje a řídí nejen „domovský“ tábor Vykmánov I., ale i všechny ostatní tábory na Jáchymovsku, zřízené k těžbě radioaktivních (uranových) rud. Byly zde centrálně uloženy všechny spisy vězňů či chovanců z podřízených táborů, fungovalo zde hlavní lékařské středisko a společná finanční správa, vykonávaly se zde disciplinární tresty a vězni či chovanci sem byli svázeni před propuštěním, přemístěním či k provedení návštěv. Centrální provádění návštěv v táboře Vykmánov I. bylo součástí bezpečnostních opatření pro eliminaci pohybu civilních osob na dolových územích Jáchymovska. V roce 1951 byl zřízen tábor Vykmánov II., který přiléhá západně na stávající Vykmánov I. Krycí název nového tábora byl „L“. Zde vězni pracovali na mlýnech – drtičích uranové rudy, která se po rozdělení na velikostní frakce barelovala a připravovala k železničnímu transportu do Sovětského svazu. Z dob existence tábora „L“ zůstala do současnosti zachována přízemní třídiřna s několikapatrovou drtírnou, známou jako národní kulturní památka Rudá věž či Věž smrti (viz příloha O). V letech 1954–1955 byl zřízen další tábor, navazující ze severní strany na stávající komplex Vykmánov I. a Vykmánov II. s názvem Vykmánov JAV s krycím označením „Z“. Tábory Vykmánov I. a Vykmánov JAV prošly postupným vývojem a přerodem do podoby současné věznice jako organizační jednotky Vězeňské služby České republiky – Věznice Ostrov. Tábor Vykmánov II. s drtičkou a třídiřnou rudy byl ke dni 26. května 1956 zrušen (Věznice Ostrov, 2019).

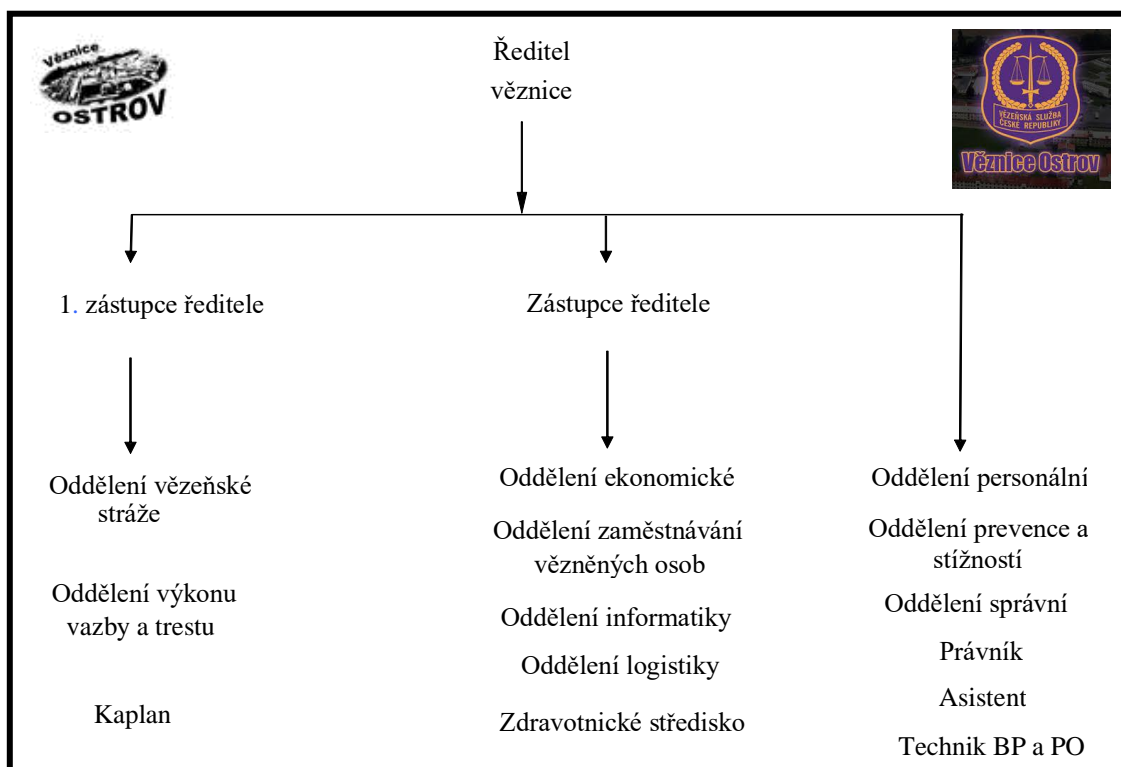
Útlum v těžbě uranových rud přinesl zánik vězeňských táborů na Jáchymovsku a přeměnu dosud řídicího vykmánovského tábora v samostatnou věznici. Nevyužitá lékařská zařízení bylo v roce 1962 přeměněno na Léčebnu tuberkulózně respiračních nemocí pro plicní choroby vězněných osob z celé ČSSR. Dalším významným milníkem tohoto období bylo zřízení resortní odborné školy v roce 1970, která realizovala výuku v rámci Střední odborné školy Sboru nápravné výchovy i nástupních kurzů nových příslušníků. V těchto letech a na tomto místě nalzáme kořeny Institutu vzdělávání

Vězeňské služby, potažmo současné nástupnické Akademie Vězeňské služby České republiky ve Stráži pod Ralskem. Bývalé školské budovy ve Věznici Ostrov dnes slouží jako ubytovací prostory odsouzených (Věznice Ostrov, 2019).

V současnosti je Věznice Ostrov organizována dle obrázku 1 a profilována jako věznice pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů zařazených do věznice s ostrahou s odděleními ve středním a vysokém stupni zabezpečení (Vnitřní řád věznice, 2019).

Normová ubytovací kapacita věznice je poslední změnou k 18. říjnu 2019 stanovena na 80 míst pro obviněné ve výkonu vazby a 851 míst pro odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody, celkem 931 míst. Skutečná obsazenost byla ke dni 21. ledna 2020 celkem 839 vězňených osob, tedy 90,1 % kapacity.

Obrázek 1: Organizační struktura Věznice Ostrov

Zdroj: NŘV Ostrov č. 3/2017, vlastní zpracování

3 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMŮ

3.1 Vzdělávání a vzdělání

Vzájemný vztah obou pojmů můžeme simpliciter vyjádřit tak, že vzdělávání je děj, který směřuje a ve svém konci vyústí ve vzdělání. Vzdělávání můžeme popsat jako proces široké a všestranné kultivace a humanizace člověka, jímž si jedinec osvojuje vědomosti, dovednosti a návyky, a to v několika rovinách:

- **socializační** jako procesu osvojení si norem chování, jazyka a sociálních hodnot, potřebných k zapojení do života společnosti,
- **enkulturační** jako procesu přijetí souboru vybraných kulturních hodnot, náboženských vlivů a tvůrčího potenciálu např. v oblasti umění,
- **personalizační** jako procesu utváření a zrání osobnosti, potřebné k uvědomění si sebe a svého místa začlenění do společnosti.

Účelem vzdělávání jedince není hromadění vědomostí, ale jeho rozvoj do všestranné orientace a schopnosti adaptace v různých životních etapách a sociálních situacích. Vzdělání je pak výsledek všech procesů, zaměřených k rozvoji člověka, při dokončení vzdělávacího procesu (Kohout, 2002, s. 22–23).

Beneš (2008, s. 15) vystihuje vzdělávání jako cílevědomý proces realizace pedagogických cílů a ideálů, který je plánovaný, institucionalizovaný a zpravidla vedený profesionály, jehož zprostředkování je systematické a obsahově a věcně strukturované.

Na členění vzdělání můžeme pohlédnout v několika rovinách. Palán, Langer (2008, s. 11) vzdělání člení podle školské soustavy na základní, střední, vyšší a vysokoškolské. Podle kritéria profesního zacílení jej jinak dělí na odborné a všeobecné.

Z pohledu obsahového dělení zaznamenala terminologie posun. Původní význam pojmů formální vzdělávání (tzv. didaktický formalismus s důrazem na rozvoj psychických a komunikačních schopností nebo forem myšlení potřebných pro život) a materiální vzdělávání (tzv. didaktický materialismus, v němž je kladen důraz na získání encyklopedických znalostí) se v současné době považuje za překonaný. Již český pedagog profesor Otokar Chlup (1875–1965) kritizoval snahu o jednostrannou preferenci jednoho z typů a zdůrazňoval potřebu vést vzdělání použitím obou směrů ve vzájemné

kombinaci. Nový pohled na výklad pojmů nastiňuje Kohout (2002, s. 45), který determinuje rozdělení takto:

- **formální** vzdělávání se realizuje ve vzdělávacích institucích (v různých stupních a typech škol) s vymezeným legislativním rámcem (např. školský zákon, vysokoškolský zákon) s přesně stanovenými cíli, prostředky a obsahem,
- **neformálním** vzděláváním označujeme organizované, institucionální vzdělávání, které nespadá pod formální. Zařadíme sem podnikové vzdělávání zaměstnanců (např. školení řidičů, zdravotní výchova, bezpečnost práce), vzdělávání seniorů či rekvalifikační kurzy, v kontextu této kvalifikační práce též akreditované vzdělávací kurzy a aktivity pro odsouzené. Rozdíl tedy spočívá v různosti forem, typů a obsahů vzdělávání oproti formálnímu typu,
- **informální** vzdělávání je dlouhodobým, často celoživotním neorganizovaným procesem získávání vědomostí, dovedností a návyků bez institucionalizovaného dohledu. Probíhá v rámci interakce s rodinou, pracovním kolektivem, přáteli v rámci zájmových aktivit, ale i denním tiskem nebo televizí. Vliv může mít pozitivní, ale i negativní přínos.

3.2 Vyučování a učení

Kohout (2002, s. 24–25) vyučováním rozumí pedagogickou komunikaci mezi žákem a učitelem, zpravidla institucionalizovanou, konanou v čase vyučovací jednotky (např. vyučovací hodina, přednáškový blok), která je cílevědomou, plánovanou a organizovanou činností, při níž jsou učitелеm žákovi předávány nové vědomosti, dovednosti či návyky. Důraz je při procesu vyučování kladen na osobu učitele, který vytváří prostředí vzdělávacího procesu a aktivuje či koriguje míru účasti či zapojení žáka. Aktivní participace žáka na procesu vyučování, vedoucí u něj k získávání vědomostí, dovedností a návyků, nazýváme učením. Při něm dochází u člověka k rozvoji jeho možností a vrozených schopností.

3.3 Výchova

Výchova je proces, jímž dochází k záměrnému, všestrannému a cílevědomému působení na člověka za účelem utváření tělesných nebo duševních vlastností jedince a vztahu k okolnímu světu, zpravidla v souladu se zaměřením a tradicemi dané společnosti. Cílem je široký harmonický rozvoj člověka v oblasti vědomostí o světě, o člověku a jeho postavení ve společnosti, dovedností žít nekonfliktním sociálním životem, účelně komunikovat či rozvíjet sama sebe.

V jejím rámci vstupuje do procesu působení na člověka široká škála různorodých vlivů – školská a vzdělávací zařízení, rodinné působení, firemní vzdělávání nebo sebevýchova, čili vše, co záměrně přetváří a kultivuje člověka. V tomto rozsahu spatřujeme výchovu v širokém slova smyslu. Naopak užší pojetí vymezuje svůj pohled na výchovu jako na cílený mravní, estetický, pracovní a tělesný výchovně-vzdělávací proces (Kohout, 2002, s. 21–22).

3.4 Andragogika

Relativně nový vědní a studijní obor, plně rozvíjený v období po druhé světové válce, navázal na pojem Andragogika, jehož kořeny sahají až do 30. let 19. století. Tehdy jej v roce 1833 použil německý učitel Alexander Kapp při rozborech vzdělávacích teorií řeckého filozofa, pedagoga a matematika Platóna (427 př. n. l.–347 př. n. l.), ve kterých se zamýšlel nad potřebou oddělit princip vzdělávání dospělých od obecného pojetí pedagogiky (Henschke, 2016, s. 1–28).

Beneš (2008, s. 11–19) přiznává a dokládá, že používání pojmu andragogika není všeobecně zažitá a rozšířená. V některých zemích není tento pojem používán vůbec, jinde je synonymem pro označení vzdělávání dospělých nebo dalšího vzdělávání. V České republice pomohla k přijetí pojmu andragogika po roce 1989 snaha o nahrazení politicky zprofanovaného označení výchova a vzdělávání dospělých. Na změně názvosloví a zároveň i vzniku celé andragogické koncepce měla zásadní podíl olomoucká katedra sociologie a andragogiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Beneš ve své práci cizeluje postavení andragogiky a její vymezení vůči ostatním vědním

disciplínám a zároveň definuje její podstatu a význam v několika rovinách – jedná se o vědní a studijní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých, nauku definující optimální přístup k učícímu se dospělému.

Další vymezení pojmu nabízí význačný propagátor moderního konceptu pojetí andragogiky PhDr. Zdeněk Palán, Ph.D., který definuje andragogiku jako vědu o výchově, vzdělávání a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace (Palán, Langer, 2008, s. 21).

3.5 Prevence a její druhy

Prevenčí můžeme nazvat souhrn činností, postupů a opatření, kterými chceme dosáhnout eliminace určitého jevu nebo stavu. „*Prevence je předcházení nežádoucím jevům.*“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 450).

- **Primární prevence** je nejširší co do cílové skupiny svého působení i forem svého působení. Zaměřuje se na zlepšení sociálních vazeb a vztahů ve společnosti, na předcházení či odstraňování konfliktů a přijímání společností uznávaných a akceptovaných hodnot jejími členy (Matoušek et al., 2013, s. 127–128).
- **Sekundární prevence** se oproti primární vyznačuje užším zacílením na skupiny, u nichž se dá predikovat či pozorovat určitá závadovost nebo patologičnost v jednání, chování či přístupu k řešení společenských interakcí. Působí tak, aby snížila rizika vzniku u dosud nepropuknutých nebo mírnila projevy již vyvstalých patologických jevů a zamezila jejich prohlubování či opakování (Tamtéž, s. 127–128).
- **Terciální prevence** je silně zacílena na specifické skupiny, které jsou již problémem zasaženy, a na související sociální či ekonomické souvislosti. Typicky se jedná o pachatele trestné činnosti. Terciální prevence u nich „*spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob (pracovní uplatnění vč. rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení).*“

Jejím cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí.“ (Ministerstvo vnitra České republiky, online, 2016).

3.6 Resocializace

Pro vymezení pojmu vyjdeme z definice procesu socializace. Jím nazýváme děj, během něž jedinec proměňuje své postoje, hodnoty a normy a zároveň učení chování v rámci sociálních rolí směřuje ke svému začlenění do společnosti.

Resocializací tudíž nazvěme proces, kdy jedinec opakovaně podstupuje socializační vývoj a změny, které vedou k jeho přizpůsobení se nové společnosti či novému stavu ve společnosti, než na jaký je zvyklý. Jedinec se učí jiným rolím a upozaduje dosud zažitě vzorce chování a jednání. Dosavadní mění za nové, které jsou pro něj výhodné či žádoucí. Černíková a Sedláček (2002, s. 101) resocializací rozumí proces, kdy *„Cílem resocializačních snah je navázat a znovu spojit přerušené řetězce socializace v místech, kde došlo k narušení, a pokusit se formovat či modelovat budoucí život odsouzeného tak, aby jeho opětovné začlenění do společnosti bylo možné a reálné a bezporuchové.“*

3.7 Recidiva a její druhy

Konstatování recidivy je obecným označením pro cykličnost určitých jevů, opakování, návrat či opětovný výskyt. Trestní působení státu se v oblasti eliminace protispolečenských jevů skládá z celé řady nástrojů, kroků a opatření. Vyhodnocení jejich efektivity se děje mj. i sledováním jejich samotné existence či recidivy jednotlivých aspektů. Pojem recidiva je užíván v mnoha právních či s právem spojených oblastech a podle toho se mění i jeho vymezení z hlediska kriminálního, kriminalistického, kriminologického apod. Z pohledu této práce vymežíme dva druhy:

- **Recidivou trestně právní** se označuje recidivou každé jednání pachatele, kterým se po předchozím pravomocném odsouzení dopouští dalšího nového

trestného činu. Recidiva je v rámci trestní legislativy i v průběhu výkonu trestu odnětí svobody považována za patologický jev, který je společností intenzivně a negativně vnímán. Trestní zákoník (Zákon č. 40/2009 Sb.) recidivu posuzuje jako přitěžující okolnost, která je jednou z nejčastěji konstatovaných i vyskytujících se v rámci trestních řízení. Konstatování recidivy se odráží i do hodnocení možné nápravy pachatele trestného činu, ovlivňuje ukládání konkrétního typu trestu a zohledňuje se ve zvýšení trestní sazby. V rámci výkonu trestu se při ní striktně aplikuje umíst'ování (ubytování) prvotrestaných odsouzených odděleně od vícetrestaných. Recidiva je považována za hlubší a závažnější zasažení člověka kriminálním chováním, jednáním a postoji, které je nežádoucí přenášet na nerecidivující spoluodsouzené.

- **Penologická recidiva** je pojem označující opakované pobyty pachatele ve výkonu trestu odnětí svobody. Je to užší vymezení recidivy než v předešlém případě, protože nebere v potaz pachatele s udělením jiných druhů trestů, pouze s odnětím svobody. Sledování výše tohoto druhu recidivy lze získat náhled na účinek předchozího věznění pro nápravu pachatele trestného činu.

3.8 Prizonizace a její druhy

Negativním jevem, který působí proti záměrům výchovných a vzdělávacích činností ve věznici, patří prizonizace. Je to stav, kdy vnější působení na uvězněné dosáhne takové míry, že adaptačně mění své postoje, role a vzorce chování směrem k přijetí podmínek života ve věznici jako normálu. Do popředí u nich například vystupuje přijetí systému hodnot, kterým vnější (nekriminální) společnost přisuzuje nicotný význam. Optikou vězněných osob v prostředí vězeňské subkultury např. stoupá vážnost jedince s délkou jemu uloženého trestu či závažností spáchané trestné činnosti, kdy jsou uznávány trestné činy násilného charakteru či trestná činnost proti policistům či příslušníkům Vězeňské služby.

Hloubka prizonizačního zasažení vězněné osoby se projevuje paradoxně například i tím, že je v rámci svého výkonu trestu považována na první pohled za nekonfliktní a bezproblémovou. Tento jev je často možno spatřit u recidivujících

odsouzených, kteří dokáží v rámci své zažité role ve výkonu trestu zdařile balancovat mezi faktickým plným začleněním do prostředí vězeňské subkultury a zdánlivým přijetím a dodržováním oficiálních pravidel a norem. Skutečný problém rozvinuté prizonizace však nastává v okamžiku, kdy změna vnitřních postojů a hodnot sžitím se s vězeňským prostředím dostoupí takové míry, že pro ně přestává být přijatelným život v jiném, nevězeňském, prostředí. Postrádají v něm své postavení či uznání, které nemohou tak rychle a snadno mimo věznici získat, shodně i zabezpečení svých potřeb či podobně orientovanou společnost. Postrádají i pevně zažitou strukturu sociálních vztahů, která je po propuštění zpřetrhána, svou individualitu a adaptaci na život mimo věznici. Prizonizace má dvě varianty – instituční a ideologickou.

- **Instituční prizonizaci** lze definovat jako hlubokou adaptaci na život ve vězení, která je provázena ztrátou osobní aktivity a iniciativy. Odsouzený reviduje škálu svých zájmů a rezignuje na vlastní samostatné rozhodování (Netík, Netíková a Hájek, 1997).
- **Ideologická prizonizace** se rozvíjí u daleko menšího počtu vězněných osob než předchozí instituční varianta. Provází ji přijetí svého zařazení do vězeňské subkultury a identifikace s ní, stejně tak i přijetí norem, pravidel chování a vnějších projevů. Mezi ně bychom mohli zařadit tetování s vězeňskou hierarchickou symbolikou či argotickou mluvu (Černíková et al., 2008, s. 119–121).

3.9 Trest odnětí svobody, jeho principy a význam

Jako reakci na protispolečenské jednání, uznávané a sankcionované trestními předpisy, je možno státem formou soudních rozhodnutí ukládat pachatelům trestné činnosti sankce – tresty. Slouží k tomu, aby si pachatel trestného činu uvědomil, že jeho protiprávní jednání společnost odsuzuje (Černíková et al., 2008, s. 24). Pro účinnost trestu je důležité, aby postihl pachatele co nejdříve po excesním jednání a zasáhl jej tak, aby jím byl pocíťován jako újma.

Za spáchané trestné činy může soud svým pravomocným odsuzujícím rozsudkem v souladu s trestním zákoníkem (§ 52 zákona č. 40/2009 Sb.) uložit tresty:

- odnětí svobody (nepodmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení bez dohledu i s dohledem); zvláštním typem odnětí svobody je výjimečný trest,
- domácí vězení,
- obecně prospěšné práce,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci,
- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- ztrátu vojenské hodnosti,
- vyhoštění.

Jedním z nejzávažnějších trestů co do míry zásahu do osobnostních práv člověka je tedy nařízení nepodmíněného výkonu trestu odnětí svobody. Realizován je ve státních věznicích se záměrem zamezení páčání další trestné činnosti a s tím spojené ochrany společnosti (izolace) a dále k zajištění nápravy pachatele (resocializace).

Odsouzený by v rámci výkonu trestu odnětí svobody ideálně měl revidovat svou minulost tak, aby dokázal přijmout závadovost svého kriminálního jednání a chování, uvědomil si jeho důsledky, vzal na zřetel dopad na oběť, přijmul trest jako cestu a způsob vyrovnání se s vlastní trestní minulostí, přehodnotil dosavadní životní postoje a cíle a rozvinul své šance k zapojení se do kriminálně intaktní společnosti po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Rozvinuté vězeňské systémy vytvářejí adekvátní podmínky pro splnění účelu výkonu trestu a svou intervencí cestou speciálních odborných pracovníků odsouzené k tomu směřují. Zároveň napřimují svou pozornost k zamezení procesu prizonizace u odsouzených.

Výkon trestu odnětí svobody je v gesci Vězeňské služby České republiky. Vězeňská služba je státní rozpočtovou organizací, která je podřízena Ministerstvu spravedlnosti. V určeném rozsahu plní úkoly státní správy vězeňství, zajišťuje výkon vazby, nepodmíněný výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence. Práce

zaměstnanců ve vězeňství je považována za druh státní služby a vězeňští zaměstnanci za státní úředníky s vysokým podílem sociální práce (Černíková et al., 2008, s. 71).

Vězeňská služba České republiky se dělí na jednotlivé organizační jednotky. Status samostatných organizačních jednotek má Generální ředitelství v Praze, které je nejvyšším řídicím, metodickým a kontrolním orgánem, dále Střední odborné učiliště v Praze, pod které spadá systém vzdělávání odsouzených, a také Akademie ve Stráži pod Ralskem, která je centrálním vzdělávacím zařízením resortu.

Další organizační jednotky jsou zřizovány k výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o věznice, které jsou podle způsobu vnějšího střežení, vnitřního zajištění bezpečnosti a organizace výkonu trestu rozděleny do dvou typů – se zvýšenou ostrahou a s ostrahou. Druhý typ je ještě vnitřně diferencován do tří stupňů – ostraha s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Věznice k výkonu trestu odnětí svobody jsou zřízeny v Bělušicích, Břeclavi, Heřmanicích, Horním Slavkově, Jiřicích, Karviné, Kuřimi, Kynšperku nad Ohří, Mírově, Novém Sedlu, Odolově, Opavě, Oráčově, Ostrově, Pardubicích, Plzni, Příbrami, Rapoticích, Rýnovicích, Stráži pod Ralskem, Světlé nad Sázavou, Valdicích, Vinařicích, Všehrdech a Znojmu.

Organizační jednotky určené k zabezpečení výkonu vazby jsou věznice Brno, České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Litoměřice, Olomouc, Ostrava, Praha Pankrác, Praha Ruzyně a Teplice. Minoritně je výkon vazby zabezpečován i v rámci věznic určených k výkonu trestu, kdy v nich lze zřídit dílčí úseky pro výkon vazby.

Organizační jednotky určené k zajištění výkonu zabezpečovací detence nejsou označovány jako věznice, ale jako ústavy. V české republice jsou zřízeny při věznicích v Brně a Opavě.

4 PRINCIPY A ZÁSADY VZDĚLÁVÁNÍ VE VĚZEŇSKÉ SLUŽBĚ ČESKÉ REPUBLIKY

Obecně můžeme deklarovat, že koncepce jdou dále, než je rámcový stav de lege lata. Vytyčují budoucí horizont, stanovují směr vývoje od současné pozice a často přinášejí i nutnost právních úprav a změn. Koncepce vězeňství na následující období (dekádu) je vždy ukazatelem vizí a záměrů, ve kterých vidí obohacení, akcent a vývoj. Udává trend směřování a cílí optiku na oblasti, kterým je dávana vyšší společenská důležitost. Zásadním odrazem významu, který je vzdělávání v rámci českého vězeňství v současnosti věnován, je razantní začlenění tématu vzdělávání odsouzených do Koncepce vězeňství do roku 2025 oproti znění předchozí koncepce do roku 2015.

„Kvalitní vzdělání je nezbytný předpoklad k tvorbě kvalifikované, motivované a kreativní pracovní síly, k získání konkurenceschopnosti a ke schopnosti obstát na trhu práce. Přestože vězeňské prostředí má svá specifika a odlišnosti, cílem Vězeňské služby ČR stejně jako soukromých subjektů ve vězeňském vzdělávacím systému je poskytování kvalitního vzdělání, které umožní vězněným osobám obstát na pracovním trhu, získat po skončení výkonu trestu odnětí svobody stabilní zaměstnání a odpovídající příjem. Tím vzdělání patří mezi nejdůležitější a nejúčinnější resocializační nástroje a společně s dalšími také představuje jeden z nejsilnějších stabilizačních faktorů.“ (VS ČR, 2016, s. 22).

Vzdělávání a odborně výchovné působení na odsouzené v rámci věznic prošlo po roce 1989 silným vývojem. Akcent směřuje k rozvoji odsouzeného, jeho osobnosti, dovedností, pracovních návyků a jeho schopnosti k návratu zpět do společnosti formou kriminálně intaktní reintegrace. Směr působení na odsouzeného pachatele trestné činnosti byl přenesen ke změně jeho uvědomění si odpovědnosti za své kriminální jednání i za způsobenou újmu jiným osobám. Tlak na disciplinovanost ustoupil široké škále etopedického působení, jehož cílem je výchova a převýchova mravně narušeného jedince tak, aby došlo k utvoření pozitivních vztahů ke společenským hodnotám a k resocializaci (Jůzl, 2012, s. 64–66).

Evropské principy vzdělávání odsouzených vytyčují zejména Evropská vězeňská pravidla (2006), která se k tématu vyjadřují v článku č. 28 Vzdělávání:

- *„Každý vězeňský ústav musí usilovat o to, aby všichni vězni měli přístup ke vzdělávacím programům, které budou co možná nejkomplexnější a budou uspokojovat jejich individuální potřeby a brát v potaz jejich ambice.*
- *Je nutno prioritně připravit programy pro vězně, kteří jsou negramotní nebo neumějí počítat a pro vězně, kteří nemají základní nebo odborné vzdělání.*
- *Zvláštní pozornost je nutno věnovat vzdělávání mladých vězňů a vězňů se speciálními potřebami.*
- *Výchovu a vzdělávání je třeba pokládat za součást vězeňského režimu, přičemž vzdělávání by mělo požívat tentýž status jako pracovní činnost, vězni však nesmí být finančně či jinak znevýhodněni za svou účast na vzdělávacích programech.*
- *Každý vězeňský ústav musí dát vězňům k dispozici knihovnu, která bude dostatečně vybavena širokým spektrem rekreačních i vzdělávacích zdrojů, knih a jiných médií.*
- *Všude, kde je to možné, je třeba zajišťovat činnost vězeňské knihovny ve spolupráci s veřejnými knihovnami.*
- *Výchova vězňů by v rámci možností měla být:*
 - a) *integrována do veřejného výchovněvzdělávacího systému dané země, aby vězni po propuštění mohli bez potíží pokračovat ve svém vzdělávání a odborném výcviku,*
 - b) *zajišťována pod záštitou externích výchovněvzdělávacích institucí.“*

Aplikace těchto obecných vzdělávacích zásad pro odsouzené je v rámci českého vězeňství legislativně ukotvena a dále rozvíjena zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Ustanovení § 34 hovoří: *„Odsouzeným, u nichž jsou pro to předpoklady, se obvykle umožní, aby získali vzdělání na základní nebo i střední škole, anebo se zúčastnili dalších forem vzdělávání, které jim umožní získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci.“*

Podzákonnou legislativní oporou je Vyhláška MS č. 345/1999 Sb., která vzdělávací aktivity charakterizuje v § 36 jako:

- „vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učilištěm,
- vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu vazby a trestu,
- vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol ČR“ (Řád výkonu trestu, 1999).

Pro vězněné mladistvé osoby je v rámci výkonu trestu zajišťováno primární vzdělávání v podobě absolvování základního vzdělání spolu s dokončením povinné školní docházky ve smyslu školského zákona č. 561/2004 Sb., popř. zahájení sekundárního vzdělávání.

Sekundární vzdělávání formálního i neformálního typu poskytuje Vězeňská služba České republiky odsouzeným osobám v rámci jejich nepodmíněného výkonu trestu odnětí svobody cestou Školských vzdělávacích středisek jako součástí Středního odborného učiliště Vězeňské služby České republiky. Ucelený seznam vzdělávacích aktivit je formou nabídek zveřejňován na každý školní rok s délkou jejich trvání a členěním na jednotlivá střediska (viz příloha R). Pro rok 2019–2020 byly nabízeny tyto učební obory či kurzy (VS ČR, 2019b):

ŠVS Heřmanice

- učební obor Elektrotechnické a strojně montážní práce,
- FIE - (Feuersteinovy metody instrumentálního obohacování, jež jsou zaměřeny na rozvíjení schopnosti jedince učit se a stimulovat jeho školní, sociální a osobnostní růst),
- kurz Elektrotechnik,
- kurz Zámečnick.

ŠVS Pardubice

- učební obor Práce ve stravování,
- FIE,
- kurz Anglický jazyk,
- kurz Keramik,
- kurz Malíř–natěrač,

- kurz Včelař,
- kurz Základy PC.

ŠVS Plzeň

- učební obor Strojírenské práce,
- FIE,
- kurz 3D tisk,
- kurz Celoživotní vzdělávání,
- kurz Český jazyk pro cizince,
- kurz Doplnění základního vzdělání,
- kurz Elektrotechnik,
- kurz Německý jazyk.

ŠVS Rýnovice

- učební obor Obráběč kovů,
- FIE,
- kurz Knihař.

ŠVS Světlá nad Sázavou

- učební obor Šití prádla,
- učební obor Provozní služby,
- FIE,
- kurz Český jazyk pro cizince,
- kurz Doplnění základního vzdělání,
- kurz Keramik,
- kurz Základy PC.

ŠVS Valdice

- učební obor Obráběč kovů,
- FIE,
- kurz CNC obrábění a 3D tisk,
- kurz Knihař,
- kurz Malíř–natěrač,
- kurz Svářeč.

ŠVS Všeřady

- učební obor Dřevařská výroba,
- učební obor Práce ve stravování,
- FIE,
- kurz Malíř–natěrač,
- kurz Zámečnick,
- kurz Zedník.

ŠVS Drahonice

- kurz Celoživotního vzdělávání,
- kurz Zahradník.

ŠVS Kuřim

- učební obor Práce ve stravování,
- FIE,
- kurz Celoživotního vzdělávání,
- kurz Výpomoc při obsluze hostů,
- kurz Základy PC.

ŠVS Znojmo

- kurz Příprava teplých pokrmů.

ŠVS Stráž pod Ralskem

- učební obor Obráběč kovů,
- FIE,
- kurz Zámečnick.

Mimo školská vzdělávací střediska je ostatní sekundární vzdělávání neformálního typu vedeno v rámci odborného zacházení v jednotlivých věznicích především odbornými zaměstnanci oddělení výkonu vazby a trestu. Věznice, ve kterých nejsou ŠVS zřízena, organizují obvyklé pensum kurzů shodné se ŠVS s vlastním rozšířením například o kurzy právního vědomí. Prvky a aktivity neformálního vzdělávání se promítají do programů zacházení.

Terciální vzdělávání odsouzených Vězeňská služba České republiky nezajišťuje. V rámci pilotního projektu ve Vazební věznici Praha Ruzyně absolvují vybraní odsouzení studium na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Kromě znalostí z křesťanské nauky je náplň studia programově zaměřena na rozvíjení znalostí etiky, morálky, vhodného sociálního chování a k přijetí náhledu na negativní důsledky svého jednání, odpovědnosti a pokání (Statistická ročenka VS ČR, 2018).

5 VZDĚLÁVÁNÍ V DOBĚ VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY S ROZŠÍŘENÍM O OSTATNÍ INSTRUMENTY PENITENCIÁRNÍ ANDRAGOGIKY

Věznice Ostrov není organizační jednotkou se zřízeným Školským vzdělávacím střediskem. Výchovně vzdělávací působení zaměstnanců Věznice Ostrov na odsouzené muže k výkonu trestu odnětí svobody je tedy rozprostřeno na dvě složky zaměstnanců oddělení výkonu vazby a trestu – uniformované dozorce a civilní odborné zaměstnance.

Dozorci jsou tou první složkou, která zajišťuje aplikaci obecných metod zacházení s vězni a opatření přijatých společnostmi formou trestního odsouzení vůči svobodám odsouzených. Jejich základním účelem výkonu služby je dbát na dodržování zákonnosti, vnitřních předpisů a řádů, kázně a pořádku vůči odsouzeným i mezi nimi a vůči jiným zaměstnancům.

Daleko širší paletu speciálních metod penitenciárních činností můžeme najít u druhé složky, u civilních odborných zaměstnanců oddělení výkonu vazby a trestu – pedagogů volného času, vychovatelů, psychologů, sociálních pracovníků a speciálních pedagogů.

Podle Mařádka (2005, s. 66–68) probíhá aktivace jejich činnosti zejména v rámci zabezpečení penitenciárního působení formou výchovných, vzdělávacích, speciálně výchovných a léčebných postupů při naplňování programů zacházení s odsouzenými.

Sochůrek (2007, s. 43) charakterizuje jejich činnost jako „*vedoucí ke kultivaci osobností odsouzených, pomáhá rozvíjet a často i vytvářet jejich vztah ke kultuře a vzdělávání,*“ s významem, kdy „*je tak omezován čas, který tráví na celách v nečinnosti. To je hlavní příčinou jejich nedovolené negativní činnosti.*“

Vytyčení rámce jejich činnosti v rámci Věznice Ostrov uvádí mj. náplň činností oddělení (příl. č. 1 k NŘV Ostrov č. 3/2017), která odborným pracovníkům oddělení výkonu vazby a trestu v oblasti penitenciární péče určuje:

- zabezpečovat týmovou práci specialistů oddělení se zaměřením na řešení sociálních, rodinných, psychologických problémů obviněných a jejich využití při zabezpečování podmínek k předcházení a odhalování násilí mezi obviněnými,

- vytvářet podmínky pro realizaci duchovní činnosti u obviněných a odsouzených a úzce spolupracuje s kaplanem věznice v souladu s jeho úkoly,
- zodpovídat na úseku výkonu trestu za resocializační činnost u odsouzených,
- zabezpečovat sociální potřeby u odsouzených a podílet se na řešení sociálních problémů, přičemž sociální práce má zejména poradenský charakter a pomáhá odsouzeným při zajišťování jejich osobních dokladů.

5.1 Programy zacházení

Při zahájení výkonu trestu je odsouzenému s trestem delším 90 dní určen program zacházení. Východiskem určení konkrétního programu zacházení je zpracování komplexní hodnotící zprávy nástrojem SARPO (souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzeného) z rukou odborných zaměstnanců oddělení výkonu vazby a trestu – vychovatelů, psychologů, sociálních pracovníků a speciálních pedagogů. V ní jsou váženy atributy jako délka nařízeného trestu, osobnostní charakteristiky odsouzeného či druh a příčina páchané trestné činnosti.

Jako stěžejní bod, který je obsažen v programu zacházení, dominuje stanovení cíle působení na odsouzeného. K dalším obligatorním obsahovým částem programu patří nastavení metod k dosažení stanoveného cíle a způsobu a doby hodnocení. V neposlední řadě je konstatován i způsob vhodného zaměstnání odsouzeného, v případě nemožnosti zaměstnání pak určení například vhodné pracovní terapie, která umožní vytvoření či udržení žádaných pracovních návyků a usnadní po ukončení výkonu trestu nerecidivující návrat odsouzeného zpět do společnosti. Program zacházení je reakcí na individuální a konkrétní potřeby odsouzeného směrem k úspěšné převýchově a reintegraci zpět do společnosti.

Program zacházení obsahuje výčet oblastí, ve kterých je odsouzený povinen plnit stanovené dílčí úkoly či je v rámci dobrovolnosti oprávněn se plnění dalších aktivit účastnit v souladu s rozsahem daným vnitřním řádem věznice. Oblasti lze v souladu s řádem výkonu trestu rozdělit na pět základních okruhů, a to:

- vzdělávací aktivity,
- pracovní aktivity,

- speciální výchovné aktivity,
- zájmové aktivity,
- udržení a tvorba vztahů s okolím (Řád výkonu trestu, 1999, § 36).

5.1.1 Vzdělávací aktivity

Důležitost vzdělávacích aktivit pro odsouzené v době výkonu trestu odnětí svobody je proklamována mj. jejich postavením na roveň zaměstnávání co do možnosti jejich naplňování i v pracovní době.

Ve Věznici Ostrov jsou aktivity k získání vzdělání, kvalifikace či jejich rozšíření za účelem zvýšení pravděpodobnosti uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu a k tomu směřujícímu snížení rizika recidivy (Kalvodová, 2012, s. 136) tvořeny a realizovány na základě zpracování projektu výchovné či vzdělávací aktivity. Projekt vždy obsahuje zdůvodnění jeho potřeby, cíl aktivity, jeho obsah, metody a formy, určení cílové skupiny a časový plán. V současnosti jsou ve Věznici Ostrov realizovány tyto aktivity:

- kurz Pohovory nanečisto (viz příloha D),
- kurz Finanční gramotnost a dluhové poradenství,
- kurz Právní minimum (viz příloha S),
- jazykový kurz Českého jazyka pro cizince (viz příloha C),
- jazykový kurz Anglického jazyka,
- kurz Malíř – natěrač (viz příloha A),
- kurz Obsluha křovinořezu (viz příloha A),
- kurz Základy práce na PC (viz příloha B),
- kurz obsluhy motorových pil.

5.1.2 Pracovní aktivity

Základem pracovních aktivit je udržení, vytvoření či prolongace pracovních návyků odsouzených formou jejich stabilního zaměstnávání. To může probíhat několika

formami – zaměstnáním odsouzeného pro mimovězeňský zaměstnavatelský subjekt, jeho zaměstnáním v rámci zajištění běžného chodu věznice či pracovní terapií odsouzeného pod vedením odborných zaměstnanců oddělení výkonu vazby a trestu. Z pracovních aktivit jsou vyjmuti odsouzení, kteří jsou komisionálně uznáni a zařazeni jako trvale pracovní nezařaditelní pro svůj nepříznivý somatický, psychický či věkový stav (Řád výkonu trestu, 1999).

Ve Věznici Ostrov je realizováno zaměstnávání odsouzených takto:

- na základě smlouvy mezi věznicí a podnikatelským subjektem na pracovištích uvnitř věznice či mimo střežené objekty věznice. Jedná se zejména o práce manuálního charakteru, kompletační práce či pomocné stavební práce. Novinkou je zavedení pracoviště call centra s direct marketingovým zaměřením (viz příloha G),
- v rámci zajištění vnitřních provozů a běžného chodu věznice. Zde se jedná o zajištění stravovacích služeb, oprav a údržby, úklidu pro věznicí a úklidových prací na oddílech odsouzených.

Pracovní aktivity odsouzených ve formě terapií pod vedením odborných zaměstnanců oddělení výkonu vazby a trestu jsou ve věznici realizovány zejména v rámci zahradnických a pěstebních prací (viz příloha K). Celková zaměstnanost odsouzených ve Věznici Ostrov byla v roce 2019 mírně nad celostátním průměrem a dosahovala 65 %. Stav zaměstnanosti k 20. lednu 2020 je na úrovni 57 %, přičemž tento pokles je odrazem útlumu požadavků externích zaměstnavatelských subjektů zejména z oblasti stavebnictví v zimním období.

5.1.3 Speciální výchovné aktivity

Do oblasti speciálních výchovných aktivit spadá absolvování psychologických intervencí vedených odbornými zaměstnanci oddělení výkonu vazby a trestu formou skupinových či individuálních sezení. Prioritně jsou jich účastní odsouzení umístění na specializovaných odděleních, avšak v poněkud užší míře jsou organizovány i pro ostatní oddělení odsouzených. Cílem těchto aktivit je práce s odsouzenými směrem ke snížení nebezpečnosti jejich chování a rizika recidivy trestné činnosti. Odborné

intervence probíhají několika způsoby – formou psychoterapií, sociálního výcviku či nácviků chování pro zvládnání vlastní agresivity. Další formy mohou být i arteterapie (viz příloha N) či pohybové aktivity (Řád výkonu trestu, 1999).

Ve Věznici Ostrov jsou realizovány speciální výchovné aktivity takto:

- antiagresivní trénink,
- program NOVA (Náhled, Odpovědnost, Vina, Absence),
- program VZOR (Vina, Změna, Odpovědnost, Respekt),
- program PP (Pochopení a Přijetí),
- sociálně psychologický výcvik ke snižování rizika násilné trestné činnosti (viz příloha U),
- sociálně psychologický výcvik ke snižování rizika užívání návykových látek (viz přílohy J, T),
- prevence relapsu nežádoucích jevů (viz příloha Y), např. užívání návykových látek, alkoholu a patologické hráčství,
- snižování rizika gamblingu (viz příloha V),
- vedení osobních deníků,
- program STOP (Sebezkušenost, Trénink, Odpovědnost, Přijetí viny) pro odsouzené s rizikem násilné trestné činnosti (viz příloha I),
- fyzický zátěžový program (viz příloha X), který není koncipován striktně jako sportovní aktivita, ale je veden s akcentem na propojení fyzického výkonu a psychického zvládnání odvykání a abstinence,
- ergoterapie ve formě rukodělné výroby dekorativních předmětů nebo hraček, často s charitativním účelem (viz příloha M).

5.1.4 Zájmové aktivity

Pod pojem zájmových aktivit můžeme subsumovat širokou paletu kroužků a aktivit, které vedou odsouzené k osvojení či rozšíření schopností, vědomostí a dovedností. Zejména těch orientovaných na sociálně nekonfliktní způsob jednání a společensky akceptovaný způsob života nejen v době výkonu trestu odnětí svobody.

Zájmové aktivity se podílí nenahraditelnou měrou na aktivní a smysluplné výplni času odsouzených zejména v případě, nejsou-li trvale po dobu výkonu trestu zaměstnáni. Ukotvují jejich potřebu a požadovaný zájem o pravidelnou činnost a výplň volného času v souladu s pravidly a účelem výkonu trestu. Činnost, která je pro odsouzené cestou k péči o jejich psychické a tělesné zdraví, formou vzdělávacích, kulturních či sportovních aktivit.

Působení formou sportovních a volnočasových aktivit je nepřehlédnutelnou součástí výchovně-vzdělávacích činností pro odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody. Široká škála zejména sportovních aktivit je vhodným pojistným ventilem fyzického a psychického napětí odsouzených a slouží jako pozitivní cesta k jeho vybití. Tělovýchovné aktivity byly i před rokem 1989 každodenní součástí vězeňského života, ale jejich zaměření zejména na hromadná cvičení kopírovalo vojenský přístup uplatňovaný např. na vojáky základní vojenské služby v tehdejší Československé lidové armádě. Politické zadání se tehdy projevovalo i při poskytování kulturních aktivit, které nezdůrazňovaly zejména ve sledování vybraných televizních a filmových pořadů, které měly poskytovat odpovídající politické působení poplatné té době.

Dnes je tento přístup anachronismem a ve vývoji můžeme sledovat princip demilitarizace zájmových aktivit. Současné pravidelné sportovní aktivity, organizované v rámci penitenciární péče o odsouzené ve Věznici Ostrov, dokážou vhodně směřovat či vybití nakumulovanou energií, často až agresi, u vězňů osob.

Ve Věznici Ostrov jsou realizovány zájmové aktivity pro odsouzené muže takto:

- hudební kroužek,
- filmový kroužek,
- keramický kroužek,
- šachový kroužek (viz příloha F),
- kroužek sportovních aktivit.

5.1.5 Udržení a tvorba vztahů s okolím

Nepřerušování vnějších sociálních vazeb s okolím je základním kamenem pro předpoklad nerecidivujícího návratu odsouzeného zpět do společnosti po výkonu

trestu odnětí svobody. Vazby na vnější svět a udržení kontaktu s rodinou jsou základní podporující aktivity zejména u odsouzených ke středně či dlouhodobým trestům odnětí svobody.

Základním mechanismem odborného zacházení v této oblasti je realizace tzv. extramurálních aktivit. Ve Věznici Ostrov jsou prováděny extramurální aktivity s odsouzenými ve formě:

- přerušování výkonu trestu,
- opuštění věznice,
- resocializačních a reintegračních aktivit pod vedením odborného zaměstnance oddělení výkonu vazby a trestu. Tyto aktivity spočívají v seznámení odsouzených s organizací státních služeb v sociální a pracovní oblasti, získání orientace ve fungování společnosti po ukončení středně a dlouhodobých trestů (zachycení společenského a technického vývoje, organizace osobní dopravy, nakupování aj.) a v neposlední řadě i zapojením se do společensky prospěšných činností. Odsouzenými jsou například zajišťovány pracovní výpomoci ve školských, sociálních a zdravotních zařízeních v rámci Karlovarského kraje (viz příloha E). Shodně vypomáhají i regionálním organizacím Domov pro stará, nemocná a hendikepovaná zvířata Macík v Ostrově nebo jezdeckému a chovatelskému klubu Prima Horseland v Horním Žďáru (viz příloha L).

5.2 Varianty programů zacházení

Dle míry rizika, vycházejícího z výsledků komplexní zprávy, rozlišujeme tři varianty základních programů zacházení – pro odsouzené s menšími riziky je to program minimálního zacházení, pro odsouzené se středními až vysokými riziky je to program standardního zacházení a pro odsouzené s vysokými až velmi vysokými riziky je určen program speciálního zacházení (Řád výkonu trestu, 1999).

- **Program minimálního zacházení** se vyznačuje menší mírou intervence odborných zaměstnanců oddělení výkonu vazby a trestu. Obsahuje činnosti s akcentem na plnění činností z oblasti plnění pracovních a zájmových aktivit. Svou nižší mírou intervence zhodnocuje i nižší míru rizikovosti odsouzeného.

- **Program standardního zacházení** opět cílí zejména na plnění pracovních a zájmových aktivit ve shodě s programem minimálního zacházení, avšak liší se mírou intervence odborných zaměstnanců, která je zde výrazně vyšší.
- **Program speciálního zacházení** reflektuje potřebu odborné práce s vysoce až velmi vysoce rizikovými odsouzenými. Odrazem toho je ústup od pracovních a zájmových aktivit s přidělením speciálních výchovných aktivit pro tyto odsouzené. Tomu odpovídá i vysoká míra zapojení, intervence a angažovanosti odborného personálu oddělení výkonu vazby a trestu při práci s těmito odsouzenými (Řád výkonu trestu, 1999).
- K výše uvedeným třem základní programům zacházení koexistují další speciální programy. Prvním z nich je speciální **program výstupního zacházení**. Stanovení programu odsouzenému k plnění reaguje na nutnost přípravy zejména dlouhodobě vězněných odsouzených na návrat do společnosti, která však po dobu věznění vykonala široké kulturní, společenské i ekonomické změny či pokrok v technické oblasti. Dlouhodobé tresty odnětí svobody zpřetrhávají kontinuitu orientace vězněného člověka v běžném životě mimo věznici, což je umocněno akcelerací společenských změn a technologického vývoje po dobu věznění. Propuštění odsouzenec by po dlouhodobém věznění nebyli schopni ani bazálních úkonů pro bezproblémové a společensky pozitivní začlenění do společnosti, mezi které můžeme uvést například zvládnutí elektronických způsobů komunikace pro získání zaměstnání či bydlení nebo správu bezhotovostních finančních toků v případě přijímání mzdy za práci.
- Druhým speciálním typem je **program základního motivačního zacházení**. Ten je u odsouzených uplatňován v případě, kdy odsouzený odmítne přijmout jeden ze základních programů. Obsahuje intervence odborných zaměstnanců směrem ku změně postojů, hodnot a chování odsouzeného. Zaměřuje se na dodržování kázně, pořádku a pracovní aktivitu odsouzeného (Řád výkonu trestu, 1999).

5.3 Specializovaná oddělení

V reakci na nutnost práce s odsouzenými se specifickými individuálními potřebami se dynamicky zabydlela v systému vnitřního členění věznic i specializovaná oddělení. Reagují na výhodnost separace specifických skupin odsouzených od standardních skupin odsouzených. Do specializovaných oddělení se zařazují odsouzení s vybočujícími charakteristikami somatických či mentálních vlastností, vysokého věku či páchanou trestnou činností, u které je nejvýše vhodné individuálním působením snížit rizika recidivy – např. u spáchané závažné násilné trestné činnosti. Individualita práce s odsouzenými spočívá v aplikaci zvláštních terapeutických programů v uzavřené malé skupině odsouzených. Tyto zvláštní terapeutické přístupy se promítají i do upravených (rozšířených) programů zacházení určených zařazeným odsouzeným a jsou zaměřeny na jejich konkrétní specifické poruchy (Řád výkonu trestu, 1999).

Ve Věznici Ostrov jsou vytvořena specializovaná oddělení s tímto zaměřením (Vnitřní řád Věznice Ostrov, 2019):

- Pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení a pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek v oddělení se středním stupněm zabezpečení. Umístění zde je určeno pro odsouzené se závažným narušením sociálních vazeb, interakcí a adekvátností jednání vůči ostatním odsouzeným, projevujícím se nepřizpůsobivostí a neschopností začlenění do běžného kolektivu z důvodu agresivity či impulzivity ve svém jednání.
- Pro výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení. Zde jsou cílovou skupinou muži starší 65 let věku, uznání ve třetím stupni invalidity a se zdravotním stavem neumožňujícím trvalé pracovní zařazení.
- Specializované oddělení bezdrogové zóny určené pro odsouzené, kteří nejsou a nebyli uživateli drog nebo ty, u kterých drogový usus proběhl, avšak abstinují vlastním rozhodnutím či nařízením.

Umístění a terapeutická práce se zařazenými odsouzenými na bezdrogové zóně má za cíl vnést reálný pohled na užívání drog se všemi zdravotními a sociálně destruktivními následky a motivovat k dlouhodobé abstinenci.

- Krizové oddělení pro odsouzené s diagnostikovanými symptomy akutní psychické krize nebo tenze, kteří nejsou schopni tento stav zvládnout bez intervence odborných pracovníků formou psychologicko-pedagogických zásahů. Umístění slouží ke stabilizaci stavu odsouzeného do fáze, kdy speciální intervence pozbude své opodstatněnosti a riziko akutního ohrožení pomine.
- Výstupní oddělení, kam jsou zpravidla šest měsíců před propuštěním umístováni odsouzení se střednědobými až dlouhodobými tresty odnětí svobody. Speciální pedagogicko-psychologické intervence učí zařazené odsouzené postupům k restauraci sociálních vazeb po dlouhodobé absenci odsouzeného z důvodu výkonu trestu, shodně však působí směrem ke smazání handicapu ze ztráty dovedností a znalostí společnosti a orientace v ní, kdy se společnost zejména technickým vývojem rozvinula mimo zvyklostní a znalostní rámce odsouzeného.

5.4 Standardizované programy

Standardizované programy vykrývají oblasti, kam specializovaná oddělení nezasahují, avšak na které existuje poptávka k jejich odbornému penitenciárnímu řešení zejména z důvodu ochrany společnosti a snížení rizik konkrétního druhu páchané trestné činnosti či konkrétní skupiny pachatelů. Jedná se o typizované výchovně vzdělávací aktivity cílené na zamezení specifické trestné činnosti (programy **GREPP** a **GREPP2** cílené na pachatele sexuálně motivované trestné činnosti na dětech), na shodnou skupinu pachatelů (program **TP 21 JUNIOR** pro mladistvé pachatele, program **PARDON** pro odsouzené za trestné činy páchané v souvislosti s řízením motorových vozidel nebo program **KEMP** pro pachatele násilné trestné činnosti) či proti multirecidivujícímu chování (program **3Z**, viz příloha I).

Koncepce programů, detailní rozpracovanost realizačních podmínek a hodnotících kritérií garantují možnost jejich využití napříč věznicemi v rámci Vězeňské služby České republiky.

Ve Věznici Ostrov je cestou odborných pracovníků oddělení výkonu vazby a trestu realizován **Program 3Z** (Zastav se, Zamysli se, Změň se), který je projekcí etablovaného britského programu na české vězeňské prostředí. Zacielen je na vícetrestané odsouzené za majetkovou trestnou činnost. Formou behaviorálně-kognitivního působení vede odsouzené k zaujetí postoje ke své trestné činnosti, vytvoření nezkresleného pohledu na ní a uvědomění si následků trestné činnosti pro sebe i pro její oběti. Cílem je přivést odsouzené k motivaci vlastní změny a k nekriminálnímu způsobu života při začlenění do společnosti po ukončení výkonu trestu odnětí svobody (Výroční zpráva VS ČR, 2019a).

Věznice Ostrov o tomto programu uvádí: *„Program speciálního zacházení 3Z je zaměřen ke snižování rizika recidivy trestné činnosti. V současné době jsou schopné dva týmy lektorů vést dvě skupiny z řad odsouzených souběžně. Speciálně výchovná činnost, práce s riziky vlastními i pro společnost, se stává aktuálně prioritou Vězeňské služby ČR. Program 3Z je svým dopadem zaměřen na cílovou skupinu – delikventy, recidivisty. V průběhu 11 setkání, tříměsíčního cyklu skupinové práce, lektori zaměřují své působení tak, aby si účastníci programu vytvořili náhled na své i společenské rizikové chování. Cílem je pracovat s problémy, které nejvíce souvisejí s jejich trestnou činností a ukázat cestu, jak lze řešit případnou změnu hodnot a života. Jde o osobní i společné hodnocení problémového chování a faktorů, které v něm kriminální chování startují.*

Absolventi programu pak jsou si schopni představit důsledky svého chování, dříve takto uvažovat nedokázali. Žili výlučně přítomností a okamžikem, možnými následky svých činů se nikdy nezabývali. Přínosem také je, že účastníci v průběhu programu zkvalitní své sociální a komunikační dovednosti, postupně mění některé projevy svého chování, např. vzájemné spory postupně řeší přijatelnějším, méně impulsivním způsobem. Také ve fázi nácviku řeší a napravují dlouhodobé problémy ve vztazích s jejich blízkými. Nejprve hledají cestu k sobě samým a pak i ke svým blízkým. Jsou vedeni k uvědomění si důležitosti celé jejich sociální sítě vztahů, nutnosti udržování a posilování vzájemných vazeb s jejich blízkými i s těmi, kteří jim mohou podat pomocnou ruku, zejména po propuštění.“ (Věznice Ostrov, online, 2016).

5.5 Duchovenská péče

Duchovenská péče má v českém vězeňství dlouhou tradici. Od počátku systematického začlenění vzdělávání do vězeňství v 19. století byla jedním z jeho výchovných a vzdělávacích pilířů, který vydržel společenské turbulence vzniku samostatného Československa v roce 1918, následné období druhé republiky v letech 1938–1939, německou okupaci 1939–1945 i poválečná léta. Zánik duchovenské péče o vězňené osoby přinesly komunistické reformy vězeňství v 50. letech 20. století (John, 2010).

V porevolučních 90. letech 20. století nastala její cesta zpět. Byla přijata mezi prvky výchovně vzdělávacího působení, kterou pro odsouzené zajišťuje Vězeňská služba České republiky v rámci systemizovaných míst kvalifikovaných kaplanů (NŘV Ostrov, 2017). Rámcově je jejich činnost zaštiťována Vězeňskou duchovenskou péčí, která byla institucionalizována do struktury Vězeňské služby České republiky v roce 1994. I přes dominující ateismus v české společnosti je uznáván přínos a význam duchovenské péče a náboženských aktivit pro odsouzené.

Věznice Ostrov poskytuje duchovenskou péči vykonávanou knězem Řeckokatolické církve. Odsouzeným je umožněno účastnit se hromadných náboženských akcí a obřadů, jsou jim poskytovány i individuální pohovory s kaplanem či zpovědi. Tyto aktivity působí jako další pevně zakořeněná složka péče o odsouzené praktikující náboženskou víru ve věznicích.

EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část práce je věnována výzkumnému šetření u odsouzených mužů ve Věznici Ostrov ke zjištění jejich subjektivního hodnocení významu a přínosu vzdělávání poskytovaného Vězeňskou službou po dobu jimi vykonávaného trestu odnětí svobody. Dalším aspektem této části práce je komparace vybraných prvků a přístupů vězeňských systémů v rámci jiných evropských zemí.

6 METODOLOGIE

6.1. Metody použité při sběru dat

Prvotně připravovanou variantou k provedení výzkumu bylo využití kvantitativního výzkumu formou vytvořeného polostrukturovaného dotazníku vlastní konstrukce. Avšak během testování dotazníku v rámci předvýzkumu vyplynuly u některých odpovědí konsekvence, které mohly zapříčinit silnou devalvaci dat o zkoumané skutečnosti. I odsouzení, kteří byli dle odborných pracovníků oddělení výkonu vazby a trestu silně vnitřně motivováni k využití doby výkonu trestu k vlastnímu vzdělávání, vykazovali záporné stanovisko např. v otázce vlastního zájmu o využití Školských vzdělávacích středisek Vězeňské služby České republiky k absolvování formálního vzdělávání.

Při testovací zpětné vazbě to bylo respondenty vysvětlováno tak, že odpověď ANO by jim přinesla ve svém důsledku nutnost změnit věznici i zaběhlý kolektiv odsouzených, se kterým jsou sžití, nebo by zkomplikovaly návštěvy osobami blízkými z důvodů nutnosti přemístění odsouzeného do vzdálené věznice mimo region bydliště, protože Věznice Ostrov služby Školského vzdělávacího střediska neposkytuje. A tak obavy ze ztráty či narušení např. rodinných vazeb převážily a negovaly jinak pozitivní vnitřní postoj odsouzeného k institucionalizovanému vzdělávání ve Vězeňské službě České republiky během výkonu trestu.

Proto bylo vzhledem k povaze i cíli práce a k možnosti prozkoumání lokálních souvislostí upřednostněno využití kvalitativního výzkumu formou částečně řízeného,

polostrukturovaného rozhovoru. „Úkolem kvalitativního výzkumu je odhadnout neznámé skutečnosti o sociálních a sociálně psychických jevech.“ (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001, s. 26).

S plným vědomím a respektem k jeho složitosti a obtížnosti bylo nejprve nutné seznámit se s teoretickými zásadami pro jeho kvalitní zvládnutí a opřít se o odbornou literaturu (např. Ferjenčík, 2000 nebo Hendl, 2016) a dále zkoncipovat jeho obsah a průběh i s odbornými zaměstnanci výkonu vazby a trestu – psychologem a terapeutem.

Prvotním úkolem bylo vytvořit návod rozhovoru s určením hlavních cílů a témat spolu s přípravou otázek. Polostrukturovaný rozhovor je charakteristický tím, že pořadí otázek, jejich znění či formulace nejsou pevně dané, návod je v tomto případě rámcovým scénářem pro děj rozhovoru. Dotazující může jejich sled měnit např. z důvodu uvolnění dotazovaného. Při pozorování uzavírání se dotazovaného nebo jeho silné emoční reakce na předešlou otázku je možné některé vynechat či naopak jiné přidat. Definování základních otázek je tedy pro nás důležité všude tam, kde je nutno reagovat na vychýlení ze zamýšleného postupu rozhovoru a udržet si přehled nad dosud nezkoumanými otázkami.

Hendl (2016) ve své práci rozebírá a formuluje několik zásad pro správné vedení kvalitativního rozhovoru:

- nacvičit vlastní provádění rozhovoru, připravit zázemí a techniku,
- průběh rozhovoru závisí na účelu a cíli výzkumu,
- rozhovor vytváří pouze rámeček, ve kterém se bude dotazovaný vyjadřovat pomocí svých vlastních termínů a vlastním stylem,
- důležité je vytvoření vztahu důvěry, zájmu a vstřícnosti,
- dodržovat citlivý a pozorný přístup z hlediska pohlaví, věku, mentálních, duševních či fyzických handicapů nebo kulturních odlišností dotazovaných,
- otázky v rozhovoru nemohou být totožné s výzkumnými otázkami,
- jasně formulovat otázky, nedopustit jejich dvojí výklad,
- klást vždy jenom jednu otázku,
- průběh dotazování vyplňovat sondážními otázkami,
- jasně proklamat, jaké informace požadujeme, proč jsou důležité a postup rozhovoru,
- pozorně naslouchat, dávat najevo zájem,

- ponechávat dotazovanému dostatek času na odpověď
- udržovat odstup a neutralitu k obsahu odpovědí. Cílem je sběr dat, cílem není hodnocení osoby,
- vnímat ovlivnění dotazovaného samotným obsahem rozhovorem,
- přizpůsobujeme se časovým možnostem dotazovaného, ne naopak,
- stále monitorovat sami sebe a varovat se chyb ve vedení rozhovoru,
- na závěr provést kontrolu kvality a úplnosti poznámek.

Rozhovor můžeme z časového hlediska průběhu rozfázovat na několik dílčích částí:

- úvodní část, kterou by měl tazatel využít k představení sebe, cíle studie a postupu rozhovoru, popř. i k vyžádání souhlasu s případným pořizováním zvukových či obrazových záznamů. Zároveň by měl předestřít i opatření, kterými zachová anonymitu dotazovaného a zodpovědět případné dotazy k tématu, postupu či cíli rozhovoru,
- vzestupnou či rozechřivací část, která slouží k nastavení důvěry, zájmu a vstřícnosti mezi tazatelem a dotazovaným,
- hlavní část rozhovoru, během které tazatel klade otázky podle předem připraveného zpracování,
- uvolňovací část, kdy už jsou cíle rozhovoru naplněny a rozhovor směřuje ke svému konci. Nastupuje na řadu neformální komunikace a uvolnění,
- konečná část, kdy tazatel projeví poděkování za poskytnuté informace, zopakuje ujištění o důvěrnosti a proběhne rozloučení, popř. i vypořádání případné dohodnuté odměny.

6.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Jak vyplynulo z teoretické části této práce, lze zcela zodpovědně a jednoznačně konstatovat fakt, že v České republice je vzdělávání odsouzených společensky přijatá součást penitenciárního působení. Pozitivní přístup českého vězeňského systému ke vzdělávání odsouzených vykazuje v posledních dekádách akceleraci. Jejím projevem

je i zanesení tématu vzdělávání odsouzených do Koncepce vězeňství do roku 2025 oproti znění předchozí koncepce do roku 2015. Je však otázkou, s jako odezvou je důraz na vzdělávání v průběhu výkonu trestu přijímán odsouzenými samotnými a zda vůbec tato společenská snaha nalézá na straně „příjemce“ pozitivní ohlas a zda v ní spatřují smysluplnost a přínos pro sebe samé.

Rozhovory samotné byly primárně zaměřeny na zjištění zkušeností a názorů vybraných odsouzených na vzdělávání v době výkonu trestu odnětí svobody.

Výzkum má přinést odpovědi na dvě hlavní (cílové) otázky:

- 1) Spatřují odsouzení muži ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov vzdělávání poskytované Vězeňskou službou České republiky za přínosné pro ně?**
- 2) Považují odsouzení muži ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov již absolvované vzdělávání realizované Vězeňskou službou České republiky za nápomocné k jejich resocializaci a zamezení recidivy?**

Hlavní (cílové) otázky by neměly být přímo dotazovány, k jejich zodpovězení by měla výzkumníka vést analýza a interpretace odpovědí na tazatelské otázky v průběhu rozhovoru.

Primární tazatelské otázky, jdoucí svým zaměřením po řešení výzkumného problému, tvořily páteř návodu rozhovoru. Návod je určitý skelet, který směřuje výzkumný rozhovor k cílenému tématu. Sekundární otázky vyplynou z průběhu rozhovoru, jsou reakcí na aktuálně řečené a jejich formulaci nelze predikovat. Tyto otázky jsem používal při trychtýřovém postupu od obecného ke konkrétnímu zjištění. Takto použité osobní otázky na věk, vzdělání, bydliště či zdroj financí pro obživu před výkonem trestu mají svou kontextuální vypovídající hodnotu, poznamenány v návody však byly zejména jako opěrné a záchytné místo při potřebě uvolnění případného napětí odsouzeného během rozhovoru. Stejně tak se dal v případě hůře soustředěných odsouzených využít rytmus střídání výzkumných a těchto osobních otázek při hřebenovém způsobu jejich kladení.

Tazatelské otázky:

- Jak se cítíte?
- Netíží vás dnes něco?
- Máte pohodlí?
- Chtěl byste něco dovysvětlit k tomu, čemu se teď budeme věnovat?

1) Jaký je váš věk?

2) Jaký je váš nejvyšší dosažený stupeň vzdělání?

- Dokončil jste základní školu?
- Máte výuční list nebo jste složil maturitu? V jakém oboru?
- Studoval jste vyšší odbornou nebo vysokou školu? V jakém zaměření?

3) Jste spokojen s vaším dosaženým vzděláním?

- Bavila vás škola?
- Považoval jste učení za těžké?
- Chtěl jste ve studiu pokračovat?
- Ano – proč?
- Ne – proč?

4) V jak veliké obci či městě žijete (do 2 tisíc obyvatel, do 5 tisíc, do 20 tisíc, do 50 tisíc obyvatel a více)?

- Myslíte si, že ve větších městech je vzdělání více potřeba? Více kancelářské práce?
- Jak reagovalo vaše okolí, když jste se vrátil z výkonu trestu?

5) Pokolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?

6) Jakým způsobem jste pro svou obživu získávali finanční prostředky před umístěním do výkonu trestu odnětí svobody?

7) Chtěli byste využít pro zvýšení dosaženého stupně vzdělání Školské vzdělávací středisko Vězeňské služby ČR?

- Víte, co jsou ŠVS?
- Víte, v jakých věznicích jsou zřízena?
- Znáte rozdíl mezi nabízeným kurzem a učebním oborem?

8) Vnímáte pro sebe něco pozitivního na tom, že systém vzdělávání je součástí výkonu trestu?

- Když už vám byl určen čas, který musíte trávit ve věznici, považujete za prospěšné ho nějak smysluplně využít?
- Jak si představujete smysluplné využití?
- Myslíte, že vzdělání vám pomůže zlepšit sebe?
- Ví vaši blízcí, že procházíte ve věznici vzdělávacími a výchovnými aktivitami?
- Komunikujete o tom, např. při návštěvách?

9) Vnímáte pro sebe negativa na tom, že systém vzdělávání je součástí výkonu trestu?

- Je něco, co vám na vykonávaných aktivitách vadí?
- Vadí vám, že jsou součástí programů zacházení?
- Narušuje vám účast na nich něco?
- Hodnotí to negativně např. spoluubytování na oddílu?

10) Vnímáte sami na sobě změny po absolvování vzdělávacích a výchovných aktivit ve výkonu / ve výkonech trestu?

- Kdybyste měl zhodnotit člověka, který přišel do výkonu trestu a který z něj odchází, a koukat přitom na sebe, co byste o něm řekl?
- Myslíte, že si odnášíte něco pozitivního?
- Myslíte, že jste se dozvěděl a naučil něco, co ve vás zůstane?

11) Jak hodnotíte přístup odborných zaměstnanců Věznice Ostrov při vzdělávací a výchovné práci s vámi?

- Jsou odborní zaměstnanci, kteří s vámi pracovali a na které budete vzpomínat rádi?
- Proč?
- Jsou odborní zaměstnanci, kteří s vámi pracovali a na které nebudete vzpomínat rádi?
- Proč?
- Považujete odborné zaměstnance, kteří s vámi pracovali, za odborníky?
- Myslíte si, že je práce s vámi bavila?

6.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Zkoumaný vzorek tvořili odsouzení muži, vykonávající trest odnětí svobody nepodmíněně ve Věznici Ostrov. Již pro prvotní nerealizované kvantitativní dotazníkové šetření byl ve spolupráci s odbornými pracovníky věznice sestaven soubor respondentů v počtu 100 odsouzených zařazených do výkonu trestu s ostrahou ve středním a vysokém stupni zabezpečení, prvotrestaní i vícetrestaní odsouzení, vykonávající alespoň jednu vzdělávací aktivitu v rámci standardních programů zacházení či standardizovaného programu. Přechýlením výzkumu do kvalitativní rozhovorové metody bylo vzhledem k nárokům, které rozhovorová metoda klade mj. na čas samotné realizace a zároveň i na dobu nutnou pro zpracování rozhovorů, zřejmé, že původní soubor bude redukován. Předchozích 100 respondentů bylo tedy považováno za základní soubor a z něj byl pravděpodobnostním (náhodným) výběrem sestaven výzkumný vzorek 20 odsouzených.

Tabulka 1: Základní charakteristika respondentů

Jméno	Věk	Vzdělání	Počet VT
František	31	SVL	1
Imrich	27	SVL	1
Jan1	25	ZAK	2
Jan2	24	SM	2
Jan3	33	SVL	2
Jiří1	39	SVL	3
Jiří2	26	ZAM	2
Juraj	26	SM	1
Karel1	37	SVL	2
Karel2	45	SM	2
Libor	32	VO	1
Marek	28	ZAK	2
Milan	50	ZAK	2
Pavel1	44	ZAK	2
Pavel2	52	ZAK	4
Petr	53	SM	2
Roman	49	SM	6
Štefan	42	SVL	3
Tomáš	42	SVL	3
Vladimír	23	SVL	1

pozn.: ZAK – základní, SVL – střední s výučním listem, SM – střední s maturitou, VO – vyšší odborné

Zdroj: autor práce, 2019 (vlastní šetření)

6.4 Etické aspekty provádění výzkumu

Pro realizaci rozhovorů bylo zásadní navodit s respondenty (odsouzenými) atmosféru důvěry a nedovolit vyplynout na povrch stereotypním animozitám odsouzených vůči uniformované části zaměstnanců, které je tazatel součástí. Proto bylo nutno respektovat dobrovolnost účasti respondentů a zaručit jim plnou anonymitu. U všech odsouzených bylo úvodem projednán účel a důvod rozhovoru a zdůrazněno vyloučení jakýchkoliv následků za poskytnuté odpovědi v rámci výzkumu. Dotaz na souhlas s provedením výzkumu byl tazatelem vznesen v úvodu rozhovoru a projevený souhlas byl zaznamenán i na nahrávací prostředek.

6.5 Průběh rozhovorů

Záznam dat jsem prováděl v podobě písemných zápisů a poznámek a současně na nahrávací prostředek (výjimkou byla otázka č. 11, která nahrávána nebyla). Rozhovory s odsouzenými jsem vedl v průběhu měsíců srpen až prosinec roku 2019. Jeden týdně, výjimečně v počtu dvou rozhovorů týdně. Delší časový odstup umožňoval lépe vyhodnotit již provedený rozhovor a zamyslet se nad lepším způsobem vedení následujícího. Správnému zvládnutí techniky vedení polostrukturovaného rozhovoru jsem přikládal zásadní význam.

V úvodu rozhovorů jsem se dotazovaným představil, přehledně jim vysvětlil záměr výzkumu, téma otázek a očekávaný odhad doby trvání. Stejně tak i zásady anonymity výstupních informací ke konkrétním odsouzeným účastníkům a vznesl dotaz na jejich souhlas. Bezprostředně po ukončení každého z rozhovorů jsem si vždy striktně vytvořil na základě písemných podkladů a nahrávek přepis a rekonstrukci rozhovoru. Tímto jsem se vyvaroval možnosti zkreslení zápisu při odložení jeho zpracování. Při vlastním vedení rozhovorů jsem si kladl cíl vždy se pokusit co nejlépe proniknout otázkou do podstaty myšlenek a pozadí odpovědí. Odpovědi respondentů „nevím“, „asi ano“ atp. jsem vždy v tu danou chvíli přešel jako nevyřčené a posléze se k nim v průběhu rozhovoru vrátil jinak formulovanou otázkou. Samotný fakt souhlasu odsouzených s provedením rozhovoru a jejich detailní seznámení s jeho důvodem,

účelem a zaměřením, dále i snaha udržet tvůrčí tempo rozhovoru a předejít únavě či znužení z dlouhého trvání, to vše se odrazilo v minimalizaci výskytu takovýchto odpovědí.

Účelem rozhovoru nebylo prosté získání dat od odsouzených respondentů, k tomuto by se více hodily kvantitativní metody, ale získat jejich vnitřní a vypovídající názor. Ovšem za striktního vyvarování se manipulace odsouzených do očekávaných odpovědí a za dodržování postu pozorovatele, nikoliv hodnotitele.

6.6 Nakládání se získanými daty

Přepis a rekonstrukce rozhovoru činily základní podklad pro vytěžení relevantních dat metodou otevřeného kódování. Hendl (2016, s. 415) popisuje metodu jako přiřazování kódů klíčovým slovům, větám nebo významovým celkům (konceptům). Kódováním došlo k rozložení celistvého rozhovoru na obsahově příbuzné části, kterým byla přiřazena kódová jména (indexy) a podle těch spojena a porovnána s ostatními zápisy. Jen tak lze podle přiřazených kódů třídit a řadit shodné koncepty naroveň a subsumovat je pod vyšší kategorie, které zjednodušují získání přehledu o tématech v odpovědích respondentů.

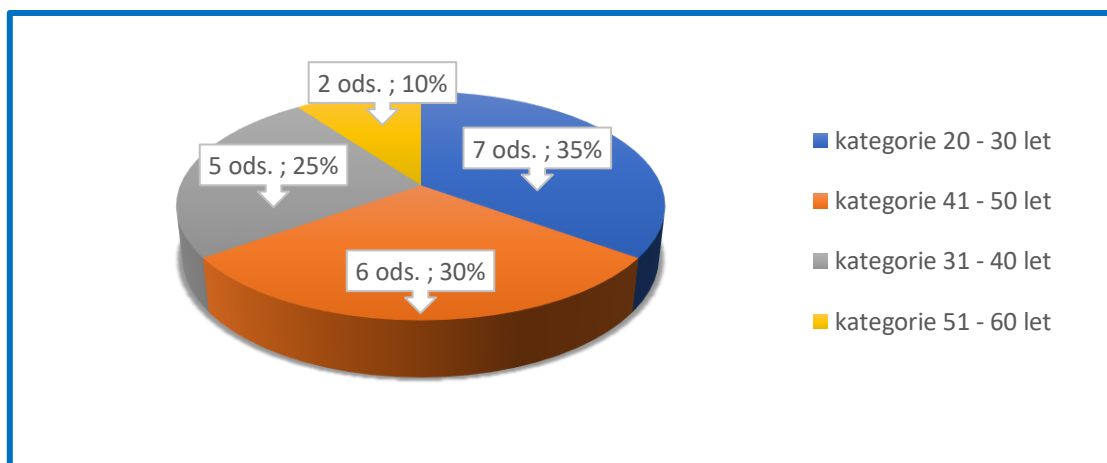
6.7 Analýza a interpretace empirického šetření

Po provedeném zpracování výsledků kvalitativního výzkumu formou částečně řízeného, polostrukturovaného rozhovoru metodou otevřeného kódování lze sestavit strukturu analytického výzkumného děje. Prvotní krok je zaměřen na shrnutí zjištěných poznatků z odpovědí k jednotlivým tazatelským otázkám v průběhu rozhovoru. Odpovědi jsou metodou otevřeného kódování indexovány a podle shodných znaků (shodný, podobný či příbuzný význam) slučovány do obsahových celků – konceptů a vyšších kategorií. Umožňují-li to odpovědi, je jejich citační výčet doprovodně vyjádřen i pomocí grafu. Nerelevantní odpovědi, u kterých se nepodařilo ani dodatečným kladením otázek dostat k podrobnějšímu vysvětlení, nejsou v textové části obsaženy.

1) Jaký je váš věk?

Dotazovaní uvedli svůj věk v rozmezí 23 (Vladimír) až 53 let (Petr). Detailní výčet je obsažen v tabulce 1 „Základní charakteristika respondentů“ a dále vyjádřen grafem 2 „Rozložení respondentů podle věku“.

Graf 2: Rozložení respondentů podle věku

Zdroj: autor práce, 2019 (vlastní šetření)

Provedeno porovnání věku respondentů ve Věznici Ostrov s celorepublikovým údajem o věkovém rozložení odsouzených ve Vězeňské službě České republiky k 31. 12. 2018. Oproti celorepublikovému průměru je v dotazované skupině převaha věkové kategorie 20–30 let (35 % oproti 22,5 % celorepublikově), naopak kategorie 31–40 let je menší než celorepublikový průměr (25 % oproti 34,5 % celorepublikově). Kategorie 40–50 let je prakticky shodná (30 % oproti 28 % celorepublikově), odsouzených ve věku 51–60 let je ve výzkumném vzorku zastoupeno výrazně méně (2 % oproti 11,5 % celorepublikově).

Tabulka 2: Porovnání věku respondentů a průměru ve VS ČR 2018

Věková kategorie	Průměr respondentů (%)	Průměr ve VS ČR (%)
20–30 let	35	22,5
31–40 let	25	34,5
41–50 let	30	28
51–60 let	2	11,5

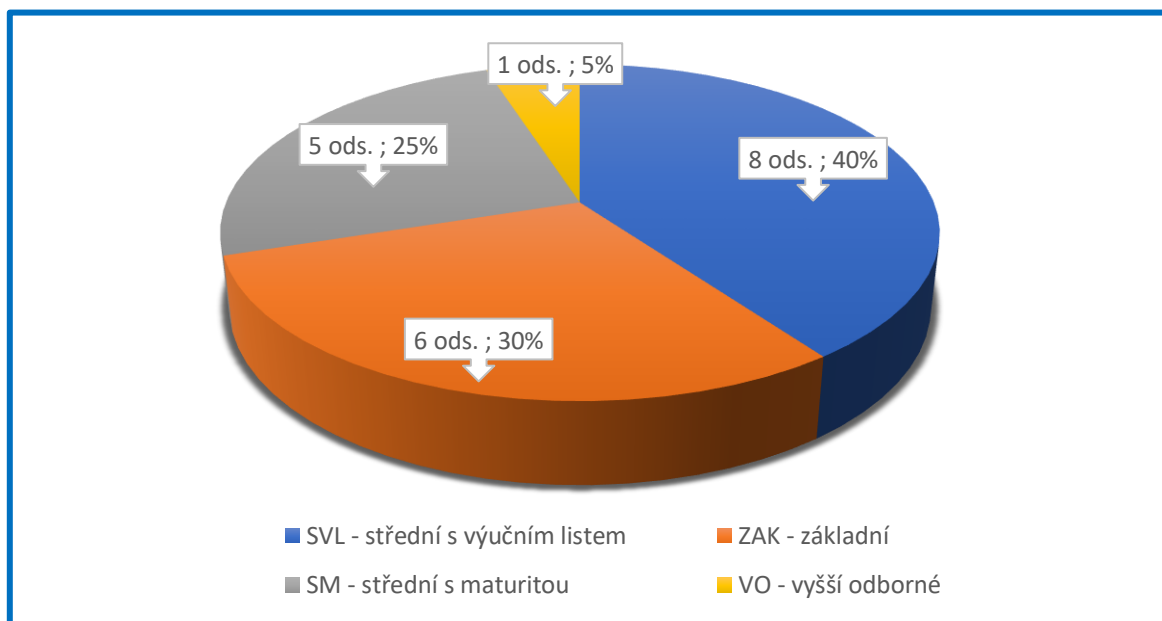
Zdroj: autor práce, 2020 (vlastní šetření), Statistická ročenka VS ČR 2018, online, cit. 2020–01–18

2) Jaký je váš nejvyšší dosažený stupeň vzdělání?

Rozsah stupňů vzdělání respondentů je od základního až po vyšší odborné vzdělání. Absolventi vysoké školy ve výzkumném vzorku nejsou stejně jako respondenti bez ukončeného základního vzdělání.

Základního vzdělání dosáhli Marek, Jan1, Milan, Pavel1, Jiří2 a Pavel2. Ve středním stupni vzdělání s výučním listem jsou respondenti vyučení v oboru elektrikář (František), zahradník (Karel1), lakýrník (Tomáš), truhlář (Jiří1 a Vladimír), zedník (Imrich), obráběč kovů (Jan3) a kuchař (Štefan). Ve středním stupni s maturitou uvádějí stavební (Petr) a elektro (Karel2) průmyslovou školu, vojenskou školu (Roman), lesní hospodářskou školu (Jan2) a školu podnikání ve výrobě (Juraj); vyšší odbornou školu se zaměřením personální management absolvoval respondent Libor. Detailní výčet je obsažen v tabulce 1 „Základní charakteristika respondentů“ a dále vyjádřen grafem 3 „Rozložení respondentů podle vzdělání“.

Graf 3: Rozložení respondentů podle vzdělání

Zdroj: autor práce, 2019 (vlastní šetření)

Provedeno porovnání dosaženého vzdělání respondentů ve Věznici Ostrov s celorepublikovým údajem o vzdělání odsouzených ve Vězeňské službě České republiky

k 31. 12. 2018. Otázka byla z důvodu srozumitelnosti a jednoznačnosti respondentům silně redukována v šíři stupňů vzdělání. Použité rozlišení bylo na nedokončené základní, základní, střední s výučním listem, střední s maturitou, vyšší odborné a vysokoškolské. Základní stupeň vzdělání je celorepublikově vyšší než u respondentů (30 % oproti 45,2 % celorepublikově), kategorie udávaného stupně vzdělání střední s výučním listem je prakticky totožná (40 % oproti 39,3 % celorepublikově). Kategorie udávaného stupně vzdělání střední s maturitou je ve výzkumném vzorku podstatně vyšší (25 % oproti 8,3 % celorepublikově). Odsouzených s dokončenou vyšší odbornou školou je celorepublikově méně (5 % oproti 0,1 % celorepublikově). Ve výzkumném vzorku nebyl zastoupen žádný respondent s vysokoškolským nebo nedokončeným základním vzděláním.

Tabulka 3: Porovnání vzdělání respondentů a průměru ve VS ČR 2018

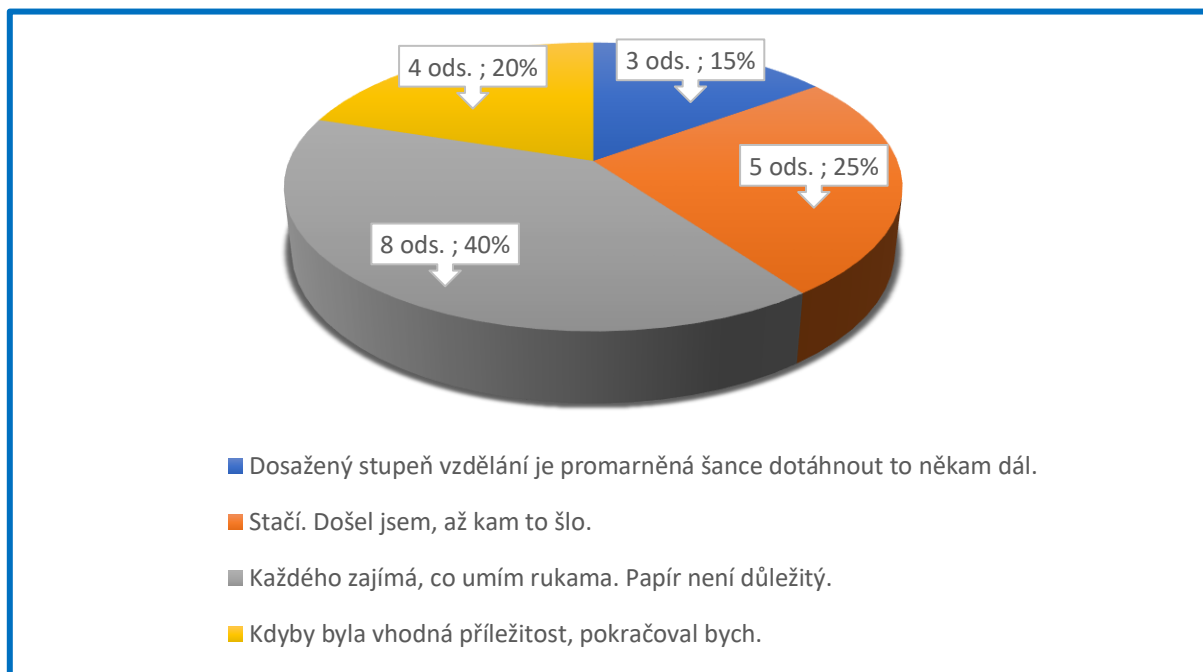
Stupeň vzdělání	Průměr respondentů (%)	Průměr VS ČR (%)
Základní	30	45,2
Střední s výučním listem	40	39,3
Střední s maturitou	25	8,3
Vyšší odborné	5	0,1

Zdroj: autor práce, 2020 (vlastní šetření), Statistická ročenka VS ČR 2018, online, cit. 2020–01–18

3) Jste spokojen s vaším dosaženým stupněm vzdělání?

Škála odpovědí se metodou kódování dala rozdělit do čtyř kategorií.

Graf 4: Spokojenost respondentů s dosaženým stupněm vzděláním

Zdroj: autor práce, 2019 (vlastní šetření)

a) *Dosažený stupeň vzdělání je promarněná šance dotáhnout to někam dál.*

Pod tuto kategorii byly zařazeny odpovědi charakterizované projevy určité **skepse** a nespokojenosti se současným stavem, avšak za současné **rezignace** na proces nápravy stavu. Libor uvedl: „Původně jsem chtěl jít na vejšku, ale nevzali mě, tak jsem si vybral vošku. Vlastně mi nebylo ani proti srsti protáhnout si mládí, zašít se na vošce a pak dělat vejšku. Jenže než jsem se na vejšce rozjel, stal se ten průšvih a byl konec se všema plánama i se školou.“ Pavel² vysvětloval svou skepsi takto: „Na učňáku jsme byli jen kluci, nás zajímalo všechno jiný, hudba a tak, nechtěl jsem jít do fabriky mezi dědky (pozn. autora – respondent hovoří o počátku 80. let). Nakonec jsem šel k horníkům dělat rukama. Jenže přišla revoluce, propustili nás a bylo po srandě. Kdybych se tenkrát vyhecoval, možná bych dopadl jinak.“

b) *Stačí. Došel jsem, až kam to šlo.*

Zde subsumované odpovědi měly společný rys – finální stav **beze zájmu** o další vzdělávání. Petr svůj postoj formuloval: „Mám stavební průmyslovku, sedím

za nedbalostky (pozn. autora – trestné činy nedbalostní, ne úmyslné). *Je mi 53, víc škol už nepotřebuju.*“ Tomáš zhodnotil: *„Z učňáku na automechanika jsem odešel, auta jsem měl rád, ale škola mi nešla. Šel jsem na lakýrníka učit se mávat štětkou, to jsem dodělal, stačí. Pak jsem se k autům vrátil. A díky nim sedím.*“

c) Každého zajímá, co umím rukama. Papír není důležitý.

V rámci této kategorie byly zařazeny odpovědi řadící **dovednost nad vzdělání**. Vladimír otázku zodpověděl: *„Chtěl jsem bejt truhlář a udělal si učňák. Na svoji vlastní dílnu nemám a každýho šéfa zajímá, co umíš rukama, ne známky.*“ Pavell popsál: *„Střední jsem dělal těsně po revoluci, jenže mě chytlo cvičení. Dělal jsem kulturistiku a pak trenéra. Dneska se starám Rusákům o baráky. K čemu mi bude papír?“* Jiří2 svůj postoj vysvětlil: *„Brácha má firmu na zemní práce, s bagrem. Jsem u něj normálně zaměstnaný na smlouvu, jezdím kontejnerem, motám se kolem bagru. Na tohle základka stačí.*“

d) Kdyby byla vhodná příležitost, pokračoval bych.

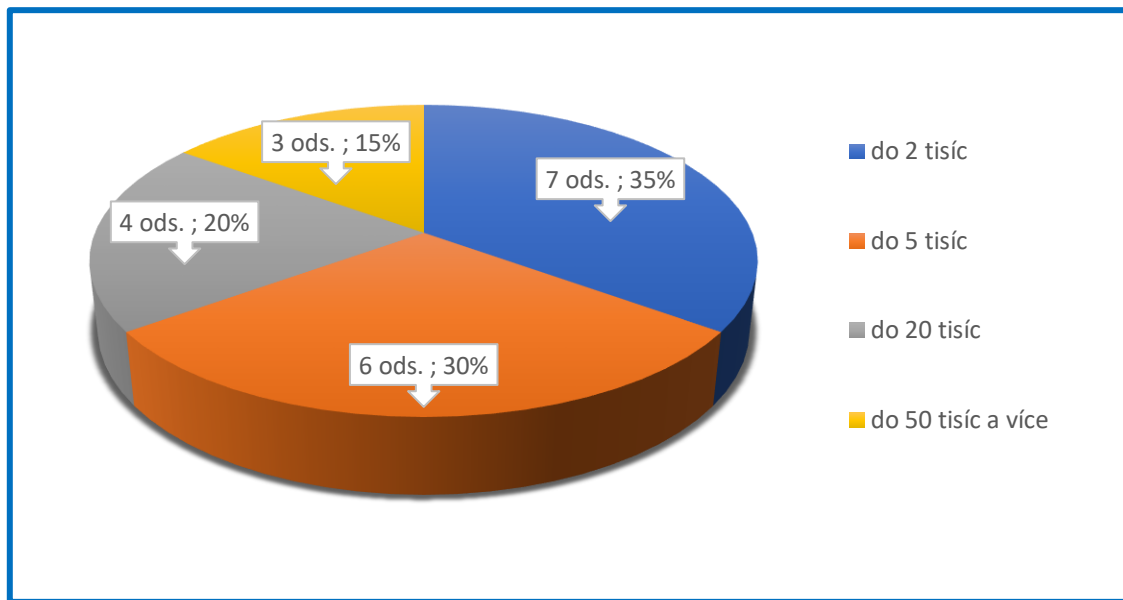
Ve zde zařazených odpovědích se respondenti možnosti dalšího vzdělávání **nebrání**, avšak připouští tuto možnost pouze **za příznivých podmínek**. Imrich v rámci rozhovoru osvětlil, že by vzdělání v oboru uvítal: *„Na stavebním učňáku jsem pokračoval dál na maturitu. Jenže velký město má velké náklady, tak jsem zedníka nedělal a živil se všelijak. Dneska, když vidím, kolik platí za zedničinu, mohl bych dělat poctivě. A s maturitou i parťáka. Místo toho sedím tady.*“ Další názor uvedl František: *„Mám učňák elektrikář, ale dělám s partou podlahy, všechny možný. Elektrikářský zkoušky mi propadly, ale chci po výkonu trestu dělat znova elektrikáře. Baví mě to víc. Šel bych do Heřmanic, ale je to na dva roky.*“

4) V jak velké obci či městě žijete (do 2 tisíc obyvatel, do 5 tisíc, do 20 tisíc, do 50 tisíc obyvatel a více)?

Dotazovaní se zařadili dle kritéria velikosti svého posledního bydliště, ve kterém skutečně žili a bydleli před nástupem do výkonu trestu. Bydliště do 2 tisíc obyvatel uvedli Karel1, Jan1, Jiří1, Milan, Jan3, Karel2 a Štefan. Bydliště do 5 tisíc obyvatel uvedli František, Petr, Jan2, Jiří2, Juraj a Pavel2. Bydliště do 20 tisíc obyvatel uvedli Marek, Roman, Pavell a Vladimír. Bydliště do 50 tisíc obyvatel a více uvedli Tomáš, Imrich

a Libor. Detailní výčet je obsažen v tabulce 1 „Základní charakteristika respondentů“ a dále vyjádřen grafem 5 „Rozložení respondentů podle velikosti bydliště“.

Graf 5: Rozložení respondentů podle velikosti bydliště před výkonem trestu

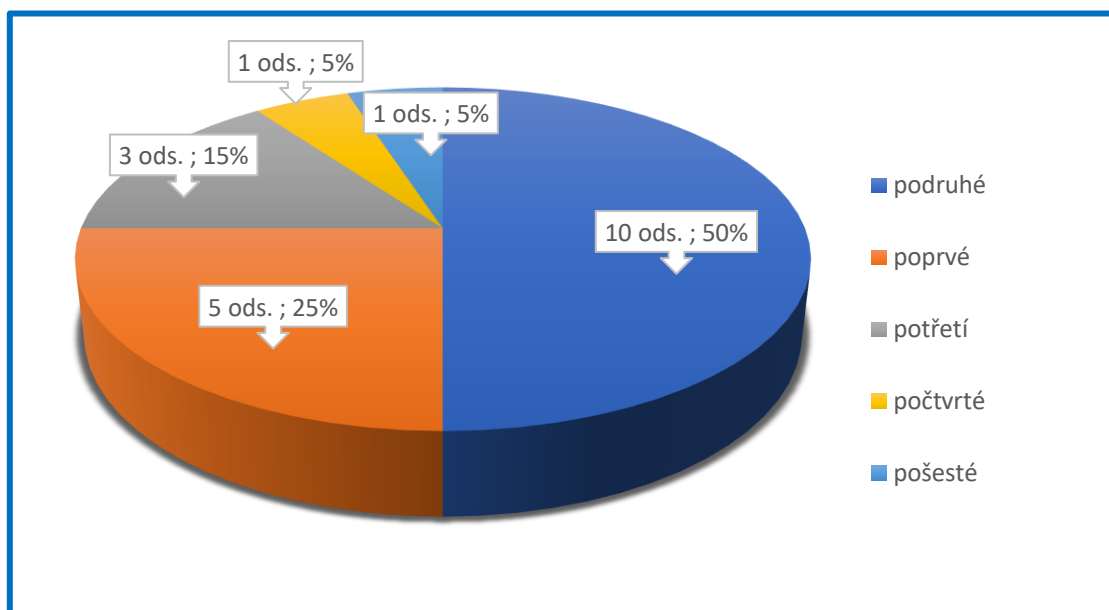

Zdroj: autor práce, 2019 (vlastní šetření)

5) Pokolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?

Dotazovaní uvedli počet svých vykonávaných trestů odnětí svobody v rozmezí 1 vykonávaný trest (tzv. prvotrestání, vězni dříve netrestaní nepodmíněným trestem odnětím svobody) až 6 trestů (v tomto případě hovoříme o recidivistech). Poprvé bylo ve výkonu trestu pět respondentů, podruhé deset respondentů, potřetí tři dotazovaní, počtvrté a pošesté také jeden dotazovaný. Jiné počty vykonaných či vykonávaných odsouzení respondenty uvedeny nebyly. Detailní výčet je obsažen v tabulce 1 „Základní charakteristika respondentů“ a dále vyjádřen grafem 6 „Rozložení respondentů podle počtu vykonávaných trestů odnětí svobody“.

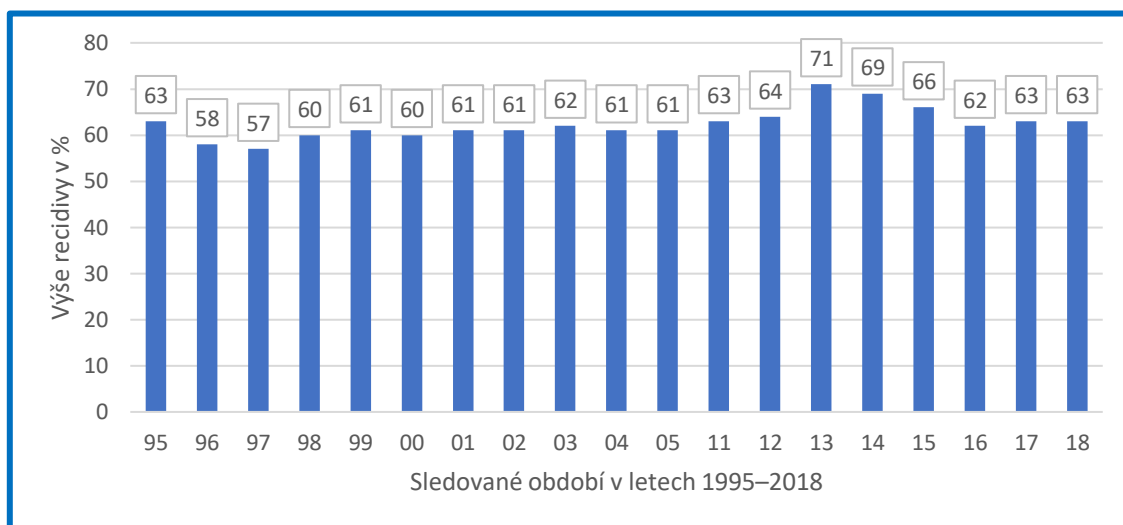
Graf 6: Rozložení respondentů podle počtu vykonávaných trestů odnětí svobody

Zdroj: autor práce, 2019 (vlastní šetření)

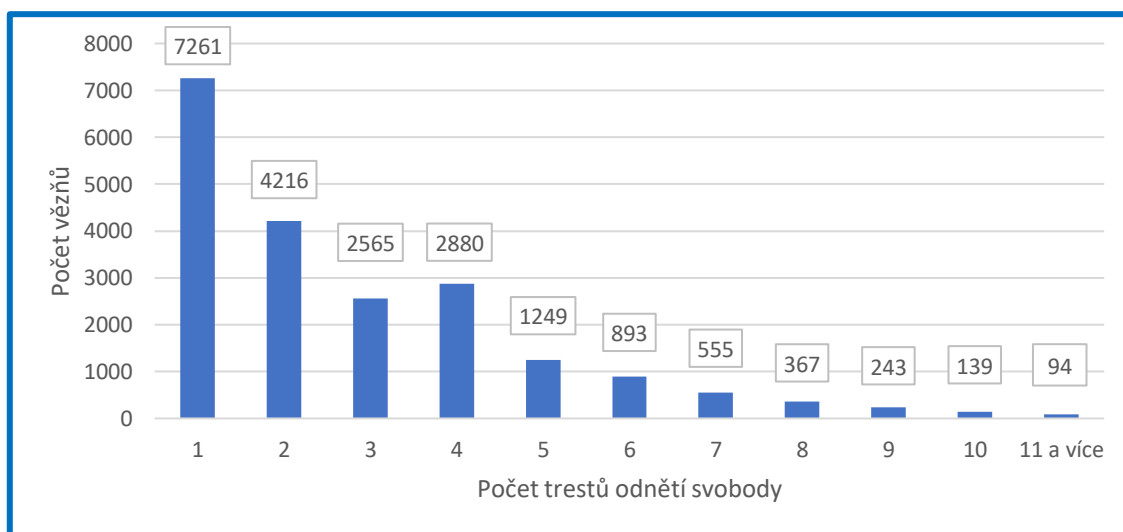
Výše penologické recidivy dává společnosti podstatnou informaci o efektivitě trestní politiky při využívání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Statistická data poskytovaná vězeňskou službou nám přinášejí údaje o vězňených osobách, které jsou opakovaně umisťovány pravomocným rozhodnutím soudu v rámci odsuzujícího rozsudku k nepodmíněnému výkonu trestu odnětí svobody. Sledování statistických údajů o recidivě je základním prvkem vyhodnocování efektivitě ukládání trestů a práce s odsouzenými po dobu jejich uvěznění. Recidiva byla ve vzorku odsouzených zjištěna ve výši 75 %, přičemž souhrnně se v České republice výše penologické recidivy pohybuje dlouhodobě na nižší úrovni. Poslední statistické údaje z roku 2018 udávají recidivu ve výši 63 % a průměrná recidiva mezi roky 1995–2018 je na úrovni 65,5 % (Statistické ročenky VS ČR).

Graf 7: Penologická recidiva v ČR – odsouzení s opakovaným výkonem trestu

Zdroj: Statistické ročenky VS ČR, online, cit. 2020–01–18, vlastní zpracování

Graf 8: Rozdělení vězňů v ČR podle počtu trestů odnětí svobody

Zdroj: Statistické ročenky VS ČR, online, cit. 2020–01–18, vlastní zpracování

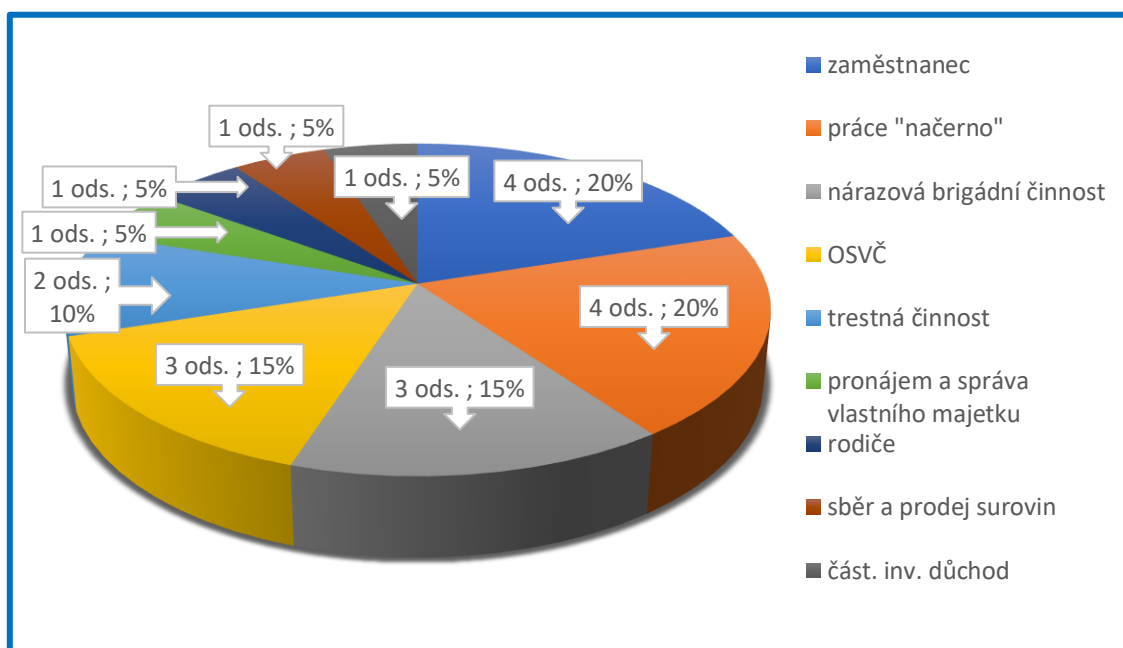
6) Jakým způsobem jste pro svou obživu získávali finanční prostředky před umístěním do výkonu trestu odnětí svobody?

Otázka byla v rozhovoru konkretizována jako zdroj příjmů respondentů pro zabezpečení základních finančních potřeb jejich či rodinných. Škála odpovědí sahala od zaměstnaneckého poměru (20 %) přes práci „načerno“ (20 %), nárazovou

brigádnickou činností (15 %), osobu samostatně výdělečně činnou (15 %), dále získá prostředků cestou páchaní trestné činnosti (10 %), z pronájmu a správy vlastního majetku (5 %), bez příjmů a tedy závislí na rodičích (5 %), sběr a prodej surovin (5 %) a částečný invalidní důchod (5 %).

Z celkového počtu devíti způsobů získávání prostředků jsou dva apriori kriminálně rizikové. Samozřejmě prvním je přímo udané páchaní trestné činnosti, za druhý je možno za určitých okolností považovat udávanou práci „načerno“, jako častý projev šedé ekonomiky, kdy dochází k porušování zejména pracovních a daňových předpisů. Detailní výčet je obsažen v tabulce 1 „Základní charakteristika respondentů“ a dále vyjádřen grafem 9 „Rozložení respondentů podle udaného způsobu získávání finančních prostředků před výkonem trestu.“

Graf 9: Rozložení respondentů podle udaného způsobu získávání finančních prostředků před výkonem trestu odnětí svobody

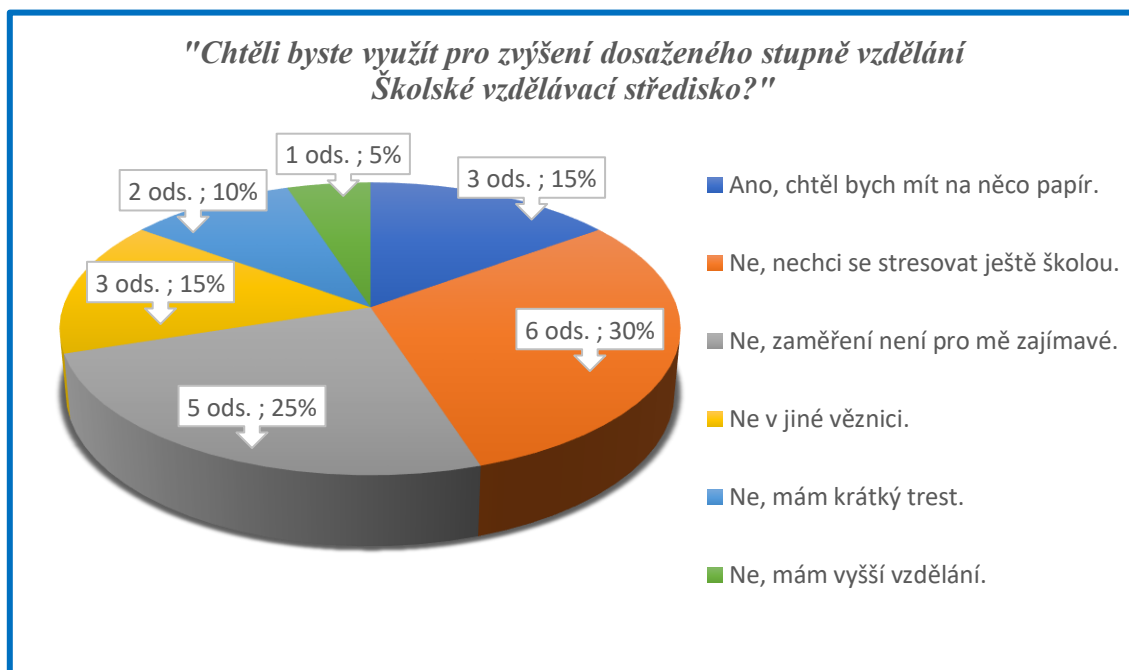
Zdroj: autor práce, 2020 (vlastní šetření)

7) Chtěli byste využít pro zvýšení dosaženého stupně vzdělání Školské vzdělávací středisko Vězeňské služby ČR?

Škála odpovědí se metodou kódování rozvrstvila do šesti kategorií. Z celkového počtu odpovědí bylo 85 % negativních, kdy respondenti zamítli možnost využití

Školského vzdělávacího střediska. Pouhých 15 % deklarovalo zájem o využití vzdělávání ve Školském vzdělávacím středisku VS ČR využít. Rozbor důvodů je popsán níže s rozdělením do kódovaných sloučených příbuzných skupin odpovědí. Grafem 10 je vyjádřen procentní podíl jednotlivých kategorií odpovědí.

Graf 10: Zájem o využití vzdělávání ve ŠVS

Zdroj: autor práce, 2020 (vlastní šetření)

a) *Ano, chtěl bych mít na něco papír.*

Imrich v odpovědi navázal na svou předešlou odpověď, kdy **litoval** svého rozhodnutí nedokončit střední školu: „*Já teda učňák mám, zedníka, jak jsem říkal, ale nedělal jsem to. Vzal bych i kurz, nejen školu, jen proto abych měl potvrzení na praxi, že to umím.*“ František by uvítal cestou Školského vzdělávacího střediska získat potřebné **zkoušky** a zákonné podmínky pro výkon odborného elektrikáře: „*Jak právě dělám ty podlahy, všechno elektrikářský školení mi propadlo a taky práce už vypadá jinak, postupy už jsou jiný, i materiály. Potřeboval bych se dostat do obrazu. Elektrikáře, co dělá postaru, už dneska nikdo nechce. Vidím to na stavbě – světla přes mobil, zásuvky přes mobil.*“ Milan připustil, že je to pro něj **šance**: „*Je mi padesát a dělám načerno.*

Jsem na školu starej, ale dělám od osmnácti. Nikdo mi nic v důchodu nedá. Mohl bych se aspoň zaměstnat na smlouvu.“

b) Ne, nechci se stresovat ještě školou.

Jan3, Jiří2, Marek, Karel1, Tomáš a Jiří1 poměrně kategoricky **odmítli** možnost nabízeného vzdělání. Jejich odpovědi byly kódováním indexovány do shodné kategorie. Zde uvádím příklady jejich odpovědí. Jan3: *„Kurz by mi nevěděl, ale školu ani náhodou. Já ve škole trpěl, o tom neuvažuju ani náhodou.*“ Marek by další vzdělávání považoval za vytržení z rovnováhy: *„Jsem podruhý v trestu. Poprvý to byl dozor, tady jsem ve vysokým stupni (pozn. autora – vysoký stupeň zabezpečení ve věznici s ostrahou), jsem rád že tu dechám a že mě nikdo moc neřeší.*“ Jiří1 tazajícímu v průběhu rozhovoru osvětlil důvod nezájmu takto: *„Trest je čekání, na návštěvu, na aktivitu, na jídlo, na převod. Je tu čas, nebudu si ho ubírat a dělat si sám nervy.*“

c) Ne v jiné věznici.

Zde byl určitý pozitivní náhled některých respondentů na možnost vzdělávání přechýlen do zamítavého stanoviska vysvětlením dalších souvislostí. Štefan uvedl jako problém obavu z narušení **vazeb s rodinou**: *„Asi bych chtěl, ale to by mě poslali do jiné věznice, možná přes půl republiky. To by byl problém pro návštěvu, rodina to takhle má kousek.*“ U Pavla1 převážila sociální **vazba na kamaráda**: *„I kdybych chtěl, nešel bych kvůli (pozn. autora – vynecháno jméno spoluodsouzeného), známe se z civilu, on je hodnej, ale je to trouba, sežrali by ho tady. Já na něj dohlížím.*“ Jan1 zase svůj negativní postoj odůvodnil obavou o ztrátu pro něj **příznivé sociální skupiny**: *„Nechci, protože bych musel z tohoto baráku. Mám tu kliku na kamarády. Jinde je to děsný. Všude se najde někdo vyšinutej, ale tady máme partu a držíme při sobě, nad vodou.*“

d) Ne, mám krátký trest.

Jan3 a Pavel2 uvedli, že jejich **délka** nařízeného trestu by to **neumožňovala**: *„Se tu akorát otočím jak na přibylu (poz. autora – přijímací, nástupní oddělení) a budu pryč.*“

e) Ne, mám vyšší vzdělání.

Libor vzhledem ke svému vzdělání (vyšší odborné) možnost negoval.

f) *Ne, zaměření není pro mě zajímavé.*

Odsouzení konstatovali subjektivní **pocit nepotřebnosti** dalšího vzdělávání, například Petr odpověděl: „*Kurz nepotřebuju a školu mám,*“ Roman a Jan² prakticky shodně odpověděli: „*Není nic, co bych se tam chtěl učit.*“ Juraj na otázku reagoval: „*Mám maturitu, víc tam nedostanu,*“ a Karel² vysvětlil: „*Jsem OSVČ elektrikář, žívím se tím, víc mi v tomhle nedají.*“

8) **Vnímáte pro sebe něco pozitivního na tom, že systém vzdělávání je součástí celého výkonu trestu?**

Zde byla škála odpovědí tak široká, že nebylo účelné shrnovat jejich kategorizaci kódováním do grafické podoby, shodně tak i u otázek č. 9, 10 a 11. Dojít k validní odpovědi na tuto otázku bylo u většiny respondentů složité. Při prvních pohovorech byla z jejich neverbálních reakcí i prvotních vyjádření cítit určitá averze, vyvolaná spojením slov pozitivní a výkon trestu. Počáteční odpovědi byly zpravidla: „*Co může být pozitivní, když jste tady?*“ nebo „*pozitivní bude, až budu venku, tady je kriminál*“. Při záchytu těchto reakcí v prvních rozhovorech jsem se přes tuto fázi hřebenově přenesl k jiným, zpravidla statistickým dotazům (bydliště, vztah s rodinou atp.) a snažil se uvolnit komunikační tenzi a nedopustit zablokování rozhovoru. K uvedené otázce jsem poté přistupoval z jiného směru – když odsouzení respondenti musí trávit dobu výkonu trestu ve věznicí, neměla by být pro ně pouze újmou, na všem lze nalézt pozitivní aspekt.

Z odpovědí, nalézajících kladný průnik vzdělávání a výkonu trestu očima odsouzených respondentů, vyplývá například toto vyjádření vzdělávacího **optimismu**: „*Člověk, když chce, může se hodně naučit. Dělal jsem právní minimum. Aspoň má člověk malej přehled, ne jenom to, co mu nakecají na baráku.*“ (Marek) nebo vyjádření Karla¹, který pozitivně hodnotil udržení **mentálních dovedností**: „*Každej kurz a aktivita je dobrá, i kdybych se měl učit mapu Ruska. Člověk všechno zapomíná, tady kort. Proto jsem rád, že mě zařadili. Jinak ti v hlavě zbydou jenom sprostý nadávky, zbytek jde pryč.*“ Pavel¹ konstatoval jeho osobní motivaci na aktivitě a zároveň i vědomí materiální **podpory** ze strany věznice: „*Baví mě sport, dělám zátěžovou terapii, cvičíme. Jinde bych to takhle neměl. Všechno je zadarmo.*“ Obdobně bylo sděleno i Imrichem: „*Když si člověk vezme, že je tu za trest, a ještě se takhle o něj starají.*“ Stejnou myšlenku o materiální podpoře i o **psychické ventilaci** během aktivit zmínil František: „*Na vzdělávací aktivitě*

může člověk přemejšlet o sobě, proč se dostal až sem. A je dobrý vypadnout z baráku. Tam se řeší samý blbosti. Každý machruje, co všechno doma má, a pak sbírá vajgly na kuřárně. Když jsem na aktivitě, můžu zapomenout na ten marast tady. Dělal jsem sociální výcvik. Je dobrý vidět, že se vám někdo věnuje. Učí vás přežít i venku a nebýt hned zpátky v průšvihů. A všechno vám dá věznice.“ Vzdělávání jako možnost **úniku** z jednotvárnosti života ve věznici vidí Tomáš: *„Všechno je to lepší než sedět na baráku. Člověk aspoň nějak využije tu dobu tady,“* nebo Jiří: *„Je to dobrý na zabítí nudy.“* Problematika dluhů, předlužení či dluhových spirál je celospolečenská, to není patologický jev pouze v kriminální společnosti. Samozřejmě lze její vyšší výskyt predikovat u nízkopříjmových skupin či osob s nízkým vzděláním. Problematice **dluhové pomoci** přikládá důležitost i český vězeňský systém a zde je hodnotící odpověď na to, jak si v této oblasti vede vězeňská služba v očích odsouzeného respondenta Petra: *„Tady mají všichni spousty exekucí. Všichni radši dělají načerno, to jim aspoň něco zbyde. Jenže budou dělat načerno furt. Nic nemají, nikdo jim nic nedá. Když jsme měli dluhový poradenství, aspoň si s nima někdo promluvil a řekl jim, že to můžou řešit. Jako jim ukázal cestu.“* Zájem o vzdělávání je signalizován i **řevnivostí** mezi respondenty nebo výzvou pro sebe sama: *„Můžeme na aktivitě soutěžit mezi sebou. Co má kdo v hlavě. A né ve steroidech.“* (Libor) nebo *„Je dobrý vědět, jestli v tý hlavě něco mám. Jestli už nejsem úplně vygumovanej.“* (Jan1). A pozitivní hodnocení **přístupu** odborných zaměstnanců oddělení výkonu vazby a trestu ve Věznici Ostrov k práci s odsouzenými udělil Štefan tímto vyjádřením: *„Když nic, aspoň je cítit, že nejste pro všechny odpad, že někomu stojíte za to se vám věnovat.“*

9) Vnímáte pro sebe něco negativního na tom, že systém vzdělávání je součástí výkonu trestu?

Předchozí otázka na nalezení pozitivního, přestože její zodpovězení nebylo zpočátku lehké, nakonec vyvolala poměrně širokou škálu odpovědí. Navázat a vyjádřit negativní vnímání bylo pro respondenty podle odpovědí poměrně těžší. Většina respondentních odpovědí byla otevřeným kódováním shrnuta do kategorie, kdy odsouzení neshledávají povinnost určitých forem vzdělávacích a výchovných činností primárně jako to, co by mělo být jimi negativně vnímáno. Například odpověď Vladimíra popsala shodný indexační kódový rys celé škály dalších odpovědí: *„Tohle není to, co by*

vám v trestu negativně ovlivňovalo život, tady jsou jiné problémy.“ Jiní respondenti už dokázali rozklíčovat, jasně formulovat a vymezit svůj pohled. Juraj spojil pocíťovaný negativní pocit ze vzdělávacích a výchovných aktivit s občasným **psychickým stavem**: „Když máš blbej den nebo ti nikdo nepíše, je to tu na hlavu. Radši zalézt. Nemáš chuť furt něco probírat. Ale to nejde.“ Další pojmenovaná negativa, která by mohla ohrozit **dřívější opuštění** výkonu trestu, uvedli Jan3: „Nemůžu skončit, když už nechci, dostanu to do hodnocení.“ a Libor: „Když neplníš, nemáš program zacházení. Pak máš velký problém jít na půlku (pozn. autora – podmíněčné propuštění z výkonu trestu po odpykání poloviny trestu).“ Pavell cítí negativnost jednoznačně v absenci možnosti **neúčastnit se** dle vlastní vůle: „že se musí vždycky“. Jan1 se svěřil i s **negativní reakcí** zaměstnanců, byť se nejednalo přímo o lektory: „Vadí mi poslouchat, že jsme tu za trest a za jejich prachy se nám ještě vybavují učebny a posilovna.“ Na doprovodné otázky směřující k rozklíčování toho, zda je tento názor většinový a jestli je specifický pro uniformovanou složku zaměstnanců nebo civilní pracovníky, odpověď uzavřel: „Jsou to výjimky, většina tohle neřeší.“ Imrich vyjádřil **skeptický** pohled na vzdělávání ve spojení s výkonem trestu tímto pohledem: „Je dobrý udělat si výučák ve výkonu trestu, když už sedíte. Jenže to musíte sedět. A víc než dva roky. Jinak stiháte jen kurzy.“

10) Vnímáte sami na sobě změny po absolvování vzdělávacích a výchovných aktivit ve výkonu / ve výkonech trestu?

V této části rozhovoru jsem kladl maximální důraz na proniknutí do podstaty, ke kořenům slyšených odpovědí. Zde jsem cítil, že by se mohla spontánně projevit a vyplynout subjektivně hodnocená úloha vzdělávání v životě odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov. Mohlo by zde být nastaveno zrcadlo všem systémovým snahám o vzdělávání a pomoc odsouzeným v rámci penitenciární práce. Zpravidla jsem tuto otázku v každém rozhovoru zařazoval na místo, kdy byla z jeho dosavadního průběhu cítit spontánní otevřenost. Čas byl u každého odsouzeného respondenta jiný, ale její čas obvykle nadešel ve druhé polovině rozhovoru, kdy už byli respondenti rozmluveni a bezprostřední, avšak ne zatím unavení. Odpovědi spontánně plynuly a nejdůležitější bylo v rámci rozhovoru klást doprovodné otázky tak, aby nedošlo ani k nezáměrnému ovlivňování odpovědí respondenta.

Odsouzení svou změnu viděli například v posunu k většímu **sebevědomí a sebedůvěře**: „*Nejsem jen číslo, vím, že se o sebe venku v civilu dokážu postarat správně!*“ (Marek) nebo odpověď Imricha: „*Věřím, že odejdu do civilu lepší. Vím to.*“ František obdobný pohled vyjádřil takto: „*Posloucháte psycholožku nebo pedagoga a vidíte, že nejste úplně ztracený, že jde žít líp. Vím, že bych měl žít víc odpovědně.*“ Štefan projevil **překvapení** nad dopadem absolvovaného programu na jeho smýšlení: „*Dělal jsem ZZZ (pozn. autora – Program 3Z: Zastav se, Zamysli se, Změň se), a to mě úplně zasáhlo. Sáhnete si hluboko do sebe, proč jste páchali, co tím způsobíte ostatním a sobě. Všechny následky. Je blbý to říkat, když tu sedím zase, ale to je na jiné rozhovor. Ten program byl silnej, silnej myslím, jako že s váma fakt pohne. Možná jsem měl štěstí na lektory, ale myslím, že to tak musí působit na všechny. Na všechno v minulosti nejde mávnout rukou, nesete to v sobě. A tady to vyplavalo ven.*“ Výsledkem působení odborných zaměstnanců a jimi prováděných aktivit s odsouzenými byl pro jiné respondenty pocit **snížené impulzivity** a lepšího **psychického zvládnání** doby věznění, jak uvedl Pavel: „*Jsem klidnější, nejsem takovej magor jako dřív. Bude mi končit trest a hodně mi tu pomohli, hlavně psycholožka. Zase mám pro sebe svoji cenu. Vím, jak venku začít, abych se sem už nevrátil.*“ Obdobně se vyjádřil i Milan: „*Čas ubíhá rychleji, tolik mě to tady nedrtí, jsem víc v klidu. Po nástupu bylo hůř.*“ Problémy z doby před výkonem trestu se samotným uvězněním nevyřeší, pouze oddálí a možná i prohloubí. I k tomuto směřuje vzdělávání odsouzených například v programech finančního a dluhového poradenství. Že má tato aktivita smysl a jako smysluplnou ji považují i odsouzení, svědčí např. pohled Petra na svůj **posun v motivaci** řešit své problémy: „*Neřešil jsem dluhy a exekuce, naučili mě se k tomu postavit. A taky kde se poradit. Když to člověk neřeší, přeroste to přes hlavu a už nejde z toho ven.*“ Jan2 svůj osobnostní posun spatřuje k uvědomění si větší **zodpovědnosti** nejen vůči sobě, ale i vůči rodině: „*Byl jsem ve vzdělávacím kurzu a všechno ve vás něco nechá, něco zůstane. Je to blbý, ale jako bych až tady dospěl. Máme malý dítě, dceru. A už kvůli rodině chci odsud pryč.*“ Odborné působení na odsouzené, jak bylo deklarováno v teoretické části práce, je zaměřené mimo jiné na rozvoj osobnosti, dovedností a znalostí vězněných osob. Vzděláváním lze umožnit odstranění kriminogenních faktorů u odsouzeného např. tím, že si dokáže nalézt **pracovní uplatnění** po propuštění, jak vypověděl Jiří2: „*Chtěl jsem do Znojma na kuchaře, ale nedostal jsem se tam. Nakonec jsem tady v Ostrově dělal kurz na křoviňák a pilu, učili*

*nás pracovat s touhle technikou. To je super, můžu nastoupit do technických služeb, rodina už mi to domluvila. Ještě aby mě pustili na půlku“ (pozn. autora – podmíněčné propuštění z výkonu trestu po odpykání poloviny trestu). Hodnota absolvovaného vzdělávání byla u respondenta Jana3 navíc posílena doprovodným jevem nerozvinutí **prizonizace**, jak ji sám popsal ve své odpovědi: „Byl jsem v Rýnovicích 2 roky na obráběči kovů, udělal jsem si výučák. Chodit ve vězení do školy byla velká výhoda. Lidí, co jsou pořád zavřený na baráku, se učí mezi sebou to nejhorší. Jeden druhému se přizpůsobuje v tom nejhorším. Jsou výjimky, ale není jich moc. Ať byl každej na začátku jakej chtěl, stejně se na baráku přizpůsobí, chováním i mluvením. A myšlením taky. Já jsem tomu ve škole mohl utéct. A díky tomu jsem si po trestu našel práci, nikdo neřešil, že jsem trestanej.“ Působení ostatních osob a strhávání ke kriminálně závadnému jednání bývá formou sociálně patologického vlivu na jedince. Nalezení síly **vzepřít se** negativnímu vlivu a neopakovat chyby lze vysledovat u Vladimíra: „Byl jsem na espéóčku (pozn. autora – SpO specializované oddělení), protože jsem bral venku občas drogy, nic velkého, vždycky s kámošema, co se známe dlouho. Sháněl jsem peníze a pořád dokola. Bylo to k ničemu. Nechci se zpátky do toho vrátit. Chtěl bych se odstěhovat k bráchovi. Na aktivitě (pozn. autora – zaměřené ke snižování rizika užívání návykových látek) se mi nejvíc líbily modelový situace, zůstane v hlavě návod, jak řešit věci líp a nenechat se ovlivňovat.“ Z průběhu rozhovoru s Liborem vyplynulo, že změnu u sebe spatřuje v uvědomění si viny za rozpad vztahu s matkou. Vyjádřil vůli **napravit** svůj **vztah** s ní a zároveň i řešit příčinu všeho, své problémy patologického hráčství: „Hrál jsem online po internetu i obyčejný automaty. Prohrál jsem někdy víc a někdy míň. Dlouho mi to nijak nevadilo. Někdy jsem vyhrál, víc jsem ale prohrával. A na zalepení díry další dluhy. Kvůli prohraným penězům mám i ten podvod. A teď kriminál. Chodil jsem na program Gambling, člověk vidí, že v tom není sám. A teď vím, že se můžu léčit, jako nemocnej. Věřím si. Nechci zklamat mámu, ta to odnesla víc než já. Mě pustí, ale tohle nevrátím. Nejezdí ani na návštěvy, jen ségra a moje přítelkyně. Chci to s mámou urovnat, vždycky dělala všechno pro mě.“ Na téma **motivace** k učení narazil při rozhovoru o kontaktu s rodinou i Juraj. Když hovořil s rodiči při návštěvě o účasti na aktivitě, při níž si odsouzení vedou deník, vyvolala jeho slova pobavení: „Říkali mi, že jestli budu psát chyby jako v dopisech, určitě mi trest prodlouží. Dávám si víc záležet, nechci vypadat jako hlupák.“ Jiří1 se domnívá, že změnou prošel získáním většího*

právního povědomí absolvováním kurzu právního minima. Zároveň vzdělávací aktivitu označil jako **únik** ze stereotypního pobytu na oddílu: „*Kdyby už nic jinýho, tak mi vzdělávací právní minimum tady dalo možnost být chvíli mimo oddíl. A navíc jsem se něco dozvěděl do běžnýho života. Informací z právního vědomí jsme se naučili hodně.*“ Tomáš v rámci své odpovědi na otázku pozorovaných změn u sebe samého mimoděk zmínil i existující **negativní vymezení** odsouzených vůči jiným vězňům zařazeným do pracovní terapie a jejich tendenci se jim posmívat: „*Dělali jsme dárky pro děti a měl jsem z toho dobrej pocit. Z práce!* (pozn. autora – u odsouzeného tento dodatek vyvolal smích). *Někteří na baráku si z toho dělají srandu, jsou i hnusný, že to je práce jak pro pedofila, ale mě to dělá radost. Jsou to blbci.*“ Na závěr jsem si nechal jedinou odpověď, která vybočovala z komunikovaného rámce dosavadních odpovědí. Roman dal naplno najevo svou **rezignaci** a **pesimistický přístup**: „*Já mám šest trestů, dost let odsezeno, co na mě mají změnit? Já jinej nebudu.*“

11) Jak hodnotíte přístup odborných zaměstnanců Věznice Ostrov při vzdělávací a výchovné práci s vámi?

Otázku jsem do rozhovorů zařadil s plným vědomím toho, že by respondenti mohli pociťovat obavu hodnotit upřímně a sdělit otevřeně kritiku odborných zaměstnanců věznice tazateli – také zaměstnanci věznice. Názor odsouzených respondentů jsem však považoval za významný z hlediska hodnocení vzdělávací a výchovné práce a jejího dopadu na odsouzené. Protože sebelepší vzdělávací systém odsouzených je marný, pokud jej nemá kdo realizovat a přenést na vzdělávané. A špatný lektor, pedagog nebo vychovatel nikdy nedosáhne takových výsledků, které systém nabízí a umožňuje.

Proto jsem před položením otázek k tomuto tématu vždy krátce přerušil rozhovor, respondentovi zopakoval cíl, účel a důvod rozhovoru a pro podporu důvěry mezi respondentem a tazatelem jsem prokazatelně přerušil jeho nahrávání. Tato část rozhovoru byla rekonstruována vždy na základě mého písemného záznamu a poznámek. Dále jsem respondentů sdělil možnost na tuto otázku neodpovídat. Anonymizační opatření byla vzata respondenty jako vstřícná, neboť se objevila i negativní hodnocení. Polovina respondentů využila nabízené možnosti a odpověď odmítla.

První respondent ve své odpovědi vyjádřil nejprve názor na obecná systémová **nastavení režimu ve věznici**: „*Systém je tu strašnej, tohle je basa o buzeraci, myslím*

jako vnitřní režim tady. Zapnutej, chodit ve tvaru, všechno jak myši na vojně.“ Dále už ale své hodnocení konkretizoval cíleným směrem vůči odborným zaměstnancům: „*Ale na specku (pozn. autora – specializované oddělení) se to dá vydržet. Máme štěstí na vychovatele. I na aktivitách jsou lektori dobrý, jsou chytrý.*“ Kladné hodnocení přineslo i zamyšlení o **vstřícnosti** vyučujících a lektorů: „*Určitě dobře. Když si s něčím nevím rady, pomůžou mi.*“ Jiný respondent se při rozhovoru dotkl tématu **individuálního přístupu**, který vymezil vůči hromadným aktivitám s odsouzenými: „*Při terapii se věnujou každému z nás. Není to jen: Odsouzení nástup, odchod.*“ Další odpověď z úst respondenta byla poměrně překvapivá co do **kritického pohledu** na samotné odsouzené, s nimiž vyučující realizují své aktivity. Odsouzený také **vyzdvihl práci žen** v jinak silně mužském kolektivu: „*Já bych to tady nedělal, není jednoduchý být pořád s vězni. Někde ve škole v civilu by měli větší klid, myslím si. Mezi zaměstnanci je hodně žen, vážím si jich, jak to zvládají.*“

Z další odpovědi na položenou otázku vyplynul zajímavý myšlenkový posun. Odsouzený uznal náročnost práce pedagogů a lektorů i v tom, že mimo vzdělávací a výchovné aktivity samotné jsou v rámci zachování pozitivní atmosféry při výuce nuceni korigovat i patologické vztahy v sociální skupině odsouzených, které s výukou nesouvisí, avšak jsou jejím **rušivým prvkem**. Závěrem došel k přesvědčení, že našel shodné aspekty mezi odsouzenými a odbornými pracovníky: „*Na některý odsouzený fakt musí mít nervy. Některý se rozhádají kvůli blbému tabáku nebo jedou jiný intriky mezi sebou. Slyším to na baráku, slyším to tady, to už prostě leze na nervy. Otravujou s tím i ostatní při výuce. Takže navíc ke své práci řeší vyučující i tyhle problémy. Poslouchají to určitě denně, jsou v tom furt. Jsou vlastně přes den jako v trestu, akorát tu nespí.*“

Některé odpovědi poukázaly i na negativnější stránky, byť touto konkrétní odpovědí však odsouzený ve své podstatě ukázal odborného zaměstnance jako každého jiného člověka: „*Někdy je lektor super, někdy je vidět, že nemá náladu. A to je pak lepší nijak nevyčínvat. Ale když každej dělá, co má, není žádný problém.*“ **Profesní únava, profesní slepota** nebo i **syndrom vyhoření**. Toto vše je patologickým, ne výjimečným jevem, který může postihnout zaměstnance zejména v psychicky exponovaných profesích. Práce ve vězeňství k nim zajisté patří také. Odsouzení možná neumí tento jev přesně pojmenovat, avšak umí jej rozpoznat a pozorují jej i na některých zaměstnancích ve věznicích. V rozhovoru k tématu hodnocení odborných zaměstnanců z úst respondenta

zaznělo: „Z některých je cítit, že jedou už dlouho. Udělají si jen své a hotovo. Jsou se vším hned rychle hotový a víc je nezajímá. Jsou pořád otrávený.“ Naproti tomu lze mezi nimi najít i pravý opak, jak potvrdil poslední respondent. Jeho hodnocení kvitovalo **zájem a aktivitu** odborných zaměstnanců a uzavřelo poslední z rozhovorů: „Asi je baví ta práce, ne že by to dělali speciálně jen kvůli nám, pár lidem na kurzu. My se tu vyměníme za jiný odsouzený. Určitě je musí bavit ta práce sama. To poznáš, pak to baví i tebe.“

6.8 Komparace s evropskými vězeňskými systémy

System vzdělávání odsouzených v rámci výkonu trestu odnětí svobody v České republice lze považovat za přijatý, s dostatečným akcentem a podporou společenské objednávky, legislativně i strukturálně vytvořený, ukotvený a personálně zajištěný. Hodnotícím prvkem jeho efektivnosti je obecně přijímána výše penologické recidivy, která konkrétně v roce 2018 činila v České republice 63 % (viz graf 7). Tato recidiva je vnímána jako silný patologický faktor.

Sledování statistických údajů o penologické recidivě však není v širokém evropském měřítku jednoduché pro výraznou nejednotnost při sběru dat. Neexistuje ani standardizace metodik získávání relevantních údajů pro celoevropské sdílení a porovnávání. Například Dánsko, Finsko, Nizozemí, Norsko, Severní Irsko, Skotsko, Švédsko a Česká republika se věnují vyhodnocování recidivy v pravidelných intervalech (u nás jako součástí každoročních statistik Vězeňské služby České republiky), naproti tomu v zemích jako Francie, Irsko, Německo, Rakousko a Švýcarsko jsou tato data sledována nepravidelně např. v rámci zadaných výzkumů (Rozum et al., 2016, s. 56–66).

Komplikace nastává také v případech, kdy jednotlivé státy nesledují a nevyhodnocují penologickou recidivu po shodně dlouhou dobu. Pokud se sledování dat o opětovných uvězněních trestaných osob ukončí po dvou či třech letech od jejich propuštění, nezahrnou se tyto osoby do statistik i přes jejich další pozdější odsouzení. Tímto jsou hladiny recidivy států sledujících tato data v dlouhodobých vyhodnocovacích intervalech vždy vyšší (minimálně shodně) než u zemí s kratším vyhodnocovacím intervalem (viz tabulka 4). Některé státy penologickou recidivu jako samostatný údaj nesledují vůbec.

Tabulka 4: Porovnání penologické recidivy ve vybraných evropských zemích

Země	Délka sledovaného období od propuštění	Recidiva (%)
Nizozemí	8 let	74
Francie	5 let	59
Rakousko	4 roky	38
Německo	3 roky	35
Finsko	2 roky	31
Švédsko	2 roky	30
Dánsko	2 roky	26
Norsko	2 roky	20

Zdroj: Rozum et al., 2016, vlastní zpracování

Nastavení evropských vězeňských systémů pro zajištění výkonu trestu odnětí svobody a s tím souvztažného rámce pro práci s odsouzenými lze snáze komparovat z hlediska počtu vězňených osob, kvantifikace vězeňských ubytovacích kapacit a jejich případné naplněnosti, počtu pracovníků ve vězeňských správách jednotlivých zemí či finančních nákladech na zajištění věznění. Pro komparaci s ČR byly vybrány vězeňské správy Nizozemí, Francie, Rakouska, Německa, Švédska, Norska, Polska, Slovenska, Lotyšska a Rumunska.

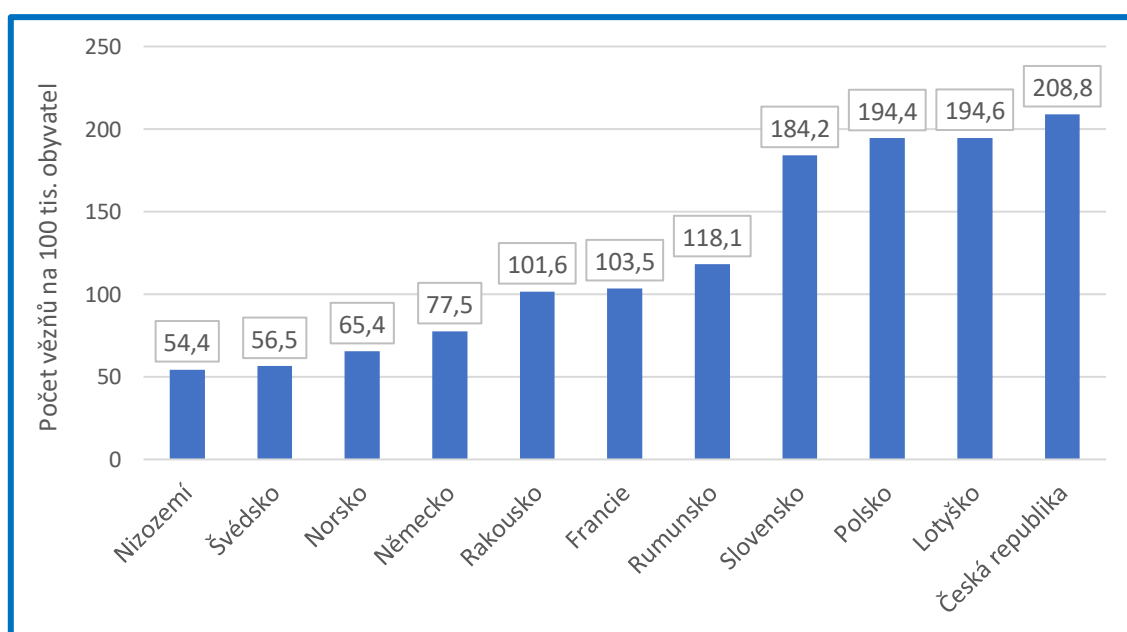
Absolutní hodnota **počtu vězňených osob** koreluje s počtem obyvatel sledovaného státu. Vývoj počtu vězňených osob v ČSSR, ČSFR a posléze ČR od roku 1989 do 2018 je vyjádřen v grafu 1. Nejvíce vypovídající hodnotu pro porovnání evropských zemí má podíl uvězněných osob vůči standardizované jednotce obyvatel. Nejčastěji je používán poměr vězňených osob ku sto tisícům obyvatel. Z tabulky 5 a grafu 11 je patrné, že rozsah ve sledovaných zemích sahá od hodnoty 54,4 (Nizozemí) až cca ke čtyřnásobku 208,8 (Česká republika) vězňených osob na 100 tisíc obyvatel. Snižování počtu vězňených osob je mj. i důvodem rozšiřování škály jiných trestních opatření, například trestů domácího vězení či trestů obecně prospěšných prací.

Tabulka 5: Počet obyvatel a vězňených osob ve vybraných evropských zemích v roce 2018

Země	Celkový počet obyvatel	Celkový počet vězňených osob	Počet vězňených osob na 100 tisíc obyvatel
Česká republika	10 610 055	22 159	208,8
Nizozemí	17 118 084	9315	54,4
Francie	67 221 943	69 596	103,5
Rakousko	8 822 267	8 960	101,6
Německo	82 850 000	64 193	77,5
Švédsko	10 120 242	5 713	56,5
Norsko	5 295 619	3 461	65,4
Polsko	37 976 687	73 822	194,4
Slovensko	5 443 120	10 028	184,2
Lotyšsko	1 934 379	3 765	194,6
Rumunsko	19 523 621	23 050	118,1

Zdroj: Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I, 2018, vlastní zpracování

Graf 11: Počet vězňených osob na 100.000 obyvatel ve vybraných evropských zemích v roce 2018

Zdroj: Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I, 2018, vlastní zpracování

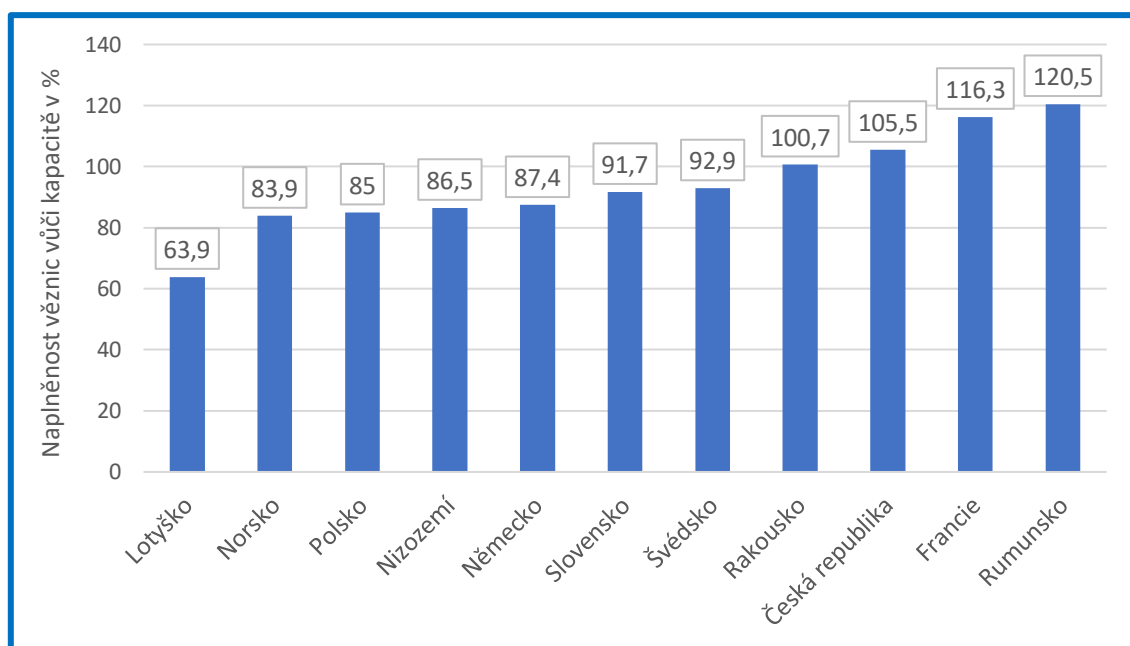
Počet vězňů se též odráží v **naplněnosti ubytovacích kapacit** jednotlivých států. Dodržení standardní normované velikosti ubytovacího prostoru na jednoho odsouzeného (v ČR ve výši 4 m²) vyžaduje odpovídající obsazenost ubytovacích prostorů. Přeplněnost je významným faktorem ztěžujícím individualizaci přístupu penitenciární péče o odsouzené a způsobuje i zvýšené psychické napětí mezi vězňůmi. V dalším aspektu vytváří i větší tlak na vězeňský systém, který je nucen se vypořádat s větším počtem odsouzených, u kterých je nutno resocializačně zvládnout jejich přechod z vězeňského prostředí do běžného života. V tabulce 6 a grafu 12 je kvantifikována naplněnost věznic ve vybraném vzorku evropských zemí. V případě Rakouska (100,7 %), České republiky (105,5 %), Francie (116,3 %) a Rumunska (120,5 %) hovoříme o přeplněnosti věznic oproti jejich stanovené kapacitě. Na opačném konci škály stojí Lotyšsko s využitím ubytovací kapacity na 63,9 %.

Tabulka 6: Kapacita a naplněnost věznic vybraných evropských zemí v roce 2018

Země	Celkový počet vězňů	Celková kapacita věznic	Naplněnost věznic v %
Česká republika	22 159	21 006	105,5
Nizozemí	9315	10 774	86,5
Francie	69 596	59 848	116,3
Rakousko	8 960	8 900	100,7
Německo	64 193	73 411	87,4
Švédsko	5 713	6 147	92,9
Norsko	3 461	4 127	83,9
Polsko	73 822	86 868	85
Slovensko	10 028	10 941	91,7
Lotyšsko	3 765	5 890	63,9
Rumunsko	23 050	19 130	120,5

Zdroj: Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I, 2018, vlastní zpracování

Graf 12: Naplněnost věznic vůči normované ubytovací kapacitě
ve vybraných evropských zemích v roce 2018

Zdroj: Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I, 2018, vlastní zpracování

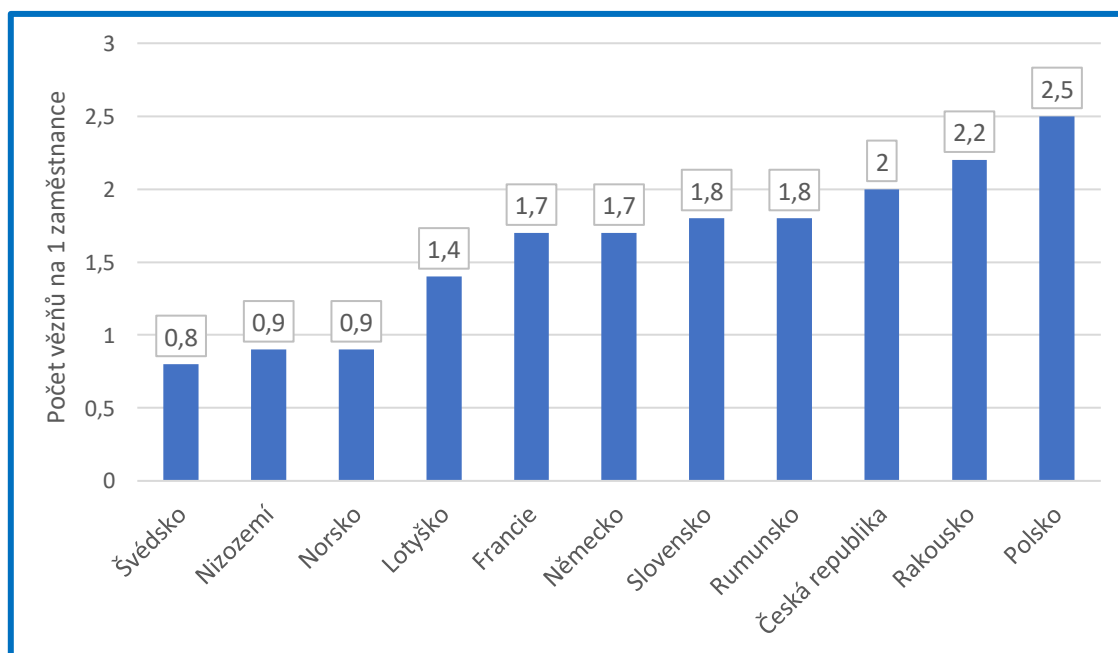
Oblast personálního zajištění výkonu vězeňství je popsána v tabulce 7 a grafu 13, kde je kvantifikován **celkový počet zaměstnanců** vězeňských správ ve vybraných evropských státech. Statistika do uvedeného počtu subsumuje i zaměstnance, jejichž výkon práce nebo služby není v přímém styku s vězni (v ČR např. spisová služba, správa zotavoven pro zaměstnance, řídicí, kontrolní a metodické orgány Generálního ředitelství apod.), tudíž pojem zaměstnanec je zde míněn v širším pojetí. Nejedná se tedy pouze o dozorce, strážné nebo odborné zaměstnance odpovědné za režim a přímé zacházení s vězni, ale započítává i další profese (logistika, zdravotnická péče apod.). Na spodních příčkách porovnání jsou skandinávské země (Švédsko, Norsko) spolu s Nizozemím, které se dostaly pod hranici jednoho odsouzeného na jednoho zaměstnance, tudíž se v těchto státech podílí na výkonu vězeňství více pracovníků, než je počet odsouzených. Největší průměr odsouzených na jednoho zaměstnance mají Česká republika (2 %), Rakousko (2,2 %) a Polsko (2,5 %).

Tabulka 7: Počty zaměstnanců vězeňské správy vybraných evropských zemí v roce 2018

Země	Celkový počet zaměstnanců	Počet vězňů na jednoho zaměstnance
Česká republika	11 069	2,0
Nizozemí	9 947	0,9
Francie	41 073	1,7
Rakousko	4 048	2,2
Německo	38 337	1,7
Švédsko	7 454	0,8
Norsko	3 927	0,9
Polsko	29 394	2,5
Slovensko	5 515	1,8
Lotyšsko	2 727	1,4
Rumunsko	12 713	1,8

Zdroj: Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I, 2018, vlastní zpracování

Graf 13: Počet vězňů na jednoho zaměstnance vězeňského systému v roce 2018

Zdroj: Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I, 2018, vlastní zpracování

Posledním srovnávacím aspektem českého vězeňství a vybraných evropských vězeňských systémů jsou finanční **výdaje přepočtené na jednu vězněnou osobu a den** ve výkonu trestu odnětí svobody. Mezi vybraným vzorkem porovnávaných zemí lze konstatovat velké rozdíly v objemu finančních prostředků směřujících do zajištění plnění úkolů vězeňství. Polsko (26,9 Euro na jednoho vězně na den) je na úrovni cca 7 % oproti Švédsku s 380 Euro denního podílu nákladů přepočtených na jednu vězněnou osobu. Česká republika udává náklady na jednoho vězně a den ve výši 46,5 Euro.

V souvislosti s uvedeným porovnáním výdajů Polska a Švédska na oblast vězeňství je nutno konstatovat, že výčet prostého poměru nákladů mezi jednotlivými státy nemá plně validní hodnotu. Investice většího objemu peněžních jednotek v jedné zemi neznamena i přímo úměrně větší hodnotový zisk. Důvodem je jednak vzájemný poměr kurzů měn zemí, jež dosud nepřijaly společnou evropskou měnu, ale tento stav zásadně ovlivňuje úroveň cenové hladiny zboží a služeb v konkrétní zemi. Náklady pořízení shodného balíku zboží a služeb v Polsku a ve Švédsku jsou zcela jistě rozdílné.

Evropský statistický úřad (Eurostat) používá v rámci obdobných srovnání pro země Eurozóny nástroj Index cenové hladiny pro výdaje na konečnou spotřebu v domácnostech, který zohledňuje cenové rozdíly na vnitřních trzích konkrétních evropských států a dokáže zohlednit kupní sílu jejich obyvatelstva (Eurostat, online, 2020).

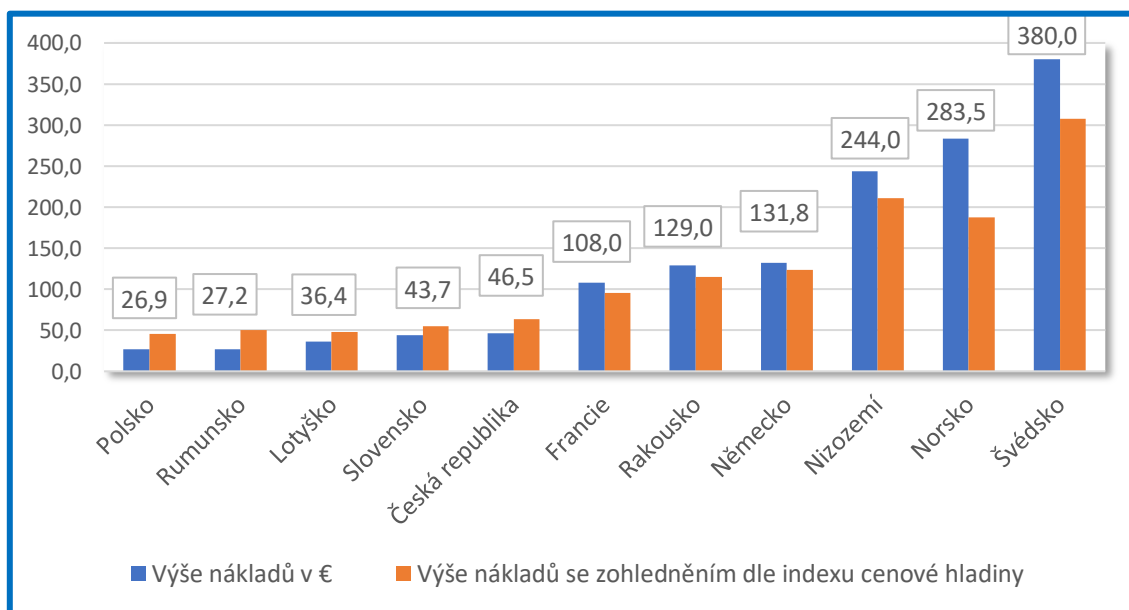
V tabulce 8 je sumarizována celková výše nákladů vězeňství ve vybraných evropských zemích přepočítaná na jednu vězněnou osobu a jeden den věznění. Náklady jsou převedeny a vyjádřeny v měnové jednotce Euro. Ve druhém sloupci je uvedena hodnota samotného indexu cenové hladiny, kdy průměr standardizovaného balíku zboží a služeb ve 28 zemích Evropské unie v roce 2018 má indexační výši 100. Třetí sloupec je vyjádřením nákladů na jednoho vězně a den v jednotlivých evropských zemích s již zohledněnou úrovní cenové hladiny zboží a služeb zvýšených či snížených hodnotou indexu. V grafu 14 je vyjádřen vzájemný poměr původních hodnot nákladů v prvním sloupci tabulky 8 (modře) a indexovaných hodnot ve třetím sloupci (oranžově). Konkrétně pro Českou republiku došlo indexací k zohlednění nízké cenové hladiny na našem vnitřním trhu a náklady na vězněnou osobu a den jsou z původní nominální hodnoty 46,5 na úrovni 63,4 pro porovnání s ostatními zeměmi.

Tabulka 8: Denní náklady na jednu vězněnou osobu
ve vybraných evropských zemích v roce 2017

Země	Výše nákladů v Euro	Index srovnatelné cenové hladiny konečné spotřeby v domácnostech <i>TEC00120</i> k 1. 1. 2020	Výše nákladů se zohledněním dle indexu
Česká republika	46,5	73,4	63,4
Nizozemí	244	115,5	211,3
Francie	108	113,6	95,1
Rakousko	129	112	115,2
Německo	131,8	106,8	123,4
Švédsko	380	123,6	307,5
Norsko	283,5	151	187,7
Polsko	26,9	59,5	45,2
Slovensko	43,7	79,7	54,8
Lotyšsko	36,4	76,5	47,6
Rumunsko	27,2	54,1	50,3

Zdroj: Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I, 2018; Eurostat 2020, online, cit. 2020-02-18; vlastní zpracování

Graf 14: Denní náklady na jednu vězněnou osobu
ve vybraných evropských zemích v roce 2017

Zdroj: Výroční zpráva Rady Evropy SPACE I, 2018; Eurostat 2020, online, cit. 2020-02-18; vlastní zpracování

6.9 Diskuse a závěr

Teoretická část práce si kladla za cíl předesíť historický vývoj přístupu vězeňství vůči odsouzeným na území českých zemí. Zobrazit, jakou cestu urazilo věznění od likvidačního středověkého izolování až k moderní penitenciární práci a k nápravě pachatelů trestných činů aplikováním vhodných koncepcí systematického vzdělávání a výchovy. Historický exkurz zahrnul i popis lokace, ve které bylo konáno výzkumné šetření – v organizační jednotce Věznici Ostrov. V úvodní části byl zároveň učiněn výklad a rozbor jednotlivých pojmů, užitých zejména v následném empirickém výzkumu.

Empirická část práce byla vzhledem k povaze a cíli provedena jako kvalitativní výzkum formou částečně řízeného, polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumné šetření proběhlo u odsouzených mužů ve Věznici Ostrov ke zjištění jejich subjektivního hodnocení významu a přínosu vzdělávání poskytovaného Vězeňskou službou po dobu jimi vykonávaného trestu odnětí svobody.

Vzdělání je společensky uznáváno za významnou hodnotu. V případě měnícího se trhu práce s akcentem na zvládnutí rostoucích požadavků daných technologickým vývojem vyvstává silnější potřeba celoživotního vzdělávání. Tento trend lze zachytit i v oblasti zacházení s vězněnými osobami. Doba výkonu trestu již není společností chápána jako prosté izolování pachatele, ale jako prostor pro jeho nápravu. Náprava užitím vhodných nástrojů penitenciární péče o pachatele trestných činů odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody spočívá i v působení na ně v rámci vzdělávacích a výchovných aktivit. Vězeňská služba České republiky cestou formálního i neformálního vzdělávání přijala odpovědnost i za působení na odsouzené směrem ke zvýšení jejich konkurenceschopnosti a možnosti jejich lepšího uplatnění na trhu práce. Přestože jsou nejen vzdělávací podmínky v rámci věznic specifické a odlišné od zbylé společnosti, nastavila si u odsouzených cíl dosáhnout v duchu Evropských vězeňských pravidel jejich úspěšné resocializace, nalezení zaměstnání a finanční soběstačnosti. K tomu si vězeňská služba vytvořila nejen rámec předpisů a vzdělávacích nástrojů, ale hlavně personálně zajistila jejich aplikaci do praxe cestou odborných zaměstnanců na odděleních výkonu trestu jednotlivých organizačních jednotek – ve věznicích. Potřeba vzdělávání odsouzených tedy byla zjištěna, přijata, legislativně a personálně zabezpečena

a je realizována. Otázkou tedy zůstává, nakolik je prokazatelná snaha vzdělavatele přijímána druhou stranou, vzdělávanými.

Částečně řízenými polostrukturovanými rozhovory s odsouzenými ve Věznici Ostrov bylo hledáno zodpovězení dvou hlavních výzkumných otázek:

- **Spatřují odsouzení muži ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov vzdělávání poskytované Vězeňskou službou České republiky za přínosné pro ně?**
- **Považují odsouzení muži ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov již absolvované vzdělávání realizované Vězeňskou službou České republiky za nápomocné k jejich resocializaci a zamezení recidivy?**

Lze konstatovat, že vzdělávací systém odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody stojí v podmínkách českého vězeňství na třech základních pilířích – Školském vzdělávacím středisku Vězeňské služby České republiky, odborných zaměstnancích oddělení výkonu trestu a cizích (mimovězeňských) vzdělávacích zařízeních. Doba výkonu trestu je prostorem pro nápravu odsouzeného prostřednictvím vhodně zacílených prostředků penitenciární péče, zejména vzdělávacích a výchovných aktivit.

Potvrzení **vnímaného přínosu** vzdělávání absolvovaného po dobu výkonu trestu odnětí svobody se v odpovědích respondentů **prokázalo** v několika rovinách. Někteří respondenti spatřovali přínos v rozšíření svých znalostí a vědomostí (např. absolvováním výuky a kurzů právního minima) nebo ve zlepšení kvality písemného projevu v průběhu absolvovaných programů. Jiný odsouzený vnímal vzdělávání jako smysluplnou činnost, která nedovolí otupět ve vězeňském prostředí, ať už se jedná o jakékoliv zaměření výuky. Jako podstatný jím byl konstatován samotný proces vzdělávání, který nedovolí úpadek osobnosti. Další odsouzení pozitivně hodnotili vykonané kurzy obsluhy motorových pil a křovinořezů, jejichž absolvování označil jeden respondent přímo za důvod nalezení zaměstnání po uplynutí výkonu trestu. Pozitivní vliv spatřovali odsouzení i v lepším psychickém zvládnání doby výkonu trestu díky možnosti ventilování psychického tlaku, kdy smysluplnější využití času, únik ze stereotypního pobytu na ubytovacích oddílech a v neposlední řadě i interakce s odbornými zaměstnanci oddělení výkonu vazby a trestu při výuce jim umožňuje lépe psychicky zvládat tlak uvěznění. Četnou oblastí pozitivně vnímané pomoci formou vzdělávacích programů v době výkonu trestu byly dlouhy

a související dluhové poradenství. Tento rozšířený patologický jev v celé společnosti byl v rámci rozhovorů respondenty silně akcentován. Buďto byli sami určitou mírou zasaženi nebo si tento problém uvědomovali a pozitivně hodnotili nabízenou a vykonanou vzdělávací činnost. Změnu při pohledu na sebe sama pojmenovali někteří odsouzení i ve větším sebevědomí, sebedůvěře, nalezení zodpovědnosti vůči rodině nebo v uvědomění si škály souvislostí trestné činnosti absolvováním programu 3Z. Podobně posun k lepšímu spatřovali i v uvědomění si odpovědnosti za škody v mezilidských vztazích zejména v rámci rodiny a nalezení odvahy a vůle tyto zpřetrhané vazby napravit.

Negativní postoje k přínosu vzdělávání po dobu výkonu trestu odnětí svobody jsou mezi odsouzenými také zastoupeny. Někteří respondenti uváděli preferenci dovedností nad vzděláním. Vzdělávání považovali za nadbytečné v situaci, kdy zručnost a pracovní dovednost jim naprosto postačovaly k udržení práce a k obživě. Zde je velké riziko, že dynamický vývoj na trhu práce, v technologiích či prostá změna pracovní činnosti např. při zániku zaměstnavatele nebo utlumení výrobního oboru způsobí jejich nekonkurenceschopnost a ohrožení finanční soběstačnosti, což jsou významné kriminogenní faktory.

Vnímání vzdělávání v době výkonu trestu jako **nápomocného nástroje k resocializaci a zamezení recidivy** bylo v odpovědích respondentů prokázáno. Nalezení práce, navázání na pozitivní sociální vazby a vztahy, znovuzачlenění do nekriminálních sociálních skupin i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, pravidelný výdělek a finanční samostatnost. Toto všechno jsou aspekty, kterými se dá vyhnout opětovnému páchání protiprávního jednání, odsouzení a uvěznění.

Někteří odsouzení vyjádřili vzdělávací optimismus za současného projevení lítosti nad nedokončením stupně vzdělání v životě před uvězněním. Tito měli jasnou představu o prohloubení znalostí v oboru nebo získání jiného zaměření pro jejich lepší uplatnění na trhu práce. Jiný odsouzený vzdělávání ve věznici po dobu jeho výkonu trestu označil jako šanci nalézt ve vyšším věku jakoukoliv práci po propuštění.

Ve výzkumném šetření opět i v tématu resocializace a zamezení recidivy vytanulo respondentům na mysli dluhové a finanční poradenství s plně přiznaným přínosem pro odsouzené schopné a ochotné řešit svůj stav. Vzdělávací pomoc při řešení paralyzující dluhové situace byla několika respondenty označena jako zásadní pro navázání na společensky přijatelný a nekriminální způsob života po propuštění z výkonu trestu.

Z odpovědí bylo poznat, že stav zvyšujícího se zadlužení po dobu výkonu trestu je pro respondenty silnou motivací k řešení, v případě nabídky vhodné vzdělávací aktivity projevovali zájem o její absolvování.

Vyšší sebedůvěra a přijatá odpovědnost, podpořené absolvováním ergoterapeutických aktivit, i toto respondenti pocíťovali jako svůj silný posun k úspěšné resocializaci. Jiní tak viděli i poskytnutou psychologickou pomoc a péči.

Vzdělávací a výchovná péče byla respondentem označena jako zásadní při zabránění rozvinutí prizonizace, která sama o sobě silným způsobem ztěžuje vězněným úspěšnou nápravu a návrat do společnosti.

Odpovědi zahrnovaly i stav vzepření se dosavadnímu způsobu života po vzdělávacím a výchovném působení v rámci umístění na specializované oddělení. Jedním z respondentů bylo odstranění nezaměstnanosti jako významného kriminogenního faktoru potvrzeno při získání příslibu zaměstnání po výkonu trestu na základě absolvovaného vzdělávacího kurz obsluhy motorových pil a křovinořezů.

Skeptický pohled odsouzených byl nalezen i v tomto tematickém okruhu odpovědí. Pro konkrétní možnost vzdělávání v rámci Školského vzdělávacího střediska Vězeňské služby České republiky **konstatovalo zájem pouze 15 % respondentů**, ostatních **85 % zájem z různých důvodů neprojevalo**. Jiná skupina odsouzených negovala svůj zájem o další vzdělávání obecně. Poměrně nečekaným zjištěním v průběhu výzkumného šetření bylo odmítnutí možnosti dalšího vzdělávání u odsouzených, kteří jej v současné době absolvují a kladně hodnotí i jeho význam, pokud by se v rámci tohoto vzdělávání museli přemístit do jiné věznice. Respondenti uváděli obavu o ztížení či ztrátu rodinných vazeb z důvodu zkomplikování možnosti návštěv osobami blízkými do jiné věznice či ztráty pozitivních sociálních vazeb na spoluodsouzené.

Odborní zaměstnanci (zejm. pedagogové, terapeuti a lektori) byli v rámci výzkumného šetření popsáno v empirické části práce hodnoceni výzkumným vzorkem odsouzených v rámci poskytování široké škály vzdělávacích a výchovných aktivit jako chytrí, vstřícní a schopní individuálního přístupu. Navázaný vztah s nimi hodnotili respondenti jako tvůrčí, méně formální než vztah s uniformovanými dozorcí výkonu vazby a trestu. U odborných zaměstnanců zmiňovali též respekt a uznání ženám za práci ve vězeňském prostředí. Respondenti u většiny odborných zaměstnanců spatřovali

i aktivitu a přetrvávající zájem o práci, který se přenášel a motivoval i edukované odsouzené.

K negativnímu hodnocení strnulosti a nízké aktivity některých odborných pracovníků je třeba sdělit, že problém profesního a psychického vyhoření je aspekt schopný paralyzovat i dosud výkonného a odborného pracovníka. Ohrožení zaměstnanců vězeňské služby je vysoké a roste s vyšším rozsahem přímého styku a práce s vězněnými osobami. V tomto ohledu je nutno konstatovat jednoznačné doporučení k zajištění funkčního a dostupného systému včasné diagnostiky a kvalitních preventivních opatření pro takto zařazené zaměstnance.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENEŠ, M., 2008. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2580-2.

ČERNÍKOVÁ, V., et al., 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, V. a V. SEDLÁČEK, 2002. *Základy penologie pro policisty: terciární prevence, její možnosti a limity*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky. ISBN 80-725-1104-1.

FERJENČÍK, J., 2000. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-367-6.

FRAIS, J., 2005. *Reformy Marie Terezie a Josefa II. (nejen v českých a moravských zemích)*. Vyd. Třebíč: Akcent. ISBN 80-7268-337-3.

HARTL, P. a H. HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.

HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

JOHN, R., 2010. *Vzdělávání odsouzených ve druhé polovině 20. století*. Časopis pro historickou penologii 3/2010, Vyd. Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR.

JŮZL, M., 2017. *Penitenciaristika jako věda žalářní*. 1. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského. ISBN 9788074521317.

JŮZL, M. a J. VETEŠKA, 2012. *Penitenciaristika a penologie*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Brno: Institut mezioborových studií (Grada). ISBN 978-80-87182-24-6.

KALVODOVÁ, V., 2012. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-706-3.

KOHOUT, K., 2002. *Základy obecné pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského. ISBN 80-7048-043-2.

KÝR, A., 2006. *Věznění a vězeňství*. Časopis pro historickou penologii 1/2006. Vyd. Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR.

MAŘÁDEK, V., 2005. *Vězeňství: andragogická didaktika*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 80-736-8002-5.

MATOUŠEK, O., et al., 2013. *Encyklopedie sociální práce: komentář*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

NETÍK, K., D. NETÍKOVÁ a S. HÁJEK, 1997. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-177-6.

PALÁN, Z. a T. LANGER, 2008. *Základy andragogiky*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského. ISBN 978-80-86723-58-7.

ROZUM, J., et al., 2016. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-164-6.

SOCHŮREK, J., 2007. *Kapitoly z penologie I. díl: Úvod do teorie trestu a trestání*. Vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-203-6.

SURYNEK, A., R. KOMÁRKOVÁ a E. KAŠPAROVÁ, 2001. *Základy sociologického výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-038-4.

UHLÍK, J., 1997. *F. J. Řezáč - reformátor vězeňství a školství 19. století*. Příl. čas. České vězeňství 2/1997. Vyd. Red. České vězeňství. ISBN 978-80-23815-02-3.

VĚZNICE OSTROV, 2019. *Ohlédnutí při příležitosti 70. výročí založení*. Vyd. Provozovna SHČ Ostrov.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

HENSCHKE A. J. *Feature Article A History of Andragogy and its Documents as they Pertain to Adult Basic and Literacy Education*. PAACE Journal of Lifelong Learning [online]. 2016, roč. 25, č. 1 [cit. 2020-01-13]. ISSN: 1554-5903. Dostupné z: <https://irl.umsl.edu/adulteducation-faculty/42/>

RADA EVROPY, VÝROČNÍ ZPRÁVA SPACE I. *Prisons and Prisoners in Europe 2018* [online]. 2018 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: http://wp.unil.ch/space/files/2019/06/FinalReportSPACEI2018_190611-1.pdf

Seznam použitých internetových zdrojů

ČESKÁ TELEVIZE, 2014. *S mámou v base* [online]. [vid. 2019-12-30]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10458486632-s-mamou-v-base/21356226164/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2019. *Odsouzení a vězni (1989-2018)* [online]. [cit. 2020-01-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/91917748/32018119_1402.pdf/f927c460-d426-43d3-b401-8beef0c04ec7?version=1.2

EUROSTAT, 2020. *Srovnatelné cenové hladiny konečné spotřeby v domácnostech*. [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Price_level_index_for_final_household_consumption_expenditure_\(HFCE\)_2018,_EU-28%3D100_updated_December.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Price_level_index_for_final_household_consumption_expenditure_(HFCE)_2018,_EU-28%3D100_updated_December.png)

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2016. *Prevence kriminality*. [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>

TV NOVA, 2017. *Holky pod zámkem* [online]. [vid. 2020-01-03]. Dostupné z: <https://voyo.nova.cz/search?query=holky+pod+z%C3%A1mkem&subsiteId=>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2019a. *Výroční zpráva za rok 2018* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/03/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-VS-%C4%8CR-2018.pdf>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2019b. *Nabídka vzdělávacích aktivit školského vzdělávacího střediska pro rok 2019-2020* [online]. [cit. 2020-01-14]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-pardubice/wp-content/uploads/sites/26/2019/10/Kopie-Vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD-aktivity-SOU-2019-2020.pdf>

VĚZENSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistické ročenky VS ČR*. [online]. [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2018. *Statistická ročenka 2018* [online]. [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2018.pdf>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2017. *Evropská vězeňská pravidla 2006*. [online]. [cit. 2019-11-29]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropsk%C3%A1-v%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A1-pravidla.pdf>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2016. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>

VĚZNICE OSTROV, 2016. *Cesta za změnou života – program „Zastav se, zamysli se a změň se“*. [online]. [cit. 2020-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-ostrov/novinky/cesta-za-zmenou-zivota/>

Seznam použitých ostatních zdrojů

NAŘÍZENÍ ŘV OSTROV č. 3/2017, kterým se vydává organizační řád Věznice Ostrov, ve znění pozdějších předpisů (vnitřní předpis ředitele Věznice Ostrov).

Vnitřní řád Věznice Ostrov ze dne 9. 9. 2019 s účinností od 1. 10. 2019 (vnitřní předpis ředitele Věznice Ostrov).

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů (řád výkonu trestu). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 110. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhe4v6mzuguwti>

Zákon č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 365. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga4v6nbqfuzds>

Zákon č. 561/2004 Sb., ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga2f6njwgewtimy>

Zákon č. 169/1999 Sb., ze dne 30. června 1999, o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o výkonu trestu). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhe4v6mjwhewtemi>

Zákon č. 294/1993 Sb., ze dne 10. listopadu 1993, kterým se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 74. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhezv6mrzggwta>

Zákon č. 293/1993 Sb., ze dne 10. listopadu 1993, o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 74. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhezv6mrzgmwtcmv>

Zákon č. 555/1992 Sb., ze dne 17. listopadu 1992, o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhezv6njvguwtcoa>

Zákon č. 59/1965 Sb., ze dne 17. června 1965, o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1965, částka 30. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgy2v6njzfu3q>

Zákon č. 102/1953 Sb., ze dne 22. prosince 1953, kterým se mění a doplňují některá ustanovení trestního práva správního, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1953, částka 59. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguzv6mjqqiwtc>

Zákon č. 247/1948 Sb., ze dne 25. října 1948, o táborech nucené práce, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1948, částka 93.

Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgg4f6mrug4wta>

Zákon č. 231/1948 Sb., ze dne 6. října 1948, na ochranu lidově demokratické republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1948,

částka 85. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgg4f6mrtgewtc>

SEZNAM ZKRATEK

aj. – a jiné

atd., atp. – a tak dále, a tak podobně

ČID – částečný invalidní důchod

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

ČSSR – Československá socialistická republika

ČT – Česká televize

et al. – a ostatní, a jiní

GŘ – generální ředitelství

mj. – mimo jiné

např. – například

NŘV – nařízení ředitele věznice

OSVČ – forma podnikání jako Osoba samostatně výdělečně činná

PC – osobní počítač

pozn. – poznámka

SHČ – středisko hospodářské činnosti

ŠVS – školské vzdělávací středisko

tj. – to je

tzn. – to znamená

tzv. – takzvaný

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

VŘV – vnitřní řád věznice

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

vyhláška MS – vyhláška Ministerstva spravedlnosti

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: Organizační struktura Věznice Ostrov	19
---	----

Seznam grafů

Graf 1: Počet vězněných osob v ČSSR, ČSFR a ČR v letech 1989–2018.....	10
Graf 2: Rozložení respondentů podle věku	56
Graf 3: Rozložení respondentů podle vzdělání	57
Graf 4: Spokojenosti respondentů s dosaženým stupněm vzdělání.....	59
Graf 5: Rozložení respondentů podle velikosti bydliště před výkonem trestu.....	61
Graf 6: Rozložení respondentů podle počtu vykonávaných trestů odnětí svobody	62
Graf 7: Penologická recidiva v ČR – odsouzení s opakovaným VTOS.....	63
Graf 8: Rozdělení vězněných osob v ČR podle počtu trestů odnětí svobody.....	63
Graf 9: Rozložení respondentů podle udaného způsobu získávání finančních prostředků před výkonem trestu odnětí svobody.....	64
Graf 10: Zájem o využití vzdělávání ve ŠVS.....	65
Graf 11: Počet vězněných osob na 100 tis. obyvatel v evropských zemích v roce 2018...76	
Graf 12: Naplněnost věznic vůči normované ubytovací kapacitě v evropských zemích v roce 2018.....	78
Graf 13: Počet vězněných osob na jednoho zaměstnance vězeňského systému v roce 2018.....	79
Graf 14: Denní náklady na jednu vězněnou osobu ve vybraných evropských zemích v roce 2017.....	81

Seznam tabulek

Tabulka 1: Základní charakteristika respondentů.....	53
Tabulka 2: Porovnání věku respondentů a průměru ve VS ČR 2018.....	56
Tabulka 3: Porovnání vzdělání respondentů a průměru ve VS ČR 2018.....	58
Tabulka 4: Porovnání penologické recidivy ve vybraných evropských zemích.....	75
Tabulka 5: Počet obyvatel a vězňených osob v evropských zemích v roce 2018	76
Tabulka 6: Kapacita a naplněnost věznic vybraných evropských zemí v roce 2018	77
Tabulka 7: Počty zaměstnanců vězeňské správy ve vybraných evropských zemích v roce 2018	79
Tabulka 8: Denní náklady na jednu vězňenou osobu ve vybraných evropských zemích v roce 2017	81

SEZNAM PŘÍLOH

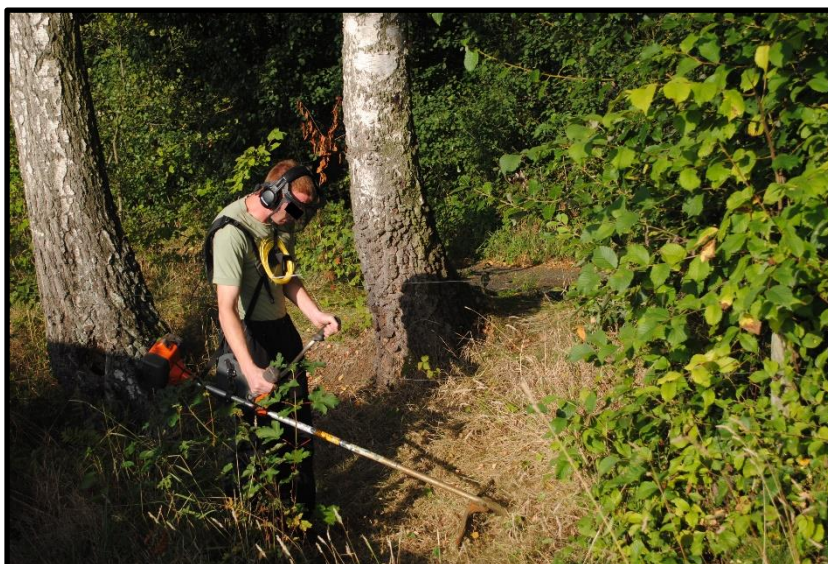
Příloha A – Vzdělávací kurzy Malíř – natěrač a Obsluha křovinořezu	I
Příloha B – Vzdělávací kurz Základy práce na PC.....	II
Příloha C – Učebna Českého jazyka a knihovna.....	III
Příloha D – Vzdělávací kurz Pohovory nanečisto	IV
Příloha E – Extramurální aktivity	V
Příloha F – Šachový kroužek	VI
Příloha G – Pracoviště odsouzených ve věznici.....	VII
Příloha H – Přednášky a besedy za účasti odsouzených	X
Příloha I – Programy 3Z a STOP	XI
Příloha J – Speciálně výchovná aktivita Sociálně psychologický výcvik ke snižování rizika užívání návykových látek	XII
Příloha K – Pracovní aktivity Zahradnické práce a víceúčelová místnost.....	XIV

Příloha L – Extramurální aktivity Macík a Prima Horseland	XV
Příloha M – Ergoterapie	XVI
Příloha N – Arteterapie.....	XVII
Příloha O – Věž smrti	XVIII
Příloha P – Počet vězňů v ČSSR, ČSFR a ČR v letech 1989–2018	XIX
Příloha R – Nabídka vzdělávacích aktivit ŠVS VS ČR pro rok 2019–2020	XX
Příloha S – Projekt vzdělávací aktivity Právní minimum.....	XXI
Příloha T – Projekt speciálně výchovné aktivity Sociálně psychologický výcvik ke snižování rizika užívání návykových látek.....	XXIII
Příloha U – Projekt speciálně výchovné aktivity Sociálně psychologický výcvik ke snižování rizika násilné trestné činnosti.....	XXVIII
Příloha V – Projekt speciálně výchovné aktivity Gambling	XXXIII
Příloha X – Projekt speciálně výchovné aktivity Fyzický zátěžový program .	XXXV
Příloha Y – Projekt speciálně výchovné aktivity Prevence nežádoucích jevů	XXXVIII
Příloha Z – Návod polostrukturovaného rozhovoru	XL

Příloha A –Vzdělávací kurzy Malíř – natěrač a Obsluha křovinořezu

odsouzený během praktické výuky vzdělávacího kurzu Malíř – natěrač

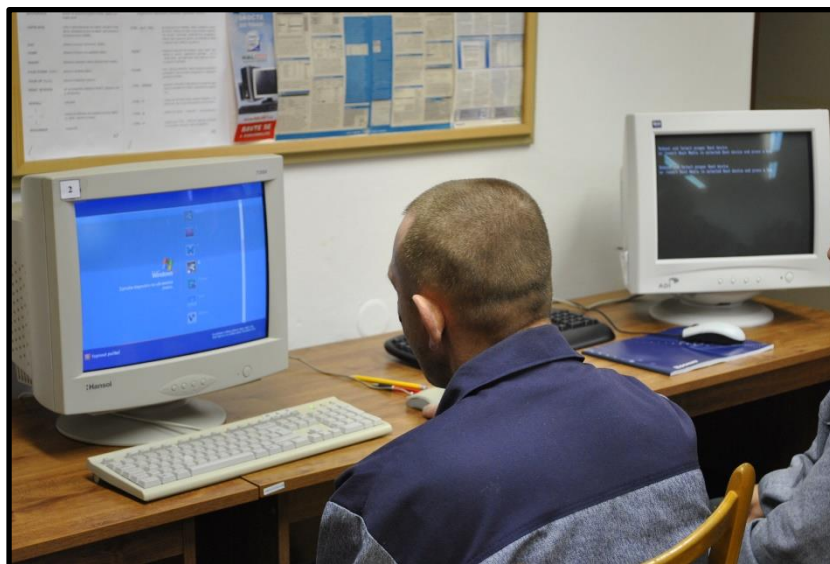

odsouzený při práci v rámci absolvovaného vzdělávacího kurzu Obsluha křovinořezu

Příloha B – Vzdělávací kurz Základy práce na PC

počítačová učebna

odsouzený při zahájení výuky vzdělávacího kurzu Základy práce na PC

Příloha C – Učebna Českého jazyka a knihovna

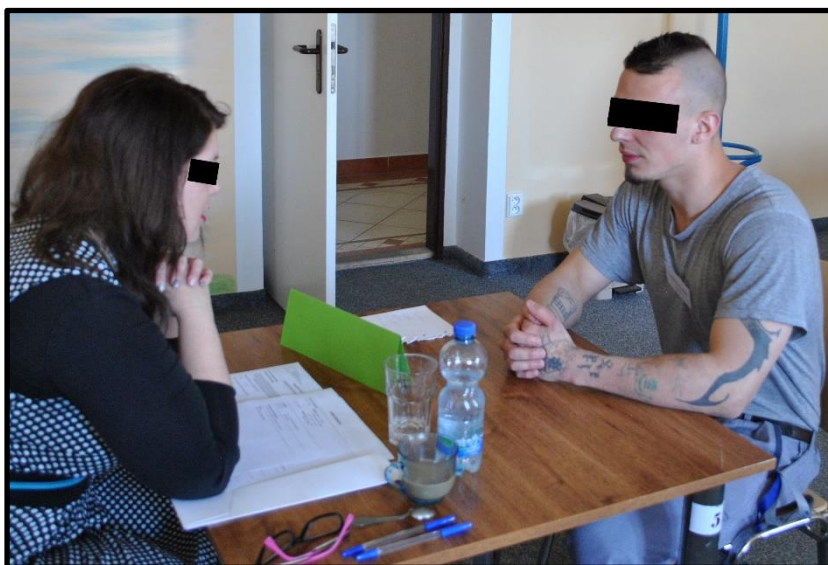

učebna odsouzených pro výuku Českého jazyka

knihovna odsouzených

Příloha D – Vzdělávací kurz Pohovory nanečisto

Vzdělávací aktivita Pohovory nanečisto pomáhá najít uplatnění na trhu práce lidem s trestní minulostí formou výuky správného vedení pracovních pohovorů. Odbourává nervozitu i strach z komunikace s potenciálními zaměstnavateli. Při cvičných přijímacích pracovních rozhovorech učí odsouzené zdravému sebevědomí a upřímnému přístupu ke své sebe prezentaci a k trestní minulosti.

Příloha E – Extramurální aktivity

pomocné práce odsouzených při rekonstrukci mateřské školy v Nejdku

pomocné práce odsouzených při rekonstrukci hradu Hauenštejn ve Stráži nad Ohří

Příloha F – Šachový kroužek

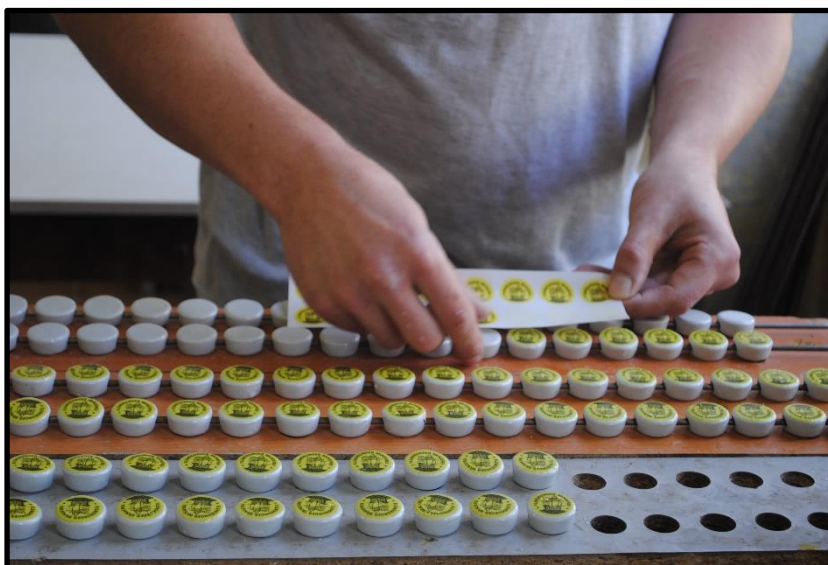

šachová učebna

zájmová aktivita odsouzených Šachový kroužek

Příloha G – Pracoviště odsouzených ve věznici

kompletace porcelánových zátek na lahve

pracoviště Call centrum

kompletace součástek pro automobilní průmysl

kovodílna a obrobna

truhlárna

kompletace elektro zásuvek a vypínačů

Příloha H – Přednášky a besedy za účasti odsouzených

beseda odsouzených ze specializovaného oddělení
s již propuštěnými absolventy stejného kurzu

přednáška pro střední školu s výpověďmi odsouzených
o své životní cestě až do výkonu trestu odnětí svobody

Příloha I – Programy 3Z a STOP

výuka standardizovaného programu 3Z

lektor a účastníci speciální výchovné aktivity pro odsouzené STOP

Příloha J – Speciálně výchovná aktivita Sociálně psychologický výcvik ke snižování rizika užívání návykových látek

slavnostní zakončení aktivity

Každá skupina si pro slavnostní zakončení připraví něco charakteristického – předmět, talisman, erb nebo tablo, často to bývají i scénérie z vězeňského prostředí. Na obrázku je ukázka modelu vybavené vězeňské cely (ložnice) s mottem: „Vybírá si chodec cestu? Nebo cesta chodce? Děkujeme, že jste nam ukázali směr!“

Další skupina odsouzených si pro slavnostní zakončení připravila detailně propracovaný model chodby ubytovny odsouzených, na jejímž uzavřeném konci čekají mírně pootevřené mřížové dveře jako symbolika existujícího východiska, výhledu konce trestu a nové cesty.

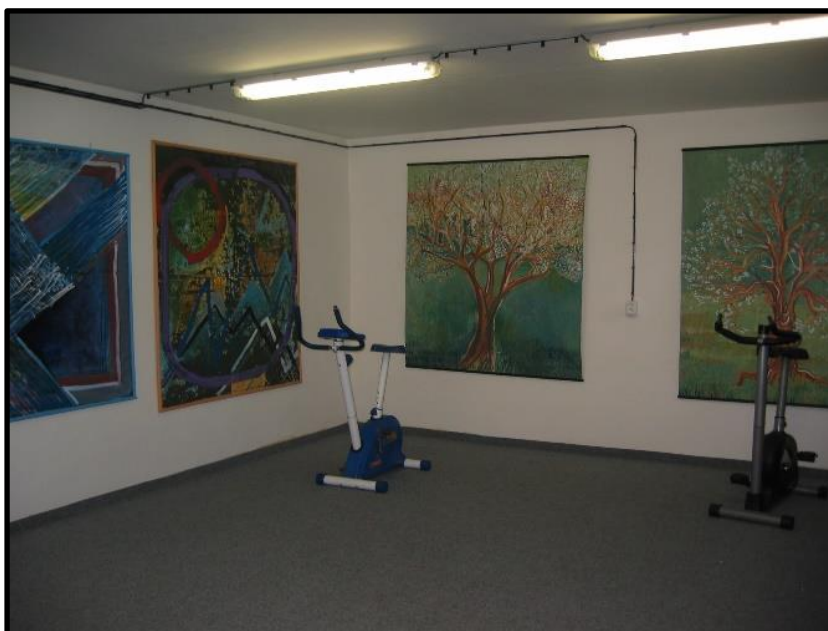

Poslední vybraný model absolvující skupiny replikuje zakázané úseky střežených pásem věznice včetně oplocení, písčitého povrchu i strážních věží. Na vnitřní straně plotu zůstávají symbolické stopy spolu se spadlými pouty. Stopy pokračují za oplocením dále do svobodného života.

Příloha K – Pracovní aktivity Zahradnické práce a víceúčelová místnost

ukázka prostranství vytvořeného odsouzenými v rámci aktivit Zahradnické práce

víceúčelová místnost pro relaxační a terapeutické aktivity s odsouzenými

Příloha L – Extramurální aktivity Macík a Prima Horseland

budování přístřešku pro koně v rámci extramurálních aktivit pro Prima Horseland

budování Naučné stezky o koních v rámci extramurálních aktivit pro spolek Macík

Příloha M – Ergoterapie

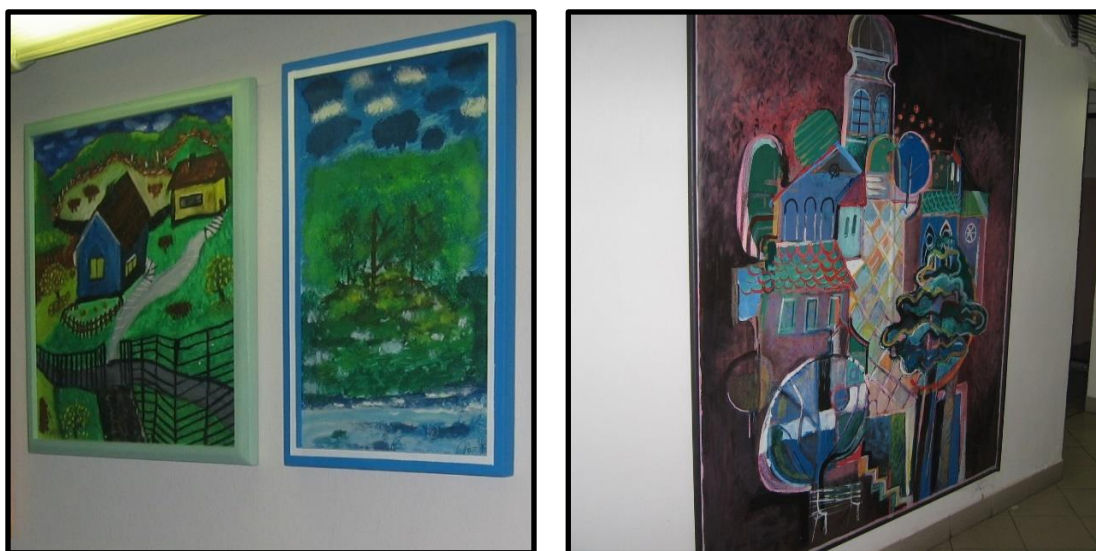

Ukázka dárkových a dekoračních předmětů vyrobených odsouzenými ve Věznici Ostrov v rámci absolvovaných ergoterapií. Výsledek aktivit, ve kterých se využitím schopností a dovedností pro své zlepšení odsouzení aktivně zapojují do různých pracovních činností, má v tomto konkrétním případě i charitativní přesah. Dárkové předměty byly vyrobeny a předány spolku Dětská radost Nejdek, který výtěžek z jejich prodeje využívá na nákup vybavení a pomůcek pro postižené děti.

Příloha N – Arteterapie

odsouzení během arteterapie ve výtvarné dílně

výtvarné práce odsouzených

Příloha O – Věž smrti

Věž smrti nebo také Rudá věž je národní kulturní památkou, která se do dnešních dnů dochovala jako pozůstatek komplexu pro zpracování vytěžené uranové rudy z Jáchymovských dolů. Pro její těžbu byla na Jáchymovsku po 2. světové válce zřízena vězeňská zařízení (lágry), ve kterých byli ubytováni vězni a chovanci využívaní jako pracovní síla.

Ve věžní budově probíhalo na sítech dělení rudy na velikostní frakce, přilehlá přízemní budova sloužila k barelování roztříděné rudy a její přípravě na odvoz do tehdejšího Sovětského svazu. Celý tento areál byl součástí objektu věznice pod krycím názvem L, zrušeného v roce 1956. Současná Věznice Ostrov se rozkládá v bezprostřední blízkosti zobrazeného areálu.

Příloha P – Počet vězňů v ČSSR, ČSFR a ČR v letech 1989–2018 dle údajů ČSÚ

Rok	Počet vězňů vždy k 31. 12.	Z toho obvinění	Z toho odsouzení
1989	22 365	2 537	19 828
1990	8 231	4 172	4 059
1991	12 730	5 373	7 357
1992	13 967	5 965	8 002
1993	16 567	7 810	8 757
1994	18 753	8 828	9 925
1995	19 508	8 000	11 508
1996	20 860	7 887	12 973
1997	21 560	7 736	13 824
1998	22 067	7 125	14 942
1999	23 060	6 934	16 126
2000	21 538	5 967	15 571
2001	19 320	4 583	14 737
2002	16 213	3 384	12 829
2003	17 277	3 409	13 868
2004	18 343	3 269	15 074
2005	18 937	2 860	16 077
2006	18 578	2 399	16 179
2007	18 901	2 254	16 647
2008	20 502	2 402	18 100
2009	21 734	2 360	19 374
2010	21 900	2 443	19 457
2011	23 170	2 613	20 557
2012	22 644	2 183	20 461
2013	16 645	2 308	14 337
2014	18 658	2 185	16 473
2015	20 866	1 960	18 906
2016	22 481	1 907	20 574
2017	22 159	1 809	20 350
2018	21 577	1 816	19 761

Příloha R – Nabídka vzdělávacích aktivit Školského vzdělávacího střediska VS ČR pro rok 2019–2020

Školské vzdělávací středisko	Učební obor / kurz	stipendium	hod./t (45')	délka studia	pro koho určen (typ věznice, kategorie ods.)	přijímací řízení
Heřmanice	učební obor 26-51-E/01 Elektrotechnické a strojní montážní práce	ano	30,50	2 roky	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Elektrotechnik	ano	21,00	10 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Zámečnick	ne	10,00	5 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
Pardubice	učební obor 65-59-E/02 Práce ve stravování	ano	28,00	2 roky	muži O/S, O/V, ML	podávání přihlášek
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Anglický jazyk	ne	5,00	10 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Keramik	ne	2,00	10 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Malíř-natěrač	ne	11,00	10 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Včelař	ne	3,00	10 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Základy PC	ne	3,00	10 měsíců	muži O/S, O/V, ML	ukončeno
Plzeň	učební obor 23-51-E/01 Strojírenské práce	ano	28,00	2 roky	muži O/S, O/V	podávání přihlášek
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
	kurz 3D tisk	ne	4,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
	kurz Celoživotní vzdělávání	ne	11,00	5 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
	kurz Český jazyk pro cizince	ne	2,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
	kurz Doplnění základního vzdělání	ne	8,00	10 měsíců	muži obvinění	ukončeno
	kurz Elektrotechnik	ano	23,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
kurz Německý jazyk	ne	5,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno	
Rýnovice	učební obor 23-56-H/01 Obráběč kovů	ano	27,50	2 roky	muži O/S, O/V	podávání přihlášek
	FIE (standard) 1	ne	1,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
	kurz Knihař	ne	8,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
Světlá nad Sázavou	učební obor 31-59-E/02 Šití prádla	ano	28,00	2 roky	ženy O/N, O/S, O/V, ML	podávání přihlášek
	učební obor 69-54-E/01 Provozní služby	ano	27,00	2 roky	ženy O/N, O/S, O/V, ML	podávání přihlášek
	FIE (basic) 2	ne	2,00	10 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno
	FIE (standard) 1	ne	1,00	10 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Český jazyk pro cizince	ne	2,00	10 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Doplnění základního vzdělání	ne	21,00	10 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Keramik	ne	6,00	10 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno
kurz Základy PC	ne	2,00	5 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno	
Valdice	učební obor 23-56-H/01 Obráběč kovů	ano	31,00	2 roky	muži O/N, ZO	ukončeno
	FIE (standard) 1	ne	1,00	10 měsíců	muži O/N, ZO	ukončeno
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	muži O/N, ZO	ukončeno
	kurz CNC obrábění a 3D tisk	ne	4,00	10 měsíců	muži O/N, ZO	ukončeno
	kurz Knihař	ne	2,50	10 měsíců	muži O/N, ZO	ukončeno
	kurz Malíř-natěrač	ne	2,50	10 měsíců	muži O/N, ZO	ukončeno
	kurz Svářeč	ne	45,00	1 měsíc	muži O/V, ZO	ukončeno
Všehrady	učební obor 33-57-E/01 Dřevařská výroba	ano	28,00	2 roky	muži O/N, O/S, O/V, ZO, ML	podávání přihlášek
	učební obor 65-51-E/02 Práce ve stravování	ano	28,00	2 roky	muži O/N, O/S, O/V, ZO, ML	podávání přihlášek
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	muži O/N, O/S, O/V, ZO, ML	ukončeno
	kurz Malíř-natěrač	ne	11,00	10 měsíců	muži O/N, O/S, O/V, ZO, ML	podávání přihlášek
	kurz Zámečnick	ano	23,00	10 měsíců	muži O/N, O/S, O/V, ZO, ML	podávání přihlášek
Drahonice	kurz Zedník	ne	11,00	10 měsíců	muži O/N, O/S, O/V, ZO, ML	podávání přihlášek
	kurz Celoživotní vzdělávání	ne	11,00	10 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno
	kurz Zahradník	ne	10,00	10 měsíců	ženy O/N, O/S, O/V, ML	ukončeno
Kuřim	učební obor 65-51-E/02 Práce ve stravování	ano	28,00	2 roky	muži O/V	podávání přihlášek
	FIE (basic) 1	ne	1,00	10 měsíců	muži O/V	ukončeno
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	muži O/V	ukončeno
	kurz Celoživotní vzdělávání	ne	11,00	10 měsíců	muži O/V	ukončeno
	kurz Výpomoc při obsluze hostů	ne	11,00	10 měsíců	muži O/V	podávání přihlášek
	kurz Základy PC	ne	2,00	10 měsíců	muži O/V	ukončeno
Znojmo	kurz Příprava teplých pokrmů	ano	23,00	10 měsíců	muži O/V	podávání přihlášek
Stráž pod Ralskem	učební obor 23-56-H/01 Obráběč kovů	ano	29,75	2 roky	muži O/S, O/V	podávání přihlášek
	FIE (standard) 2	ne	2,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	ukončeno
	kurz Zámečnick	ano	21,00	10 měsíců	muži O/S, O/V	podávání přihlášek

Příloha S – Projekt vzdělávací aktivity Právní minimum

*Vězeňská služba České republiky
Věznice Ostrov*

*Vykmanov 22, pošt. příhrádka 100, 363 50 Ostrov, tel.: 353 240 511, fax: 353 240 650, ISDS:
988d4zx*

Projekt vzdělávací aktivity

Název: PRÁVNÍ MINIMUM

Vedoucí aktivity:

Zdůvodnění potřeby: Získání základního přehledu právních norem a orientace v nich. Uvědomění si dodržování právních norem a povinností, které z toho plynou – „neznalost zákona neomlouvá“. Rozšíření znalostí a obecného přehledu v běžném životě.

Cíl: Seznámení se základními právními normami v ČR, vedení k odpovědnosti vůči společnosti. Vytváření pozitivního náhledu na právní normy a užití v běžném životě. Získávání návyků na vzdělávání.

Obsah: Teoretická výuka z oblasti právní výchovy. Získané znalosti budou kontrolovány formou testů a závěrečnou prací. Zjištěné nedostatky budou vychovatelem pojmenovány a odsouzení budou vedeni k nápravě těchto nedostatků. Dále se bude využívat praktických ukázek z oblasti práva.

Tematické okruhy: z občanského, pracovního, trestního a rodinného zákona.

Metoda: výklad, beseda, diskuze na dané téma, samostatná práce, psaní esejí

Forma: skupinová

Doba konání: 1x týdně dle týdenního plánu aktivit

Cílová skupina: odsouzení zařazení do nulté fáze terapeutického programu SpO a VO.

Pomůcky a potřeby: psací potřeby, sešity a projektor k prezentaci výukového materiálu

Struktura aktivity:

1. poučení o bezpečnosti v učebně
2. vydání sešitů
3. vlastní teoretická výuka s praktickými ukázkami
4. ověřování znalostí formou testů a závěrečné práce

Zpracoval

vychovatel VS

Doporučuji

speciální pedagog

Doporučuji

vrchní komisař

vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu

Schvaluji:

Vrchní rada

Dne:

ředitel věznice

Příloha T – Projekt speciálně výchovné aktivity Sociálně psychologický výcvik ke snižování rizika užívání návykových látek

*Vězeňská služba České republiky
Věznice Ostrov*

Vykmanov 22, pošt. přihrádka 100, 363 50 Ostrov, tel.: 353 240 511, fax: 353 240 650, ISDS: 988d4zx

PROJEKT

speciálně výchovné aktivity

Sociálně psychologický výcvik

SKUPINOVÁ AKTIVITA

(součást schváleného projektu SpO toxi)

zaměřené ke snižování rizika užívání návykových látek

Vedoucí aktivity:

1. Typ aktivity: speciálně výchovná

2. Zdůvodnění potřeby:

Odsouzení zařazení do výcvikové skupiny se mají připravit na bezdrogový život po propuštění z VTOS, zlepšit své komunikační dovednosti s okolím, naučit se společensky přijatelným způsobem zvládat náročné životní a zátěžové situace. Odsouzeným má být vytvořen prostor pro osobnostní zrání.

3. Cíl SPV na SpO toxi

Cílem SPV této skupiny je rozvíjení sociálních dovedností, zejména rozvoj sebepoznání, rozvoj sociálních dovedností týkajících se mezilidské komunikace, rozvoj dovedností nutných pro zvládání konfliktních (zátěžových) situací, rozvíjení

kooperativních způsobů interakce v mezilidských vztazích a aplikace všech vyjmenovaných sociálních dovedností do praxe.

4. Vzorek (cílová skupina)

Projekt sociálně psychologického výcviku je určen pro odsouzené, uživatele návykových látek před VTOS, kteří jsou v péči Poradny drogové prevence a zařazeni do skupiny na základě vlastní žádosti. Jsou to především:

- odsouzení s abúzem psychotropních látek v anamnéze,
- odsouzení věkově mladší (nejlépe do 26 let),
- odsouzení s dostatečnou délkou trestu pro absolvování programu sociálně psychologického výcviku (dále SPV),
- odsouzení motivovaní k aktivní účasti na terapeutickém programu,
- odsouzení motivovaní k životu bez drog a k abstinenci,
- odsouzení aktuálně neužívající léky v řízeném výdeji,
- odsouzení méně kriminálně narušení,
- odsouzení s výkonovými schopnostmi alespoň při dolní hranici normy a vyššími.

Odsouzení jsou dle fáze intenzivního terapeutického programu zařazeni do 3 uzavřených skupin (S1, S2, S3) po maximálně 10 odsouzených a sociálně psychologický výcvik je povinnou součástí programu zacházení VTOS.

5. Metody

Projekt sociálně psychologického výcviku je připraven na podkladě teorie a praxe sociálně psychologického výcviku. Bude probíhat dle tematického plánu sestaveného lektory výcviku. Preferovány jsou zejména tyto metody: sebezkušenostní techniky (učení prožitkem), aktivní nácvik jednání v modelových situacích (hraní rolí), vybrané arteterapeutické techniky, vybrané psychologické testy a dotazníky a moderovaná diskuse.

6. Průběh SPV

SPV bude probíhat po celou dobu zařazení odsouzeného do terapeutického programu SpO toxí. Bude probíhat ve 3 blocích S1, S2 a S3 se zaměřením na:

- a. SEBEPOZNÁNÍ (skupina S1) – rozvíjení schopnosti reflexe sebe sama i druhých lidí, prohloubení sebepoznání, budování zdravého sebevědomí a sebeúcty, uvědomění si vlastních silných stránek i rezerv v jednání s druhými lidmi,
- b. KOMUNIKACE (skupina S2) – zmapování komunikačního stylu odsouzených, rozvíjení citlivosti k neverbální komunikaci a rozvíjení komunikačních dovedností verbálních, trénink efektivního přístupu a řešení konfliktních situací, trénink a kultivace vyjadřování i přijímání emocí,
- c. SOCIÁLNÍ INTERAKCE VE SKUPINĚ (skupina S3) – rozvíjení kooperativních způsobů interakce v mezilidských vztazích, aplikace sociálních dovedností do praxe.

Použité techniky budou součástí jednotlivých příprav na aktivitu. Aktivitu organizačně zajistí nejlépe 2 specialisté (dále trenéři) proškoleni v technikách SPV, nejlépe muž a žena. Výcvik bude probíhat vždy 1x týdně v rozsahu 2 hodin v terapeutické místnosti.

7. Struktura schůzky SPV

Každá schůzka SPV bude probíhat dle pevné struktury:

- přivítání, rekapitulace minulé schůzky trenérem a skupinou (cca 5 min.)
- úvodní kolečko – reflexe aktuálního stavu každého odsouzeného, reflexe minulé schůzky a hlavních prožitků za uplynulý týden (cca 15 min.).
- vlastní výcviková část – může obsahovat techniku rozehrívací a hlavní výcvikovou techniku. S ohledem na časovou náročnost některých výcvikových technik může být rozehrívací techniky někdy vynechána (celkem cca 40–70 min).
- rozbor, shrnutí, závěrečné kolečko, rozloučení (cca 10–30 min).

8. Pomůcky a potřeby: tužky, papíry, pastelky, lepidla, balicí papíry, nůžky, noviny, čtvrtky, vodové či temperové barvy, štětce, kameny, denní tisk, dřevěné kostky, šátky, CD přehrávač.

9. Pravidelná doba a místo konání aktivity: dle týdenního plánu aktivit ubytovny L v terapeutické místnosti VUOL

10. Vedoucí aktivity:

11. Osnova aktivity (tématické okruhy):

S1

1. Zahájení
 - Stanovení pravidel činnosti SPV
2. Seznamovací techniky. Rozvoj sebepoznání, sebeuvědomění
3. Budování zdravého sebevědomí a sebeúcty
4. Hodnotová orientace, aspirace, orientace na budoucnost
5. Neverbální komunikace
6. Verbální komunikace
7. Agresivita a její zvládnutí, řešení konfliktů, asertivita. Emoční prožívání.
8. Komunikace ve skupině, skupinová kooperace, skupinové rozhodování

Použité techniky jsou součástí tematického plánu (jednotlivé přípravy na aktivity).

12. Literatura a prameny

Bakalář E.: Nové psychohry. Portál Praha, 1998.

Bakalář E.: Předposlední psychohry. Portál Praha, 2000.

Campbellová J.: Techniky arteterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi. Portál Praha, 1998.

Canfield J. Siccone F.: Hry pro výchovu k odpovědnosti a sebedůvěře. Portál Praha 1998.

Čepelák J.: Obraz abúzu drog a toxikománie u odsouzených. Prevence zneužívání drog a drogové závislosti u odsouzených. Bulletin VÚP SNV, 1976.

Hermonchová S.: Sociálně psychologický výcvik I, II. ONVČ odd.penologického výzkumu, Praha, 1981.

Hermonchová S. a kol.: Hry do kapsy I. –VII. Portál Praha, 2003.

Hoppeovi S. a H., Krabel J.: Sociálně psychologické hry. Portál Praha, 2001.

Komárková R., Slaměník, Výrost: Aplikovaná sociální psychologie III., Sociálněpsychologický výcvik. Grada Praha, 2001.

Křivohlavý J.: Jak si navzájem lépe porozumíme. Svoboda Praha, 1988.

Labáth, Smik : Expoprogram. Psychodiagnostika Bratislava, 1991.

Lewis D.: Tajná řeč těla. Victoria publishing Praha.

Miovský M., Spirig H., Havlíčková M.: Vězeňství a nelegální drogy. Sborník textů z oblasti. ÚV, Praha, 2003.

užívání nelegálních látek ve věznicích. Úřad vlády ČR, 2003.

Portmannová R.: Jak zacházet s agresivitou. Portál Praha, 1996.

Portmannová R.: Hry po posílení psychické odolnosti. Portál Praha, 1999.

Silberman M.: 101 metod pro aktivní výcvik a vyučování. Portál Praha, 1997.

Šauerová V.: Metodika práce s odsouzenými při speciálně výchovných postupech, snižujících stavy napětí. Praha 1998.

Vnitřní řád věznice Ostrov

Výrost J., Slaměník I.: Sociální psychologie. ISV Praha, 1997.

Výrost J., Slaměník I.: Aplikovaná sociální psychologie II. Grada Publishing Praha, 2001.

Kirst W., Diekmeyer U.: Trénink tvořivosti. Portál Praha, 1998

Milkovich G. T., Boudreau J. W.: Řízení lidských zdrojů. Grada, Praha 1993.

Zpracoval:

Doporučuji:

vrchní komisař

vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu

Schvaluji:

vrchní rada

Dne:

ředitel věznice

**Příloha U – Projekt speciálně výchovné aktivity Sociálně psychologický výcvik
ke snižování rizika násilné trestné činnosti**

Vězeňská služba České republiky

Věznice Ostrov

*Vykmanov 22, pošt. příhrádka 100, 363 50 Ostrov, tel.: 353 240 511, fax: 353 240 650, ISDS:
988d4zx*

PROJEKT

speciálně výchovné aktivity

Sociálně psychologický výcvik

SKUPINOVÁ AKTIVITA

(součást schváleného projektu SpO)

zaměřené ke snižování rizika násilné trestné činnosti

Vedoucí aktivity:

1. Typ aktivity: speciálně výchovná

2. Zdůvodnění potřeby:

Odsouzení zařazení do této skupiny se mají připravit na sociální integraci po propuštění z VTOS, zlepšit své komunikační dovednosti s okolím, naučit se společensky přijatelným způsobem zvládat náročné životní a zátěžové situace. Vytvoření a upevnění sebekontrolních mechanismů u odsouzeného ve vztahu ke svému sociálnímu prostředí Odsouzeným má být vytvořen prostor pro osobnostní zrání.

3. Cíl sociálně psychologického výcviku (dále jen SPV)

Cílem SPV je rozvíjení sociálních dovedností, zejména rozvoj sebepoznání, rozvoj sociálních dovedností týkajících se mezilidské komunikace, rozvoj dovedností nutných pro zvládání konfliktních (zátěžových) situací, rozvíjení kooperativních způsobů interakce v mezilidských vztazích a aplikace všech vyjmenovaných sociálních dovedností do praxe.

4. Vzorek (cílová skupina)

Projekt sociálně psychologického výcviku je určen pro odsouzené 1., 2. a 3. fáze SpO, ve VTOS za trestné činy spáchané násilím, kteří mají v anamnéze znaky disociálního chování současně s nedostatečně rozvinutými seberegulačními mechanismy a kteří jsou motivováni ke změně dosavadních způsobů jednání a chování. Upřednostňováni jsou méně kriminálně narušení odsouzení s méně závažnou násilnou trestnou činností. Zařazení jsou do skupiny na základě vlastní žádosti. Jsou to především:

- odsouzení věkově mladší (nejlépe do 26 let),
- odsouzení s dostatečnou délkou trestu pro absolvování programu sociálně psychologického výcviku,
- odsouzení motivovaní k aktivní účasti na terapeutickém programu,
- odsouzení motivovaní k řešení svého impulsivního a zkratovitého jednání,
- odsouzení aktuálně neužívající žádné léky v řízeném výdeji,
- odsouzení méně kriminálně narušení (maximálně ve druhém výkonu trestu odnětí svobody),
- odsouzení s výkonovými schopnostmi alespoň při dolní hranici normy a vyššími.

Odsouzení jsou zařazeni do uzavřené skupiny, maximálně pro 12 odsouzených a sociálně psychologický výcvik je povinnou součástí programu zacházení VTOS.

5. Metody

Projekt sociálně psychologického výcviku je připraven na podkladě teorie a praxe sociálně psychologického výcviku. Bude probíhat dle tematického plánu sestaveného lektory výcviku. Preferovány jsou zejména tyto metody: sebezkušenostní techniky (učení prožitkem), aktivní nácvik jednání v modelových situacích (hraní rolí), vybrané

arteterapeutické techniky, vybrané psychologické testy a dotazníky a moderovaná diskuse.

6. Průběh SPV

SPV bude probíhat v 1., 2. a 3. fázi terapeutického programu SpO. Bude probíhat ve 3 blocích (tj. 6 měsíců po 2 hodinách):

1. fáze: SEBEPOZNÁNÍ – rozvíjení schopnosti reflexe sebe sama i druhých lidí, prohloubení sebepoznání, budování zdravého sebevědomí a sebeúcty, uvědomění si vlastních silných stránek i rezerv v jednání s druhými lidmi,
2. fáze: KOMUNIKACE – zmapování komunikačního stylu odsouzených, rozvíjení citlivosti k neverbální komunikaci a rozvíjení komunikačních dovedností verbálních, trénink efektivního přístupu a řešení konfliktních situací, trénink a kultivace vyjadřování i přijímání emocí,
3. fáze: SOCIÁLNÍ INTERAKCE VE SKUPINĚ – rozvíjení kooperativních způsobů interakce v mezilidských vztazích, aplikace sociálních dovedností do praxe.

Použité techniky budou součástí jednotlivých příprav na aktivitu. Aktivitu organizačně zajistí nejlépe 2 specialisté (dále trenéři) proškoleni v technikách SPV, nejlépe muž a žena. Výcvik bude probíhat vždy 1x týdně v rozsahu 2 hodin v terapeutické místnosti VUOL.

7. Struktura schůzky SPV

Každá schůzka SPV bude probíhat dle pevné struktury:

- přivítání, rekapitulace minulé schůzky trenérem a skupinou (cca 5 min.)
- úvodní kolečko – reflexe aktuálního stavu každého odsouzeného, reflexe minulé schůzky a hlavních prožitků za uplynulý týden (cca 15 min.).
- vlastní výcviková část – může obsahovat techniku rozehrívací a hlavní výcvikovou techniku. S ohledem na časovou náročnost některých výcvikových technik může být rozehrívací techniky někdy vynechána (celkem cca 40–70 min).
- rozbor, shrnutí, závěrečné kolečko, rozloučení (cca 10–30 min).

8. Pomůcky a potřeby: tužky, papíry, pastelky, lepidla, balicí papíry, nůžky, noviny, čtvrtky, vodové či temperové barvy, štětce, kameny, denní tisk, dřevěné kostky, šátky, CD přehrávač.

9. Pravidelná doba a místo konání aktivity: dle týdenního plánu aktivit ubytovny L v terapeutické místnosti VUOL.

10. Vedoucí aktivity:

11. Osnova aktivity (tématické okruhy):

1. Zahájení
 - Stanovení pravidel činnosti SPV
2. Seznamovací techniky. Rozvoj sebepoznání, sebeuvědomění
3. Budování zdravého sebevědomí a sebeúcty
4. Hodnotová orientace, aspirace, orientace na budoucnost
5. Neverbální komunikace
6. Verbální komunikace
7. Agresivita a její zvládnání, řešení konfliktů, asertivita. Emoční prožívání.
8. Komunikace ve skupině, skupinová kooperace, skupinové rozhodování

Použité techniky jsou součástí tematického plánu (jednotlivé přípravy na aktivity).

12. Literatura a prameny

Bakalář E.: Nové psychohry. Portál Praha, 1998.

Bakalář E.: Předposlední psychohry. Portál Praha, 2000.

Campbellová J.: Techniky arteterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi. Portál Praha, 1998.

Canfield J. Siccone F.: Hry pro výchovu k odpovědnosti a sebedůvěře. Portál Praha 1998.

Capponi V., Novák T.: Asertivně do života. Grada Praha, 1994.

Čepelák J.: Obraz abúzu drog a toxikománie u odsouzených. Prevence zneužívání drog a drogové závislosti u odsouzených. Bulletin VÚP SNV, 1976.

Hermonchová S.: Sociálně psychologický výcvik I, II. ONVČ odd.penologického výzkumu, Praha, 1981.

Hermonchová S. a kol.: Hry do kapsy I. –VII. Portál Praha, 2003.

Hoppeovi S. a H., Krabel J.: Sociálně psychologické hry. Portál Praha, 2001.
Komárková R., Slaměník, Výrost: Aplikovaná sociální psychologie III.
Sociálněpsychologický výcvik. Grada Praha, 2001.
Křivohlavý J.: Jak si navzájem lépe porozumíme. Svoboda Praha, 1988.
Labáth, Smik : Expoprogram. Psychodiagnostika Bratislava, 1991.
Lewis D.: Tajná řeč těla. Victoria publishing Praha.
Miovský M., Spirig H., Havlíčková M.: Vězeňství a nelegální drogy. Sborník textů
z oblasti. ÚV, Praha, 2003.
užívání nelegálních látek ve věznicích. Úřad vlády ČR, 2003.
Portmannová R.: Jak zacházet s agresivitou. Portál Praha, 1996.
Portmannová R.: Hry po posílení psychické odolnosti. Portál Praha, 1999.
Silberman M.: 101 metod pro aktivní výcvik a vyučování. Portál Praha, 1997.
Šauerová V.: Metodika práce s odsouzenými při speciálně výchovných postupech,
snižujících stavy napětí. Praha 1998.
Králová J.: Speciální techniky sociální práce. Praha, 1995.
Vnitřní řád věznice Ostrov
Výrost J., Slaměník I.: Sociální psychologie. ISV Praha, 1997.
Výrost J., Slaměník I.: Aplikovaná sociální psychologie II. Grada Publishing Praha,
2001.
Kirst W., Diekmeyer U.: Trénink tvořivosti. Portál Praha, 1998
Milkovich G. T., Boudreau J. W.: Řízení lidských zdrojů. Grada, Praha 1993.

Zpracoval:

Dne:

Doporučuji:

vrchní komisař

vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu

Schvaluji:

vrchní rada

Dne:

ředitel věznice

Příloha V – Projekt speciálně výchovné aktivity Gambling

Vězeňská služba České republiky
Věznice Ostrov

Vykmanov 22, pošt. příhrádka 100, 363 50 Ostrov, tel.: 353 240 511, fax: 353 240 650, ISDS:
988d4zx

V Ostrově dne

Projekt speciálně výchovné aktivity

Název: **GAMBLING** – *speciálně výchovná aktivita zaměřená ke snižování rizika gamblingu*

Vedoucí aktivity:

Zdůvodnění potřeby: preventivní a poradenská činnost v oblasti gamblingu, motivuje odsouzené k abstinenci gamblingu a s tím související závislosti na návykových látkách.

Cíl: Zhodnocení stavu a potřeb odsouzených včetně posouzení rizika gamblingu, informační servis, individuální a skupinová práce, poradenství zaměřené zejména na minimalizaci sociálních a zdravotních rizik. Motivace k abstinenci během výkonu trestu i po výkonu trestu odnětí svobody.

Metoda: Skupinová a individuální práce s odsouzenými při uplatnění speciálně pedagogických postupů, přednášky dle tematického plánu, komunitní práce se specifickou skupinou odsouzených.

Forma: skupinová a individuální

Doba konání: Dle týdenního plánu aktivit pro oddíly ubytovny L – aktivita probíhá periodicky na kulturní místnosti oddílu L6 nebo v učebně VÚOL.

Cílová skupina: Odsouzení umístění do ubytovny L, kteří měli nebo mají problém s gamblingem.

Pomůcky a potřeby: Nástěnné tabule, fixy, obrázky, nákresy, praktické ukázky, informační letáky, grafy, statistiky, medicínská literatura, video projekce.

Zpracoval: terapeut

Doporučuji: speciální pedagog

Doporučuji: vrchní komisař
vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu

Schvalují: Vrchní rada
Dne: ředitel věznice

Příloha X – Projekt speciálně výchovné aktivity Fyzický zátěžový program

Vězeňská služba České republiky
Věznice Ostrov

Vykmanov 22, pošt. příhrádka 100, 363 50 Ostrov, tel.: 353 240 511, fax: 353 240 650, ISDS:
988d4zx

V Ostrově dne

Projekt speciálně výchovné aktivity

Název: FYZICKÝ ZÁTĚŽOVÝ PROGRAM – *trénink fyzického vytrvalostního charakteru koncipovaný pro odsouzené zařazené do SpO*

Vedoucí aktivity:

Zdůvodnění potřeby: Běh a cvičení s vlastní váhou je jednou z nejpřirozenějších pohybových aktivit, která je člověku vrozená.

Běh a cvičení s vlastní váhou působí na odsouzené v mnoha hlediscích:

- dává životu pevný řád a pomáhá udržovat člověka v dobrém zdravotním a psychickém stavu.
- fyzická a psychická zátěž – od odsouzeného je vyžadován fyzický, sportovní výkon. Odsouzený tak má možnost si ověřit své limity. Zjišťuje, jakým způsobem se ovládá, jakým způsobem se dokáže vypořádat s nepohodou, únavou či vyčerpáním.
- zážitek a motivace – zážitek překonání se při vytrvalostním běhu má velký vliv na růst sebedůvěry odsouzených, na jejich sebeúctu.
- dynamika ve skupině – při vytrvalostním běhu se odsouzení ocitají v nových situacích, dostávají se do stresových a vypjatých momentů, kdy se u nich projevují jejich schopnosti solidarity, poskytnutí pomoci, péče o slabší, vzájemnou spoluprací nebo naopak negativní projevy v chování.

- Interakce – díky specifickým rysům, jež vytrvalostní běh má, velmi dobře umožňuje odkrytí jednotlivých vzorců chování u odsouzených.
- odbourávání a uvolňování vnitřní tenze společensky přijatelnou formou.

Cíl: Cílem je vytvořit u odsouzených pozitivní vztah k pohybovým aktivitám, fyzické zátěži (běhu+ cvičení s vlastní váhou) a naučit je nacházet v něm vlastní uspokojení, seberealizaci a zároveň si z něj vytvořit prostředek pro překonávání negativních tělesných či psychických stavů – prostřednictvím pohybu učít odsouzené odbourávat agresi, uvolňovat vnitřní tenzi, naučit řádu, disciplíně, vytrvalosti a sebeovládání.

Obsah: Účastníci projdou následujícími celky:

- uvedení do základů bezpečnosti při běhu+ cvičení s vlastní váhou a první pomoci, poučení
- seznámení se s problematikou fyziologie
- rozcvička, prohřátí svalů – strečink
- metodika správného dýchání
- zvládnutí správných technik běhu a cvičení s vlastní váhou
- praktický nácvik
- praktická činnost – běh a cvičení s vlastní váhou
- závěrečné vydýchání a strečink
- psychologická příprava – souhrn prostředků a metod, které jsou v tréninku neoddělitelně svázány s ostatními složkami přípravy. Cílem přípravy je urychlení a zkvalitnění celkové adaptace člověka na podmínky tréninkového procesu.
- zpětná vazba

Metoda: praktický nácvik zvládnutí fyzické a psychické zátěže.

Forma: skupinová

Doba konání: Aktivita probíhá zpravidla 2x týdně v časové dotaci 1,5 hodiny. Aktivita bude realizována v době mimo výdej stravy a v době minimálního pohybu jiných odsouzených mimo ubytovny.

Cílová skupina: odsouzení zařazení do první až třetí fáze terapeutického programu SpO.

Pomůcky a potřeby: využívat se bude víceúčelové hřiště pro zátěžové aktivity obj. L a kolem něj, „VÚO L“. Využití pomůcek: medicimbaly, švihadla, stopky a gumové expandéry.

Zpracoval: terapeut

Doporučuji: speciální pedagog

Doporučuji: vrchní komisař
vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu

Schvaluji: Vrchní rada
Dne ředitel věznice

Příloha Y– Projekt speciálně výchovné aktivity Prevence nežádoucích jevů

*Vězeňská služba České republiky
Věznice Ostrov*

*Vykmanov 22, pošt. příhrádka 100, 363 50 Ostrov, tel.: 353 240 511, fax: 353 240 650, ISDS:
988d4zx*

Projekt speciálně výchovné aktivity

Název: PREVENCE NEŽÁDOUCÍCH JEVŮ

Vedoucí aktivity:

Zdůvodnění potřeby aktivity: potřeba získání náhledu na sebe, svojí trestnou činnost a její příčiny. Uvědomění si přítomnosti nežádoucích jevů ve společnosti a získání náhledu na možnosti vyrovnání se s nimi.

Cíl: cílem je rozšiřování a prohlubování dosavadních vědomostí a dovedností odsouzených vedoucích k řešení problémů v oblasti sociálně nežádoucích a patologických jevů jako je zneužívání návykových látek, zneužívání alkoholu, patologické hráčství atd., získání náhledu na sebe i ostatní s důrazem na oběti trestné činnosti a trestnou činnost.

Obsah: Témata:

- Sebepoznání, komunikace
- Konflikt, řešení konfliktu, násilí
- Trestná činnost, oběti trestné činnosti, rizikové chování, možnosti začlenění

Metody: výklad, nácvik, beseda. Preferovány jsou zejména tyto metody: sebezkušenostní techniky, aktivní nácvik jednání v modelových situacích (hraní rolí), brainstorming, moderovaná diskuse.

Forma: skupinová

Doba konání: 1x týdně 1 hodina dle týdenního plánu aktivit

Cílová skupina: odsouzení zařazení do první až třetí fáze terapeutického programu SpO.

Pomůcky a potřeby: tabule, přehrávač, televize, literatura

Zpracoval: terapeut

Doporučuji: speciální pedagog

Doporučuji: vrchní komisař
vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu

Schvaluji: Vrchní rada
Dne ředitel věznice

Příloha Z – Návod polostrukturovaného rozhovoru

Návod polostrukturovaného rozhovoru

KÓD RESPONDENTA:

DEN:

ČAS ZAHÁJENÍ:

ČAS UKONČENÍ:

Vybavení: psací potřeby, poznámkový blok, nahrávací prostředek, nápoje a sklenice

Úvodní část: představení, zaměření kvalifikační práce, účel rozhovorů, téma rozhovoru, techniky záznamu rozhovoru, očekávaná délka trvání, zásady anonymity a zásady důvěrnosti sdělení (nearchivování hlasových záznamů)

Hlavní (cílové) výzkumné otázky:

- 1) Spatřují odsouzení muži ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov vzdělávání poskytované Vězeňskou službou České republiky za přínosné pro ně?
- 2) Považují odsouzení muži ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov již absolvované vzdělávání realizované Vězeňskou službou České republiky za nápomocné k jejich resocializaci a zamezení recidivy?

Tazatelské otázky:

- Jak se cítíte?
 - Netíží vás dnes něco?
 - Máte pohodlí?
 - Chtěl byste cokoli dovysvětlit k rozhovoru, kterému se teď budeme věnovat?
- 1) Jaký je váš věk?
 - 2) Jaký je váš nejvyšší dosažený stupeň vzdělání?
 - Dokončil jste základní školu?
 - Máte výuční list nebo jste složil maturitu? V jakém oboru?
 - Studoval jste vyšší odbornou nebo vysokou školu? V jakém zaměření?

- 3) Jste spokojen s vaším dosaženým vzděláním?
- Bavila vás škola?
 - Považoval jste učení za těžké?
 - Chtěl jste ve studiu pokračovat?
 - Ano – proč? Ne – proč?
- 4) V jak veliké obci či městě žijete (do 2 tisíc obyvatel, do 5 tisíc, do 20 tisíc, do 50 tisíc obyvatel a více)?
- Myslíte si, že ve větších městech je vzdělání více potřeba?
 - Jak reagovalo vaše okolí, když jste se vrátil z výkonu trestu?
- 5) Pokolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?
- 6) Chtěli byste využít pro zvýšení dosaženého stupně vzdělání Školské vzdělávací středisko Vězeňské služby ČR?
- Víte, co jsou ŠVS?
 - Víte, v jakých věznicích jsou zřízena?
 - Znáte rozdíl mezi nabízeným kurzem a učebním oborem?
- 7) Vnímáte pro sebe něco pozitivního na tom, že systém vzdělávání je součástí výkonu trestu?
- Když už vám byl určen čas, který musíte trávit ve věznici, považujete za prospěšné ho nějak smysluplně využít?
 - Jak si představujete smysluplné využití?
 - Myslíte, že vzdělání vám pomůže zlepšit sebe?
 - Ví vaši blízcí, že procházíte ve věznici vzdělávacími a výchovnými aktivitami?
 - Komunikujete o tom, např. při návštěvách?
- 8) Vnímáte pro sebe negativa na tom, že systém vzdělávání je součástí výkonu trestu?
- Je něco, co vám na vykonávaných aktivitách vadí?
 - Vadí vám, že jsou součástí programů zacházení?
 - Narušuje vám účast na nich něco?
 - Hodnotí to negativně např. spoluubytování na oddílu?
- 9) Vnímáte sami na sobě změny po absolvování vzdělávacích a výchovných aktivit ve výkonu / ve výkonech trestu?

- Kdybyste měl zhodnotit člověka, který přišel do výkonu trestu a který z něj odchází, a koukat přitom na sebe, co byste o něm řekl?
- Myslíte, že si odnášíte něco pozitivního?
- Myslíte, že jste se dozvěděl a naučil něco, co ve vás zůstane?

10) Jak hodnotíte přístup odborných zaměstnanců Věznice Ostrov při vzdělávací a výchovné práci s vámi?

- Jsou odborní zaměstnanci, kteří s vámi pracovali a na které budete vzpomínat rádi?
- Proč?
- Jsou odborní zaměstnanci, kteří s vámi pracovali a na které nebudete vzpomínat rádi?
- Proč?
- Považujete odborné zaměstnance, kteří s vámi pracovali, za odborníky?
- Myslíte si, že je práce s vámi bavila?

Poznámky:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jméno autora: Petr Šopejstal

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinované

Název práce: Vzdělávání odsouzených mužů ve Věznici Ostrov

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 78

Celkový počet stran příloh: 42

Počet titulů českých použitých zdrojů: 22

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 12

Vedoucí práce: Ing. František Vlach, MBA, LL.M., Ing-Paed IGIP